

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΔΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΝΕΣΤΟΡΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΔΑΠΑΝΗ

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΥ ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΑΙ ΑΔΕΙΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

βελτιωθεῖσα καὶ ἐπιδιορθωθεῖσα.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΘΡΑΣ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

(Ὅπισθεν τῶν ὁγ. Θεοδώρων, ἀριθ. 6).

1878

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΔΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΝΕΣΤΟΡΙΔΟΥ

ΚΛΗΡΓΙΚΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΔΑΠΑΝΗ
ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΥ ΠΑΠΑΔΕΞΑΝΔΡΗ

ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΑΙ ΑΔΕΙΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

βελτιωθείσα καὶ ἐπιδιορθωθείσα.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΘΡΑΣ. ΠΑΠΑΔΕΞΑΝΔΡΗ
(Ὅπισθεν τῶν ἀγ. Θεοδώρων, ἀριθ. 6).

1878

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ιδιόχειρον ὑπογραφήν μου
θεωρεῖται προϊόν χλεψιτυπίας.

Κων. Νεσσείδης

ΤΩΙ

ΚΑΛΩΙ ΚΑΙ ΑΓΑΘΩΙ ΦΙΛΩΙ

ΤΩΙ

ΕΝΘΕΡΜΩΙ ΖΗΛΩΤΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΥΡΙΩΙ ΚΥΡΙΩΙ

ΣΩΚΡΑΤΕΙ ΚΟΛΙΑΤΣΩΙ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΤΗΝ ΚΑΤΗΧΗΣΙΝ ΤΑΥΤΗΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εἰς τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης Κατηχήσεως γενομένης κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τῆς πέρυσιν ὑφ' ἡμῶν ἐκδοθείσης καὶ ἐν πολλοῖς διορθωθείσης καὶ διασκευασθείσης Κατηχήσεως τοῦ αἰοδίου τῆς Μόσχας μητροπολίτου Πλάτωνος ὠρμήθημεν τοῦτο μὲν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας πολλῶν διδασκάλων νὰ ἔχωσιν ἐπιτομὴν τῆς Κατηχήσεως, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ἡμῶν καὶ ἄλλων φίλων θεολόγων ὅτι ἡ Κατήχσις τοῦ Πλάτωνος ἔχει πολλὴν μὲν καὶ ἀξιόλογον τὴν θεολογικὴν ὕλην, πολὺ δὲ καὶ ἀφθονον τὸ λεγόμενον ἐκκλησιαστικὸν χρῆσμα. Ἡ Κατήχσις αὕτη δὲν εἶνε ἀπλῆ τις ἐπιτομὴ οὐδὲ ἀπλῆ τις διασκευὴ κατὰ τε τὸ λεκτικὸν καὶ τὴν ὕλην, ἀλλ' εἶνε καὶ τι πλεόν. Φυλάξαντες τὴν αὐτὴν διαίρεσιν, ἀπλοποιήσαντες τὸ λεκτικόν, ἀποβαλόντες πολλὰ ὑπερβαίνοντα τὸ μέτρον τῶν γνώσεων τῶν Κατηχητικῶν καὶ εἰς τὴν ὑψηλοτέρον ἀνήκοντα θεολογίαν, παρεμβαλόντες πολλὰ ἡθικὰ συμπεράσματα, ὅσα ἐνομίσαμεν ὅτι συντελοῦσι πρὸς οἰκοδομὴν τῶν μαθητῶν, κατεστήσαμεν τὸ ἔργον ὅλος ἡμέτερον. Ἐπειράθημεν δὲ πρὸς τούτοις νὰ τηρήσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν καὶ τὸ κατάλληλον τῶν ἀποκρίσεων εἰς τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὸ ἀνάλογον μέτρον. Κατὰ πόσον δὲ ἐπετύχομεν τούτου, ἡ πείρα θὰ δείξῃ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Αὐγούστου 1876.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΝΕΣΤΟΡΙΔΗΣ

Καθηγητὴς ἐν τῷ Α.. Γυμνασίῳ.

ΟΡΘΟΔΟΕΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ.

ΕΡ. Τί εἶνε Κατήχησις;

ΑΠ. Κατήχησις εἶνε ἡ διὰ ζώσης φωνῆς σύντομος ἔκθεσις τῶν δογμάτων, μυστηρίων καὶ ἐντολῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

ΕΡ. Πόθεν παράγεται ἡ λέξις Κατήχησις;

ΑΠ. Ἡ λέξις Κατήχησις παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος κατηχεῖν, ὅπερ σημαίνει διὰ ζώσης φωνῆς διδάσκειν τινά.

ΕΡ. Εἰς πόσα μέρη διαιρεῖται ἡ Κατήχησις;

ΑΠ. Ἡ Κατήχησις διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει τὴν ἔκθεσιν τῶν δογμάτων καὶ μυστηρίων, τὸ δὲ δεύτερον διαγράφει τοὺς κανόνας, καθ' οὓς ὀφείλει πᾶς χριστιανὸς νὰ ζῇ καὶ νὰ διδάγῃ. Τὸ πρῶτον μέρος πάλιν περιλαμβάνει τὴν φυσικὴν θεογνωσίαν, τουτέστι τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως θεογνωσίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως καὶ ἀγάπης γεννᾶται ἡ ἐλπίς, ἡ Κατήχησις περιέχει καὶ τρίτον μέρος, τὸ περὶ ἐλπίδος.

§ 2. ΑΝΑΓΚΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ.

ΕΡ. Πόθεν καταφαίνεται ἡ ἀνάγκη τῆς Κατηχήσεως;

ΑΠ. Ἡ ἀνάγκη τῆς Κατηχήσεως καταφαίνεται ἅ) ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου· διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ πιστεύσῃ, ἐὰν δὲν

ἀκούσῃ καὶ διδασκῇ (Ῥωμ. 10, 17)· καὶ καθὼς χωρὶς διδασκαλίας ἀδύνατον ὁ ἄνθρωπος νὰ μάθῃ τέχνην τινὰ ἢ ἐπιστήμην, οὕτω πολὺ περισσότερον ἀδύνατον εἶνε χωρὶς διδασκαλίας νὰ μάθῃ τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν μυστηρίων αὐτοῦ, τὰ ὅποια εἶνε πολὺ ὑπέρτερα πασῶν τῶν ἐπιστημῶν. β') Ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς· ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀποστέλλων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς τὸ κήρυγμα παρήγγειλεν αὐτοῖς νὰ μαθητεύσωσιν, ὃ ἐστὶ νὰ διδάξωσι πρῶτον τὰ ἔθνη καὶ ἔπειτα νὰ βαπτίζωσιν (Ματθ. κή, 19). Οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἐδάπτίζον πρὶν ἢ κατηχήσωσιν. Οὕτως οἱ πρῶτοι πιστεύσαντες ἐβαπτίσθησαν μετὰ μακρὰν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου διδασκαλίαν (Πράξ. β', 14—41). Καὶ ὁ Φίλιππος πρῶτον εὐαγγελίζεται τὸν Χριστὸν καὶ ὕστερον βαπτίζει (αὐτόθ. ή, 12)· πρῶτον κατηχεῖ καὶ ἔπειτα καταβιβάζει τὸν κατηχούμενον εἰς τὸ ὕδωρ (αὐτόθ. 35—38)· καὶ γ') ἐκ τῆς πράξεως τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀνέθετε τὴν διδασκαλίαν τῆς Κατηχήσεως εἰς ἀνδρας σπουδαίους καὶ σοφοὺς.

§ 3. Η ΕΚ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ ΩΦΕΛΕΙΑ.

ΕΡ. Ποία ἡ ἐκ τῆς Κατηχήσεως ὠφέλεια;

ΑΠ. Ἡ ἐκ τῆς Κατηχήσεως ὠφέλεια εἶνε μεγάλη. Ὁ χριστιανὸς ὁ διδασκόμενος τὴν θρησκείαν του δὲν ὁμοιάζει πρὸς κάλαμον σαλευόμενον· ἡ πίστις αὐτοῦ εἶνε ἐρριζωμένη· θὰ δύναται ὄχι μόνον ἑαυτὸν νὰ ὀδηγῇ καὶ στηρίξῃ, ἀλλὰ καὶ ἄλλους νὰ διδάσκῃ καὶ θὰ εἶνε ἔτοιμος ν' ἀπαντᾷ εἰς πάντα ζητοῦντα λόγον περὶ τῆς πίστεώς του (Α' Πέτρ. γ', 15).

§. ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ.

ΕΡ. Τίνες εἶνε τῆς Κατηχήσεως αἱ πηγαί;

ΑΠ. Τῆς Κατηχήσεως πηγαὶ εἶνε ὁ θεὸς λόγος ὁ ἑγγράφος καὶ ὁ ἄγραφος. Καὶ ὁ μὲν ἑγγράφος περιέχεται εἰς τὰ βιβλία, τὰ ὅποια κηλοῦμεν ἀγίας Γραφάς ἢ ἀγίαν Γραφήν, ὁ δὲ ἄγραφος ἐν τῇ ἱερᾷ παραδόσει.

§ 5. Α'. Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ.

α) Ὁρισμός καὶ διαίρεσις τῆς ἁγίας Γραφῆς.

ΕΡ. Τί λέγομεν ἁγίαν Γραφήν ἢ ἁγίας Γραφάς ;

ΑΠ. Ἀγίαν Γραφήν ἢ ἁγίας Γραφάς λέγομεν τὸ σύνολον τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα περιέχουσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγράφησαν κατ' ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

ΕΡ. Εἰς πόσα μέρη διαιρεῖται ἡ ἁγία Γραφή ;

ΑΠ. Ἡ ἁγία Γραφή διαιρεῖται εἰς Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην.

ΕΡ. Διὰ τί ὀνομάζεται Διαθήκη ;

ΑΠ. Διότι ὁ Θεὸς διέθετο, τουτέστιν ἐπηγγείλατο εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

ΕΡ. Τί περιέχει ἡ Π. Διαθήκη ;

ΑΠ. Ἡ Π. Δ. περιέχει τὸν νόμον, ὅστις προπαρascευάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος, τὰς προφητείας καὶ τοὺς τύπους τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος.

ΕΡ. Τί φανερώνει ἡ Ν. Διαθήκη ;

ΑΠ. Ἡ Ν. Δ. φανερώνει τὴν πλήρωσιν τῶν προφητειῶν καὶ τῶν τύπων καὶ κηρύττει τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνίαν, τῆς ὁποίας ἡξιώθημεν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΕΡ. Πῶς ἄλλως ὀνομάζεται ἡ Ν. Δ. ;

ΑΠ. Ὀνομάζεται καὶ Εὐαγγέλιον, διότι περιέχει τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΕΡ. Πόσα εἶνε τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. ;

ΑΠ. Τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶνε τὰ ἐξῆς 22. 1) Ἡ Γένεσις· 2) ἡ Ἔξοδος· 3) τὸ Λευϊτικόν· 4) οἱ Ἀριθμοί· 5) τὸ Δευτερονόμιον. Τὰ πάντε ταῦτα βιβλία τοῦ Μωϋσέως καλοῦνται Πεντάτευχος· 6) Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ· 7) οἱ Κριταὶ μετὰ τῆς Ῥούθ· 8) Βασιλειῶν Α' καὶ Β' (ταῦτα ὑπὸ τῶν Ἑβραίων καλοῦνται βιβλία τοῦ Σαμουὴλ)· 9) Βασιλειῶν Γ' καὶ Δ'. 10) Παρχλειπομένων Α' καὶ Β'· 11) ὁ Ἔσδρας καὶ Νεεμίας· 12) ἡ Ἑσθήρ· 13) ὁ Ἰώβ· 14) οἱ Ψαλμοί·

15) αἱ Παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος· 16) Ἑκκλησιαστής τοῦ Σολομῶντος· 17) Ἄσμη Ἀσμάτων τοῦ αὐτοῦ· 18) Ἠσαΐας· 19) Ἱερεμίας· 20) Ἰεζεκιήλ· 21) Δανιήλ· καὶ 22) οἱ δώδεκα προφῆται.

Σημ. Εἰς τὰ 22 ταῦτα δὲν περιλαμβάνονται μὲν ὡς μὴ κανονικά, ὁ Τωβίτ, ἡ Ἰουδίθ, ὁ Ἱερεὺς, τὰ τέσσαρα τῶν Μακκαβαίων βιβλία καὶ ἡ Σοφία τοῦ Σειράχ, ἀλλ' ἡ Ἑκκλησία ἀπεδέχθη αὐτὰ ὡς ὠφέλιμα καὶ διέταξε ν' ἀναγιγνώσκονται· διὰ τοῦτο καὶ ἀναγιγνωσκόμενα λέγονται.

ΕΡ. Πόσα εἶνε τὰ βιβλία τῆς Π. Δ.

ΑΠ. Τὰ ἐξῆς· 1) Τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, τοῦ Ματθαίου, τοῦ Μάρκου, τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου· 2) Αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ. 3) Αἱ δέκα τέσσαρες τοῦ Παύλου ἐπιστολαί· μία πρὸς Ῥωμαίους, δύο πρὸς Κορινθίους, ἡ πρὸς Γαλάτας, ἡ πρὸς Ἐφεσίους, ἡ πρὸς Φιλιππησίους, ἡ πρὸς Κολασσαεῖς, δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς, δύο πρὸς τὸν Τιμόθεον, ἡ πρὸς Τίτον, ἡ πρὸς Φιλήμονα καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους· 4) Αἱ ἑπτὰ καθολικαὶ ἐπιστολαί, μία τοῦ Ἰακώβου, δύο τοῦ Πέτρου, τρεῖς τοῦ Ἰωάννου καὶ μία τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰακώβου· 5) καὶ τελευταῖον βιβλίον τῆς Κ. Δ. εἶνε ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου.

§ 6. Η ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΓΡΑΦΩΝ ΘΕΙΟΤΗΣ.

ΕΡ. Ποίας ἀποδείξεις ἔχομεν περὶ τῆς θειότητος τῶν ἁγίων Γραφῶν;

ΑΠ. Τὰς ἐξῆς τέσσαρας· 1) τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν προφητειῶν· 2) τὸ ὕψος καὶ τὴν ἀγιότητα τῶν δογμάτων καὶ ἐντολῶν· 3) τὴν υπερθαύμαστον δύναμιν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος καὶ 4) τὰ θαύματα.

ΕΡ. Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ θειότης τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐκ τῆς πληρώσεως τῶν προφητειῶν;

ΑΠ. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ προῖδῃ ὅχι μόνον τί δύναται νὰ γείνῃ μετὰ πολλοὺς αἰῶνας, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ μίαν ὥραν ἢ στιγμήν, καὶ ἐπειδὴ αἱ προφητεῖαι, τὰς ὁποίας περιέχει ἡ ἁ-

γία Γραφή, κατὰ γράμμα ἐπληρώθησαν, ἐξ ἀνάγκης ἡ ἁγία Γραφή εἶνε ἔργον οὐχὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ.

ΕΡ. Τίνες τῶν προφητειῶν εἶνε ἄξια σημειώσεως;

ΑΠ. Ἡ προφητεία τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ περὶ τῆς μελλούσης ἐπιγείου βασιλείας καὶ τῆς διαρκείας αὐτῆς μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσία.¹ Τοῦ Δαυὶδ περὶ τῆς μελλούσης μεταβολῆς τῶν μοναρχιῶν, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐλεύσεως καὶ τοῦ πάθους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς καταργήσεως τῆς νομικῆς θυσίας (Δαν. β', 31. γ', 8). Ἡ προφητεία τοῦ Ἠσαίου περὶ τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος.² Καὶ αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, περὶ τῶν διωγμῶν τῶν μαθητῶν καὶ ὁπαδῶν αὐτοῦ, περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ, περὶ τῆς διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων κτλ.

ΕΡ. Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ θεϊότης τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐκ τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἀγιότητος τῶν δογμάτων;

ΑΠ. Ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ περιέχονται ἀλήθειαι καὶ διδασκαλίαι περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου τοιαῦται, ὅποιας δὲ εὐρίσκομεν εἰς οὐδὲν ἄλλο βιβλίον. Ἐπίσης ὑψηλαὶ καὶ ἅγιαι εἶνε καὶ αἱ ἐντολαὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς· διότι αὐτὴ ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὸν μὲν Θεὸν ν' ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ νὰ λατρεύωμεν αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, τὸν δὲ πλησίον ὄχι μόνον νὰ μὴ βλάπτωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὠφελῶμεν καὶ βοηθῶμεν εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς ἀνάγκας καὶ ν' ἀγαπῶμεν ὡς τὸν ἑαυτὸν μας. Τὴν ἀγάπην δὲ ταύτην πρέπει νὰ δεικνύωμεν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

ΕΡ. Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ θεϊότης τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐκ τῆς ὑπερβαυμάστου δυνάμεως τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος;

ΑΠ. Διότι ἀπόστολοι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν ἀδύνατοι καὶ ἀσήμενοι, χωρὶς πλούτου καὶ δυνάμεως, χωρὶς ῥητορικῆς δεινότητος καὶ εὐγλωττίας, χωρὶς νὰ μεταχειρισθῶσι βίβλιν, κατάρθωσαν εἰς ὀλί-

¹ «Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μετῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν» (Γεν. μθ' 40).

² «Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱὸν καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ» (Ἠσ. γ', 1 πρὸς Ματθ. α', 22, 23).

γον χρόνου διάστημα νὰ ἐπιστρέψωσι πλείστους ἀνθρώπους, ὅχι μόνον ἀμαθεῖς καὶ ἀγραμμάτους, ἀλλὰ καὶ σοφοὺς καὶ δυνατούς. Τὸ δὲ θαυμαστότερον εἶνε, ὅτι κατῴρθωσαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν χριστιανισμὸν κηρύττοντες εἰς τοὺς ἀνθρώπους οὐχὶ ὅσα πείθουσιν αὐτοὺς εὐκολώτερον καὶ δελεάζουσι τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ διδάγματα ὅλως καινοφανῆ καὶ ἀντιστρατευόμενα εἰς τὰς ὁρέξεις καὶ ἐπιθυμίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὑπερθαύματος διδασκαλία αὐτῶν περιέχεται εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς, ἔπεται ὅτι αὐταὶ εἶνε θεῖαι.

ΕΡ. Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ θεϊότης τῆς ἀγίας Γραφῆς ἐκ τῶν θαυμάτων;

ΑΠ. Διότι τὰ θαύματα δὲν γίνονται ὑπὸ δυνάμεως καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης, ἀλλὰ διὰ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπιβεβαιῶν τὴν θεότητα αὐτοῦ ἔφερεν εἰς ἀπόδειξιν τὰ θαύματά του. «Αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκεν» (Ἰωάν. ε', 36). Τὴν δὲ διήγησιν τῶν θαυμάτων εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ.

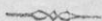
§ 7 Β'. Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ.

ΕΡ. Τί εἶνε ἱερὰ παράδοσις;

ΑΠ. Εἶνε ὁ ἄγραφος τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ διασωθεὶς διὰ ζώσης φωνῆς. Οἱ Ἀπόστολοι ἂν καὶ ἔγραφον πολλάκις εἰς τοὺς πιστοὺς, παρέλειπον ὅμως τινά, τὰ ὅποια συνεπλήρουν ὕστερον διὰ ζώσης φωνῆς καὶ προσωπικῆς συνεντεύξεως. Ὅσα λοιπὸν δὲν περιέχει ἡ ἀγία Γραφή, ταῦτα συμπληροῦνται διὰ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ἥτις διεσώθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΕΡ. Εἶνε ἀναγκασία ἡ ἱερὰ παράδοσις;

ΑΠ. Εἶνε τοσοῦτον ἀναγκασία, ὥστε ἂν ἀποβάλλωμεν αὐτήν, βλάπτομεν τὴν πίστιν κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον εἰς αὐτὰ τὰ οὐσιώδη. Ἐπὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως θεμελιοῦνται πολλὰ τῶν δογμάτων, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν χριστιανικῶν τελετῶν.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ ΟΔΗΓΟΥΣΗΣ ΗΜΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΝ ΠΙΣΤΙΝ.

§ 4. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.

ΕΡ. Πῶς ὀδηγούμεθα εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ;

ΑΠ. Εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ὀδηγούμεθα ἐκ τῆς ὑπαρχούσης εἰς ἡμᾶς ἐμφύτου ἐννοίας. Ἡ περὶ Θεοῦ ἔμφυτος αὕτη ἐννοία ὑπάρχει εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγρίους καὶ ἀγυμνάστους εἰς τὸ σκέπτεσθαι.

ΕΡ. Δὲν ἔχομεν ἄλλας ἀποδείξεις περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ;

ΑΠ. Ἐχομεν καὶ ἄλλας ἀποδείξεις, διὰ τῶν ὁποίων βεβαιοῦται καὶ ἔτι μᾶλλον κρατύνεται ἡ περὶ Θεοῦ ἔμφυτος εἰς ἡμᾶς ἐννοία. Τοιαῦται δὲ εἶνε α') ἡ ἐκ τῆς ἀνάγκης πρώτου αἰτίου· β') ἡ ἐκ τῆς σκοπιμότητος καὶ καλλονῆς τοῦ κόσμου τούτου· γ') ἡ ἐκ τῆς ὁμολογίας ὅλων τῶν ἐθνῶν· δ') ἡ ἐκ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν καὶ ε') ἡ ἐκ τῆς ἐμφύτου ἐπιθυμίας τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ.

ΕΡ. Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπαρξίς ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ὑπάρξεως πρώτου αἰτίου ;

ΑΠ. Καθὼς τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ γενόμενα ἔχουσιν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ οὐδὲν ὑπάρχει χωρὶς αἰτίας· καθὼς ἀποδεχόμεθα ὅτι αἱ οἰκοδομαὶ καὶ πᾶν ὁρώμενον δὲν ἔγειναι ἀφ' ἑαυτῶν καὶ κατὰ τύχην, οὕτως ἀναγκαζόμεθα ν' ἀποδεχθῶμεν ὅτι ὁ κόσμος

οὗτος δὲν ἔγεινεν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐδημιουργήθη ὑπό τινος ἀνωτέρου ὄντος, τὸ ὅποῖον ὀνομάζομεν Θεόν.

ΕΡ. Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ ὑπαρξίς τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς σκοπιμότητος καὶ καλλονῆς τοῦ κόσμου ;

ΑΠ. Ἐπειδὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ παρατηροῦμεν ἐξαίρετον καλλονήν, ἐπειδὴ ἕκαστον τῶν ὄντων ἔχει τέλος καὶ σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς του, ἐπειδὴ βλέπομεν καὶ παρατηροῦμεν ἐν αὐτῷ μεγίστην ἁρμονίαν καὶ τάξιν, ἡ δὲ τάξις αὕτη καὶ σκοπιμότης δὲν προέρχονται ἐξ αὐτῶν τῶν ἀλόγων κτισμάτων, ἔπεται ἐξ ἀνάγκης ὅτι ἐδόθη ὑπὸ σοφωτάτου καὶ ἀγαθωτάτου δημιουργοῦ.

ΕΡ. Πῶς καλεῖται ἡ ἀπόδειξις αὕτη ;

ΑΠ. Τελεολογική.

ΕΡ. Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπαρξίς ἐκ τῆς ὁμολογίας πάντων τῶν λαῶν ;

ΑΠ. Πάντες οἱ λαοὶ τῆς γῆς, σοφοὶ καὶ ἀπαίδευτοι, πεπολιτισμένοι καὶ βάρβαροι, ἀπεδέχθησαν τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς ὑψηλοτέρου ὄντος καὶ ἀπένειμαν θείας τιμὰς εἰς ὃν ἡ ὄντα ὑπέρτερα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τοσοῦτον δὲ ἰσχυρὰ εἶνε εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἡ συναίσθησις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ὥστε προτιμᾷ νὰ λατρεύῃ ξύλα καὶ λίθους, παρὰ νὰ πιστεύσῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός.

ΕΡ. Πῶς ὀνομάζεται ἡ ἀπόδειξις αὕτη ;

ΑΠ. Ἱστορική.

ΕΡ. Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ ὑπαρξίς τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ;

ΑΠ. Ἐπειδὴ ἡ συνείδησις ἡμῶν διὰ μὲν τὰς καλὰς πράξεις χαίρει καὶ εὐφραίνεται, διὰ δὲ τὰς αἰσχυρὰς λυπεῖται καὶ ταράσσεται, ἐξ ἀνάγκης πιστεύομεν ὅτι ὑπάρχει κριτὴς πικροπόπτης καὶ πικροδύναμος, ἀνταμείβων τὴν ἀρετὴν καὶ τιμωρῶν τὴν κακίαν.

ΕΡ. Πῶς καλεῖται ἡ ἀπόδειξις αὕτη ;

ΑΠ. Ἠθική.

ΕΡ. Πῶς ἀποδεικνύεται ἡ ὑπαρξίς τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀκρου ἀγαθοῦ ;

ΑΠ. Ὅσον εὐδαίμων καὶ ἂν εἴνε ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ὅσην ἀφρονίαν ἀγαθῶν καὶ ἂν ἔχη, ἀδύνατον νὰ πληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ δυσαρεστηθῇ καὶ ἀνακράξῃ ὡς ὁ Σολομών· «Ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης» (Ἐκκλ. α', 2). Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτη ἔμφυτος ἐπιθυμία δὲν ἐδόθη ματαίως εἰς ἡμᾶς, ἔπεται ὅτι δύναται νὰ πληρωθῇ ὑπὸ τελειοτέρου καὶ μονιμωτέρου ἀγαθοῦ, τὸ ὅποιον εἴνε ὁ Θεός.

ΕΡ. Τί συμπεραίνομεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω;

ΑΠ. Ἐκ τῶν ἀποδείξεων τούτων συμπεραίνομεν, ὅτι δὲν εἴνε δυνατόν νὰ ὑπάρχωσιν ἄνθρωποι ἀληθῶς ἀμφιβάλλοντες περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ἄν δὲ ὑπάρχωσι τοιοῦτοι, πρέπει νὰ εἴνε ἀληθῶς μωροὶ καὶ ἀφρονες, διότι μόνον οἱ τοιοῦτοι κατὰ τὸν Δαβὶδ δὲν πιστεύουσι Θεόν· «Εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός» (ψαλμ. ιγ'. 1).

§ 2. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΟΥΣΙΑΣ.

ΕΡ. Τί γνωρίζομεν περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ οὔτε γνωρίζομεν, οὔτε δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμέν τι. Διότι ὁ Θεός εἴνε ἄπειρος καὶ ἡμεῖς ὄντα πεπερασμέναι. Ὁ Θεός εἴνε ἀπλετον φῶς, τὸ ὅποιον δὲν δυνάμεθα νὰ ἰδῶμεν.¹ Καὶ εἴμεθα μὲν πολλαχόθεν πεπληροφορημένοι ὅτι ὑπάρχει Θεός, δὲν γινώσκομεν δὲ ὅποιον ὃν εἴνε ὁ Θεός.

ΕΡ. Πόθεν λοιπὸν γνωρίζομεν τὸν Θεόν;

ΑΠ. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

ΕΡ. Τί καλοῦμεν Θεόν;

ΑΠ. Θεὸν καλοῦμεν τὸ ὑψιστον καὶ ἀπειροτέλειον καὶ αὐτὸ ὑπαρκτον ἐκεῖνο ὃν, τὸ ὅποιον οὔτε ἐγεννήθη οὔτε ἐκτίσθη, ἀλλ' αὐτὸ ἔκτισε καὶ παρήγαγε τὰ πάντα.

§ 3. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΠΡΟΣΟΝΤΩΝ ἢ ΙΔΙΟΤΗΤΩΝ.

ΕΡ. Τί λέγονται θεῖα προσόντα;

¹ «Ὁ Θεός φῶς οἶκεῖ, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται» (Α' Τιμ.)

ΑΠ. Θεῶν προσόντα καλοῦμεν τὰς ιδιότητας τὰς ὁποίας ἔχει ὁ Θεός.

ΕΡ. Τίνα εἶνε τὰ προσόντα ταῦτα τοῦ Θεοῦ ;

ΑΠ. Τὸ ἐνιαῖον, ἡ ἀπλότης, ἡ αἰωνιότης, ἡ ἀθανασία, ἡ παγγνωσία, ἡ σοφία, ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀγιότης, ἡ παντοδυναμία, ἡ παντοκρατορία κτλ.

1) Τὸ ἐνιαῖον τοῦ Θεοῦ.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τοῦ ἐνιαίου τοῦ Θεοῦ ;

ΑΠ. Διδασκόμεθα ὅτι ὁ Θεός εἶνε εἷς καὶ μόνος καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ ὑπάρχῃ ;

ΕΡ. Διὰ τί δὲν δύνανται νὰ ὑπάρχωσι πολλοὶ Θεοί ;

ΑΠ. Διότι Θεὸν ὠνομάσαμεν τὸ ὃν ἐκεῖνο, ὅπερ ἔχει πάσας τὰς δυνατὰς τελειότητας καὶ τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερον καὶ τελειότερον. Ἐὰν δὲ ὑποθεῶσι δύο ἢ περισσότεροι θεοί, τότε ἡ περὶ Θεοῦ ἔννοια καταστρέφεται· διότι ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν δύο ἢ περισσοτέρων θεῶν, εἶνε ἀνάγκη οἱ θεοὶ οὗτοι νὰ εἶνε ἴσοι ἢ ἀνίστοι· ἐὰν εἶνε ἴσοι, κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν εἶνε θεός· διότι πάντες εἶνε ἴσοι καθ' ὅλα καὶ ἡμεῖς Θεὸν ὠνομάσαμεν τὸ τελειότατον καὶ ἀνώτατον πάντων· ἐὰν δὲ εἶνε ἀνίστοι, ὁ ἐν τῇ ἀνωτάτῃ βαθμίδι ἱστάμενος θὰ εἶνε ὁ πάντων ἀνώτερος.

ΕΡ. Τί ἀντίκειται εἰς τὸ δόγμα τοῦτο τοῦ ἐνὸς Θεοῦ ;

ΑΠ. Ἡ δυθεία τῶν Περσῶν καὶ ἡ πολυθεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Ῥωμαίων καὶ ἄλλων.

ΕΡ. Τί ἐπίστευον οἱ Πέρσαι ;

ΑΠ. Ἐπίστευον ὅτι δύο ὑπάρχουσι θεοί, ὁ θεὸς τοῦ ἀγαθοῦ Ὁρομάσδης καὶ ὁ θεὸς τοῦ κακοῦ Ἀριμάνιος. Οἱ δύο οὗτοι θεοὶ εὐρίσκοντο εἰς ἀέναον διάστασιν καὶ πόλεμον, ἕως ὅτου ὑπερίσχυσεν ὁ ἀγαθὸς θεός, ὁ Ὁρομάσδης.

ΕΡ. Εἰς τί συνίστατο ἡ πολυθεία ;

ΑΠ. Εἰς τὴν παραδοχὴν πολλῶν θεῶν, τοὺς ὁποίους ἐφαντάζοντο ὅτι εἶχον τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ τὰς ἀδυναμίας καὶ ὅτι

ἔζων ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅπως ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ γῇ. Πολλοὶ μάλιστα προέβησαν εἰς τοσαύτην μωρίαν, ὥστε ἐλάτρευσαν καὶ τὰ ζῷα καὶ ἀπένειμαν εἰς αὐτὰ θείας τιμᾶς. Αὐτοὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον αὖ ἠλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπε-
ατῶν» (Ῥωμ. 8, 23).

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνότητος ;

ΑΠ. Ἐκ τοῦ δόγματος τῆς ἐνότητος τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα, ὅτι πρέπει τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθῆ Θεὸν νὰ λατρεύωμεν ἀποφεύγοντες τὴν θεοποίησιν τῆς φύσεως καὶ τῶν παθῶν ἡμῶν. Ὁ ἀποδίδων εἰς τὸν ἕνα Θεὸν τὴν λατρείαν δὲν λατρεῖ τὸν Μαμμωνᾶν, ὡς ὁ φιλάργυρος· δὲν λατρεῖ τὴν κοιλίαν, ὡς ὁ κοιλιόδουλος καὶ δὲν προσκυνεῖ τὰ πάθη, ὡς ὁ ἄσωτος.

2) Ἡ τοῦ Θεοῦ ἀπλότης.

ΕΡ. Τί λέγεται ἀπλοῦν ἢ ἀπλότης.

ΑΠ. Ἀπλοῦν ἢ ἀπλότης λέγεται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν συνίσταται ἐκ μερῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς δὲν ἔχει μέρη, ἔπεται ὅτι δὲν εἶνε σύνθετος, ἀλλ' ἀπλοῦς. Διὰ τοῦτο ἡ θεία Γραφή ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν τοιαύτας ιδιότητες, αἱ ὁποῖαι ἀποκλείουσι πᾶσαν ἐν τῷ Θεῷ ὕλην. Οὕτως ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν τὴν πανταχοῦ παρουσίαν, ἥτις δὲν εἶνε ἰδίᾳ εἰς ὑλικά κτίσματα, τὴν αἰωνιότητα, τὸ ἀχώρητον καὶ ἄλλα.

ΕΡ. Πῶς πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωνται αἱ ἐκφράσεις, ὅσας ἡ ἁγία Γραφή ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν ὡς εἰς ἄνθρωπον ;

ΑΠ. Ἀνθρωποπρεπῶς· διότι ἡ ἁγία Γραφή ἐγγράφη μὲν κατὰ θεῖαν ἔμπνευσιν, ἀλλὰ δι' ἀνθρώπους, οἵτινες ὡς πεπερασμένα ὄντα δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσωσι τὸ ἄπειρον ὃν ἄλλως παρὰ δι' ἐκφράσεων ἀνθρωπίνων. Καὶ λέγει μὲν ὅτι ὁ Θεὸς κάθηται, περιπατεῖ, ἀνίσταται, βλέπει καὶ ἀκούει, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ ταῦτα δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται κατὰ γράμμα, ἀλλ' ὡς ἐκφράσεις, αἵτινες ὑπαινίττονται τὰς διαφορὰς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας. Οὕτω διὰ μὲν τῶν

ὀφθαλμῶν πρέπει νὰ νοῶμεν τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ γνῶσιν, διὰ δὲ τῶν ὧτων τὴν εὐμενῇ τῶν ἡμετέρων προσευχῶν ἀκρόασιν, καὶ διὰ τῶν χειρῶν τὴν παντοδυναμίαν. Οὕτω δὲ πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς ἀπλότητος τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς ἐν τῷ Θεῷ ἀπλότητος διδασκόμεθα ὅτι πρέπει οὐ μόνον νὰ προσερχώμεθα πρὸς αὐτὸν ἐν ἀπλότητι ψυχῆς καὶ καρδίας, διότι «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰωάν. δ', 24), ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ διαγωγὴ ἡμῶν νὰ εἶνε καθαρὰ καὶ ἀμίαντος.

3) Ἡ αἰωνιότης τοῦ Θεοῦ.

ΕΡ. Τί λέγεται αἰώνιον καὶ αἰωνιότης;

ΑΠ. Αἰώνιον καὶ αἰωνιότης ἀπολύτως λεγόμενα σημαίνουνσι διαρκείαν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει μῆτε ἀρχὴν μῆτε τέλος, μῆτε χρονικὴν διαδοχὴν τοῦ ἐνεστῶτος, τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ παρελθόντος. Τοιαύτην αἰωνιότητα ἔχει μόνον ὁ Θεός.

ΕΝ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς αἰωνιότητος τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς αἰωνιότητος τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα ὅτι καὶ ἡμεῖς πρὸς τὰ αἰώνια ἀγαθὰ πρέπει κυρίως ν' ἀποβλέπωμεν καὶ οὐχὶ πρὸς τὰ πρόσκαιρα καὶ φθιρόμενα. Ἡ ἐλπίς ἡμῶν πρὸς τὸν αἰώνιον Θεὸν θὰ εἶνε βεβαία καὶ ἀληθής.

4) Ἡ τοῦ Θεοῦ ἀθανασία.

ΕΡ. Διὰ τί ὁ Θεὸς λέγεται ἀθάνατος;

ΑΠ. Διότι δὲν ὑπόκειται εἰς θάνατον.

Τί εἶνε θάνατος;

ΑΠ. Θάνατος εἶνε ἡ διέλευσις τῶν μερῶν, ἐξ ὧν συνίστανται τὰ ὑλικά πράγματα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς δὲν συνίσταται ἐκ μερῶν, δὲν ὑπόκειται εἰς θάνατον.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς ἀθανασίας τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς ἐν τῷ Θεῷ ἀθανασίας διδασκόμεθα ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβώμεθα τὸν θάνατον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνωύμεθα μετὰ τοῦ ἀθανάτου Θεοῦ. Ἀλλ' ἵνα ἐνωθῶμεν μετ' αὐτοῦ, πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὰ νεκρὰ ἔργα, τουτέστι τὰ ἔργα τῆς ἀμαρτίας.

3) Ἡ τοῦ Θεοῦ παγγνωσία.

ΕΡ. Τί λέγεται παγγνωσία;

ΑΠ. Παγγνωσία λέγεται ἡ τελειότης ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς γινώσκει τὰ πάντα ἀκριβέστατα. Γινώσκει δὲ ὁ Θεὸς οὐ μόνον τὰ γενόμενα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσι, καὶ οὐ μόνον τὰ φανερά, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἀφανῆ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀποκρύφους διαλογισμοὺς ἡμῶν. Διὰ τοῦτο ἡ ἁγία Γραφή λέγει ὅτι ὁ Θεὸς «ἐτάζει καρδίας καὶ νεφροὺς» (ψαλμ. ζ', 10)· ὅτι εἶνε «Κριτὴς τῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς καρδίας» (Ἑβρ. δ', 12)· ὅτι «Γνωρίζει πάντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα» (ψαλμ. ρλ', 5) καὶ ὅτι «Οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχρηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ» (Ἑβρ. δ', 13).

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς παγγνωσίας τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς παγγνωσίας τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα ὅτι πρέπει οὐ μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ διαλογιζώμεθα αὐτό. Διδασκόμεθα πρὸς τούτοις, ὅτι ἐπειδὴ εἰς τὸν Θεὸν τὰ πάντα εἶνε γνωστὰ, γνωστὰί ἐπίσης εἶνε καὶ αἱ ἀνάγκαι ἡμῶν, τὰς ὁποίας μόνος δύναται ν' ἀπομακρύνῃ, γνωστοὶ καὶ οἱ πόθοι καὶ ἐπιθυμίαι ἡμῶν, τὰς ὁποίας αὐτὸς δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ, ἐὰν δὲν ἀντίκεινται εἰς τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα καὶ τὸν προορισμὸν ἡμῶν.

6). Ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία.

ΕΡ. Τί εἶνε ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία;

ΑΠ. Εἶνε αὕτη ἡ παγγνωσία ἐν ἐνεργείᾳ. Διὰ τῆς σοφίας ὁ Θεὸς διευθύνει ὅλου τοῦ κόσμου τὰ πράγματα κατὰ τὸ προσῆκον τέλος ἐκείνου.

ΕΡ. Ποῦ καταφαίνεται ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία;

ΑΠ. Ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία καταφαίνεται ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ, τὰ ὅποια ὅσῳ τις ἐξετάζει, τοσοῦτον θαυμάζει καὶ ἀναγκάζεται ν' ἀνακράζη ὡς ὁ Δαβίδ· «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· ὑπάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» (ψαλμ. ργ', 24).

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λυπώμεθα καὶ ν' ἀδημονῶμεν διὰ τὰ συμβαίνοντα εἰς ἡμᾶς λυπηρὰ, ἀλλὰ νὰ ὑποτασσώμεθα ἀγογγύστως εἰς τὸ σοφὸν τοῦ Θεοῦ θέλημα, πιστεύοντες ὅτι θέλει μεταβάλλει τὰς λύπας ἡμῶν εἰς χαρὰν καὶ θέλει ἀνταμείψῃ ἡμᾶς δι' ὅσα πᾶσχομεν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς.

7). Ἡ τοῦ Θεοῦ ἐλευθερία.

ΕΡ. Τί εἶνε ἡ τοῦ Θεοῦ ἐλευθερία;

ΑΠ. Ἡ ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ εἶνε ἡ τελειότης ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας πράττει καὶ ἐνεργεῖ οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης ἢ βίας. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν, λέγει ἡ ἀγία Γραφή, ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν» (ψαλμ. ριγ', 11).

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐλευθερίας;

ΑΠ. Ἄν ὁ Θεὸς ἔκτισε τὰ πάντα οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης τινός, καὶ ἡμᾶς ἐπομένως ἔκτισεν ἐλευθέρως καὶ ἐξ ἀγαθότητος καὶ ἀφῆκεν ἡμᾶς ἐλευθέρους νὰ πράττωμεν τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία δὲν συνίσταται εἰς τὸ πράττειν ὅτι, δήποτε, διότι ὁ τὸ κακὸν πράττων εἶνε δοῦλος καὶ οὐχὶ ἐλεύθερος. Διὰ τὸ εἶμεθα λοιπὸν πράγματι ἐλεύθεροι, πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὸ κακόν.

8). Ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης.

ΕΡ. Τί εἶνε ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης;

ΑΠ. Εἶνε ἡ τελειότης ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ἐποίησεν ὅλα τὰ κτίσματα τοσοῦτον τέλεια, ὅσον ἡ φύσις αὐτῶν ἦτο ἐπιδεκτικὴ. Οὕτως εἰς μὲν τὸν ἥλιον ἔδωκε τὸ φῶς, εἰς δὲ τὸν ἄνθρωπον τὸν

νοῦν· δὲν ἔδωκεν ὅμως καὶ τὰ δύο εἰς τοὺς δύο, ἀλλ' εἰς ἕκαστον ὅ,τι ἦτο σύμφωνον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν φύσιν αὐτοῦ.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος;

ΑΠ. Ἐκ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα, ὅτι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ εἴμεθα πρὸς πάντας ἀγαθοὶ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν καὶ δὲν πρέπει νὰ παύωμεν ἀγαθοποιοῦντες τοὺς πάντας διὰ νὰ γείνωμεν ὅμοιοι πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς.

9). Ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη.

ΕΡ. Τί εἶνε ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη;

ΑΠ. Ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη εἶνε ἡ τελειότης ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ἀνταμείβει τοὺς χρηστοὺς καὶ κολάζει τοὺς πονηροὺς.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα, ὅτι οἱ μὲν δίκαιοι πρέπει νὰ ἐνισχύωνται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ν' ἀπομακρύνωνται τῆς κακίας, πιστεύοντες ὅτι ὁ δίκαιος κριτὴς θ' ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ἐν καιρῷ τῇ πρέποντι κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

10). Ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγιότης.

ΕΡ. Διὰ τί ὁ Θεὸς λέγεται ἅγιος;

ΑΠ. Διότι δὲν εὑρίσκεται εἰς αὐτὸν οὐδεμία ἁμαρτία. Ὁ Θεὸς ὡς ἅγιος ἀγαπᾷ τὸν ἀγαθὸν καὶ ἀποστρέφεται τὸν κακόν.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς ἀγιότητος τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς ἀγιότητος τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα, ὅτι καὶ ἡμεῖς μόνον διὰ τῆς ἀγιότητος δυνάμεθα νὰ πλησιάσωμεν πρὸς αὐτὸν, ὅστις ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὴν ἀγιότητα λέγων· Ἄγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν (Λευϊτ. ιθ'. 2).

11). Ἡ τοῦ Θεοῦ παντοδυναμία.

ΕΡ. Τί εἶνε ἡ τοῦ Θεοῦ παντοδυναμία;

ΑΠ. Εἶνε ἡ τελειότης ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς δύναται

ἃ κἀμνη ὅσα θέλει. Θέλει δὲ ὅσα εἶνε σύμφωνα πρὸς τὴν σοφίαν νουτοῦ. Διότι ὁ Θεὸς ἠδύνατο π. χ. νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἀλλ' ἤθελεν ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὸ αὐτεξούσιον. Ὁ ἄνθρωπος τότε δὲν θὰ ἦτο ἐλεύθερος, αἱ δὲ πράξεις δὲν θὰ εἶχον οὐδεμίαν ἀξίαν.¹

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα ὅτι σφερρὰ καὶ ἀσάλευτος πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἡ πεποίθησις ἡμῶν εἰς αὐτόν, ὅτ' ἔδύνανται νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ αἰτήματα ἢ νοήματα ἡμῶν (Ἐφεσ. γ', 20).

12/. Ἡ τοῦ Θεοῦ δεσποτεία.

ΕΡ. Τί εἶνε ἡ τοῦ Θεοῦ δεσποτεία;

ΑΠ. Ἡ τελειότης ἐκείνη, δι' ἧς δεσπόζει καὶ ἐξουσιάζει πάντα τὰ κτίσματα.

15/. Ἡ τοῦ Θεοῦ μακαριότης.

ΕΡ. Διὰ τί ὁ Θεὸς λέγεται ὃν μακαριότατον;

ΑΠ. Διότι ἔχει πάσας τὰς τελειότητας, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ.

§ 4. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ.

ΕΡ. Ποῖος ἔκτισε τὸν κόσμον.

ΑΠ. Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἐν χρόνῳ καὶ ἐκ τοῦ μηδενός.

ΕΡ. Εἶχεν ἀνάγκην τοῦ κόσμου;

ΑΠ. Ὁ Θεὸς οὐδεμίαν εἶχεν ἀνάγκην ἐκ τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, ἔκτισε δὲ ταῦτα διὰ νὰ κηταστήσῃ αὐτὰ μέτοχα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀγαθότητος.

¹ Περὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ ἡ ἁγία Γραφή λέγει· «Οἶδα ὅτι πάντα δύνασαι, ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν» (Ψαλμ. 136, 2). «Τὰ ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις, δυνατὰ ἔστι παρὰ τῷ Θεῷ» (Λουκ. 18, 27).

ΕΡ. Τί ἐννοοῦμεν λέγοντες κόσμον ;

ΑΠ. Κόσμον λέγοντες ἐννοοῦμεν πάντα τὰ κτίσματα καὶ τὴν συνάφειαν αὐτῶν μετ' ἀλλήλων.

ΕΡ. Εἰς πόσα διαιροῦντα τὰ κτίσματα ;

ΑΠ. Εἰς ὁρατὰ καὶ ἀόρατα.

ΕΡ. Τίνα λέγονται ὁρατὰ καὶ τίνα ἀόρατα ;

ΑΠ. Ὅρατὰ λέγονται ὅσα ὑποπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη κτλ. ἀόρατα ὅσα καταλαμβάνονται μόνον διὰ τοῦ νοός, καὶ τοιοῦτοι εἶνε οἱ ἄγγελοι, ἡ ψυχὴ καὶ ὁ Θεός.

ΕΡ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ κόσμου ;

ΑΠ. Δύο τινά. Πρῶτον ὅτι ὁ Θεός συνέδεσε τὰ κτίσματα πρὸς ἄλληλα διὰ δεσμοῦ ἀδιαρρήκτου οὕτως, ὥστε τὸ ἐν νὰ εἶνε χρήσιμον πρὸς τὸ ἄλλο καὶ ν' ἀποτελῶσιν ὅλα ὁμοῦ τὸν σύμπαντα κόσμον. Δεύτερον ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ οὐδὲν εὑρίσκεται καθ' ἑαυτὸ κακὸν ἢ τοῦ ὁποίου ἢ χρήσις νὰ εἶνε καθ' ἑαυτὴν αἰσχυρά.

ΕΡ. Ποῖον κυρίως εἶνε κακόν ;

ΑΠ. Τὸ ἠθικὸν ἢ ἡ ἀμαρτία ὑπάρχουσα εἰς τὰ λογικὰ καὶ ἐλεύθερα κτίσματα.

ΕΡ. Τίς ὁ αἴτιος τοῦ ἠθικοῦ κακοῦ ;

ΑΠ. Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις κακὴν χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ἐποιήσατο.

ΕΡ. Τί σημαίνει ὅτι ὁ Θεός ἔκτισε τὸν κόσμον ἐν χρόνῳ καὶ ἐκ τοῦ μηδενός ;

ΑΠ. Σημαίνει ὅτι πρὸ τῆς δημιουργίας δὲν ὑπῆρχε τίποτε. Ἐπομένως ὅσοι ἀποδέχονται ὅτι ὁ Θεός ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐξ ὕλης τινός ἀμαρτάνουσι καὶ ἀντιβαίνουν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον.

ΕΡ. Πῶς ἐδημιούργησεν ὁ Θεός τὸν κόσμον ;

ΑΠ. Διὰ μόνης τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεως καὶ τοῦ λόγου, διότι εἶπε καὶ ἐγένετο· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός γεννηθήτω φῶς· καὶ ἐγένετο φῶς» (Γεν. α', 3, 6, 7).

ΕΡ. Τί σημαίνει ὅτι ὁ Θεός ἔκτισε τὸν κόσμον εἰς ἑξ ἡμέρας ;

ΑΠ. Δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Θεός δὲν ἐδύνατο νὰ παρκαγάγῃ τὸν

κόσμον ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ καὶ διὰ μιᾶς, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἔκτισε τὸν κόσμον ἐξ ἀνάγκης ἢ ἀπὸ τυφλῆς τινὸς κινήσεως.

ΕΡ. Τίς περιέγραψε τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου;

ΑΠ. Ὁ Μωϋσῆς ἐν τῷ πρώτῳ καὶ ἀρχαιοτάτῳ βιβλίῳ, ἐν τῇ Γενέσει.

ΕΡ. Πῶς διηγεῖται ὁ Μωϋσῆς τὴν δημιουργίαν;

ΑΠ. Ὡς ἐξῆς· Τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἦτοι τὸ σύμπαν, καὶ τὸ φῶς. Τῇ δευτέρᾳ τὸ σπέρμα, ἦτοι τὸ ἄπειρον διάστημα. Τῇ τρίτῃ διεχώρισε τὴν ξηρὰν ἀπὸ τῶν ὑδάτων καὶ ἐσχηματίσθησαν οἱ ὠκεανοὶ καὶ αἱ θάλασσαι καὶ ἀνεφάνη ἡ γῆ. Τῇ τετάρτῃ ἔκτισε τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας. Τῇ πέμπτῃ ἔκτισε τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ. Τῇ δὲ ἕκτῃ τὰ θηρία, τὰ κτήνη, τὰ ἐρπετὰ καὶ τελευτᾶτον τὸν ἄνθρωπον.

§ 5. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

ΕΡ. Πῶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον;

ΑΠ. Ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ψυχὴν ἀσώματον καὶ ἀθάνατον.

ΕΡ. Τί σημαίνει τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν;

ΑΠ. Ἡ μὲν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ σημαίνει τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ ὁμοίωσις δηλοῖ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τῶν πνευματικῶν ἡμῶν δυνάμεων διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγιότητος. Καὶ τὸ μὲν κατ' εἰκόνα ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος παρὰ Θεοῦ ἀμέσως ἐν τῇ δημιουργίᾳ, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐλευθέρως ἡμῶν βουλήσεως. Ὡστε ὁ ἄνθρωπος ἔχει καθήκον νὰ προκόπῃ εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς ἀρετῆς.

ΕΡ. Τῆς εἰκόνης τοῦ Θεοῦ μετέχει τὸ σῶμα;

ΑΠ. Οὐχί, διότι ὁ Θεὸς εἶνε ἀσώματος· ἐπομένως τῆς εἰκόνης τοῦ Θεοῦ μετέχει μόνη ἡ ψυχὴ, ὡς περὶ τούτου διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἀγία Γραφὴ λέγουσα· «Ἐνδύσασθε τὸν κινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ

»Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας» (Ἐφεσ. δ', 24 καὶ Κολ. γ', 10).

ΕΡ. Πῶς ὀνομάζετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος;

ΑΠ. Ὁ μὲν ἀνὴρ ὀνομάζετο Ἀδάμ, ὅπερ σημαίνει τὸν γῆινον, ἡ δὲ γυνὴ Εὐα, ἥτις σημαίνει μητέρα τῆς ζωῆς. Ἐκ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὐας κατάρχεται ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος.¹

ΕΡ. Ἐκ πόσων μερῶν συνίσταται ὁ ἄνθρωπος;

ΑΠ. Ἐκ σώματος φθαρτοῦ καὶ ψυχῆς ἀσώματου καὶ αὐλοῦ.

ΕΡ. Τί λέγει περὶ τούτου ἡ ἀγία Γραφή;

ΑΠ. «Καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς »γῆς· καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν» (Γεν. 6', 7).

ΕΡ. Τί σημαίνει ἡ ἐκ τοῦ χοῦς δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠ. Σημαίνει τὴν ἰδιαιτέραν φροντίδα τοῦ Θεοῦ περὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου.

ΕΡ. Πῶς πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωμεν τὸ ἐμφύσημα;

ΑΠ. Δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωμεν αὐτὸ ὕλικως, μηδὲ νὰ νομίζωμεν ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν συνίσταται ἀπὸ ἀέρος ἢ ἀτμοῦ, ἀλλὰ πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἐγένετο κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ εἶνε πλησιεστέρα εἰς αὐτὸν ἢ εἰς τὰ λοιπὰ κτίσματα..

§ 6. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΡΟΝΟΙΑΣ.

ΕΡ. Τί λέγεται θεία πρόνοια;

ΑΠ. Θεία πρόνοια λέγεται ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ συντήρησις τῶν ὄντων.

ΕΡ. Διὰ τί ὁ Θεὸς προνοεῖ περὶ τοῦ κόσμου;

ΑΠ. Διότι ὡς ἀγαθὸς θέλει νὰ διατηρηθῇ ὁ κόσμος, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἔκτισεν· ἄλλως ἡ ὑπαρξίς τῶν κτισμάτων δὲν προέρχεται ἐξ αὐτῶν, τὰ ὅποια οὔτε νόησιν οὔτε θέλησιν ἔχουσιν· ἐὰν δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐπίβλεψις καὶ πρόνοια ἐπὶ τῶν κτισμάτων ἔπαυε πρὸς στιγμήν, ταῦτα ἤθελον μετατραπῇ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ εἰς τὸ μηδέν.

* 1 «Ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν γένος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς γῆς» (Πραξ. ιγ', 26).

ΕΡ. Τί λέγει ἡ ἁγία Γραφή περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. «Ἐν αὐτῷ (τῷ Θεῷ) ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν,» (Πραξ. ζ', 28)· καὶ, «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς τὰς ἀποθήκας καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ' ὑμεῖς μᾶλλον ὑδιαφέρετε αὐτῶν;» (Ματθ. γ'. 28).

ΕΡ. Ποῖον ἄλλο χωρίον τῆς ἁγίας Γραφῆς παρίστησιν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Τὸ χωρίον τοῦ Ἰωάννου, ἐν ᾧ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει· «ὁ πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι» (Ἰωάν. ε', 17).

ΕΡ. Τί ἔπεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω;

ΑΠ. Ἐπεται ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δὲν ὑπάρχει οὔτε τυφλὴ τύχη οὔτε εἰμαρμένη, οὐδὲ συμβαίνει τι ἐξ αὐτομάτου, ἤγουν χωρὶς τῆς θείας θελήσεως, ὡς ἐδόξαζον οἱ Ἐπικουρεῖοι.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα ὅτι πρέπει ν' ἀφιερῶμεθα ὅλως εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἔχωμεν εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν πιστεύοντες ὅτι ὁ φροντίζων περὶ πάντων καὶ περὶ αὐτῶν τῶν πτηνῶν, φροντίζει πολὺ περισσότερον καὶ περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ πλασθέντος ἀνθρώπου.

§ 7. Η ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

ΕΡ. Πόθεν φαίνεται ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠ. Ἐκ δύο τινῶν. Πρῶτον διότι δεικνύει εἰς τοὺς ἀνθρώπους διάφορα μέσα πρὸς τὴν ἀρετὴν· τὸν μὲν ἐμποδίζει τῆς κακίας διὰ τοῦ φόβου, τὸν δὲ ὁδηγεῖ πρὸς τὸ ἀγαθὸν διὰ τῆς εὐεργεσίας· τὸν μὲν διορθώνει διὰ τῆς πενίας, τὸν δὲ διεγείρει πρὸς τὴν ἀρετὴν διὰ τοῦ πλούτου. Τῆς θείας προνοίας ἔργον εἶνε καὶ ὅταν εὐδοκῇ νὰ γεννηθῶμεν ἐκ γονέων τιμίων καὶ χρηστῶν, καὶ δίδῃ εἰς ἡμᾶς ἀφορμὰς νὰ μορφώσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρετὴν διὰ τῶν καλῶν παρδειγμάτων. Φαίνεται δεύτερον ἡ θεία πρόνοια καὶ ἐκ τούτου, ὅταν μετατρέπη εἰς τὸ ἀγαθὸν τὰς κακίστας τῶν ἀνθρώπων

πράξεις καὶ ἐπιχειρήσεις. Οὕτω παρεχώρησε τὸν Ἰωσήφ εἰς τοὺς ἀδελφούς του νὰ πωλήσωσιν αὐτόν· οὕτως ἀφῆκε τὸν Δαβὶδ ν' ἀμαρτήσῃ καὶ νὰ γείνῃ μετὰ ταῦτα παράδειγμα μετανοίας εἰς τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐδείχθη κυρίως εἰς τὴν υπερθαύμαστον ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

« 8. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ.

ΕΡ. Τί συμπεραίνομεν ἐκ τῶν εἰρημένων;

ΑΠ. Ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔλαβε τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα χαρίσματα, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τῆς θείας λατρείας.

ΕΡ. Τί λέγεται λατρεία;

ΑΠ. Λατρεία λέγεται ἡ ὑποταγὴ καὶ ἀφιέρωσις ἡμῶν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

ΕΡ. Ὅποια τις πρέπει νὰ εἶνε αὕτη ἡ ὑποταγὴ;

ΑΠ. Πρῶτον βαθυτάτη, διότι ἀναφέρεται εἰς τὸ ὕψιστον ὄν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔχομεν πάντα ὅσα ἔχομεν, καὶ δεύτερον ἀκυλόκριτος, ἐπειδὴ ἀναφέρεται πρὸς ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶνε φανεροὶ καὶ οἱ πλέον ἀπόκρυφοι λογισμοί.

ΕΡ. Πόσα πλῶς ἐκδηλοῦται ἡ πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία ἡμῶν;

ΑΠ. Ἐκδηλοῦται ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς.

ΕΡ. Ποῦ ὑφίσταται ἡ ἐσωτερικὴ λατρεία;

ΑΠ. Εἰς τὴν ἀγάπην καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν δοξολογίαν τοῦ θείου αὐτοῦ ὀνόματος, εἰς τὴν εὐχαριστίαν διὰ τὰς πρὸς ὑμᾶς εὐεργεσίας του, εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας καὶ ἀθλιότητος καὶ εἰς τὴν ἐπικλήσιν τῆς θείας βοηθείας.

ΕΡ. Τί ἀπαιτεῖ ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία;

ΑΠ. Τὴν ἐξωτερικὴν προσκύνησιν, τὴν προσευχὴν, τοὺς στεναγμούς καὶ τὰ δάκρυα εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, τὴν χαρὰν καὶ ἱλαρότητα τοῦ προσώπου εἰς τὴν μετάλληψιν τῶν χράντων μυστηρίων, τὴν ἐπίσκεψιν τῶν θείων ναῶν καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΕΡ. Δύνανται νὰ ὑπάρξῃ ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία χωρὶς τῆς ἐσωτερικῆς, καὶ τὸ ἀνάπαλιν;

ΑΠ. Οὐχί. Ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία χωρὶς τῆς ἐσωτερικῆς ὄχι μόνον δὲν εἶνε λατρεία, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον λογίζεται καὶ βδελυρὰ ὑπόκρισις ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Οὐδὲν ὠφελεῖ τὸν ἄνθρωπον ἂν συ-
χνάζῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ δὲν ἔχῃ ἔργα· οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν ἢ νηστεία τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν οὗτος δὲν καθαρεύῃ καὶ ἀπὸ τῶν
πονηρῶν λογισμῶν καὶ δὲν κρατῇ τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς καταλα-
λιᾶς καὶ κατακρίσεως. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ λατρεία δὲν
δύναται νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τῆς ἐξωτερικῆς· διότι καθὼς πᾶν συ-
ναίσθημα τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστι χαρὰ καὶ λύπη, δὲν δύναται νὰ
μὴ ἐκδηλωθῇ καὶ δι' ἐξωτερικῶν σημείων, οὕτω καὶ ἡ ἐσωτερικὴ
διάθεσις τῆς καρδίας ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν δὲν δύναται νὰ μὴ ἐκ-
δηλωθῇ καὶ δι' ἐξωτερικῶν σημείων.

ΕΡ. Τίς ἡ ὠφέλεια ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας;

ΑΠ. Ἡ ὠφέλεια ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας εἶνε μεγίστη, δι-
ότι δι' αὐτῆς γιγνόμεθα παράδειγμα οἰκοδομῆς καὶ μιμήσεως εἰς
τοὺς ἄλλους.

ΕΡ. Ἡ θεία λατρεία μένει χωρὶς ἀμοιβῆς;

ΑΠ. Ἡ θεία λατρεία δὲν μένει χωρὶς ἀμοιβῆς, διότι ὁ Θεὸς
καθὸ δίκαιος καὶ ἅγιος, καθὼς ἀποστρέφεται τοὺς ἀμελοῦντας νὰ
λατρεύσιν αὐτὸν καὶ ἐνναντιούμενους εἰς τὸ ἅγιον αὐτοῦ θέλημα,
τοιουτοτρόπως ἀγαπᾷ καὶ ἀνταμείβει τοὺς λατρεύοντας αὐτὸν ἀ-
νυποκρίτως καὶ σπουδάζοντας νὰ ἐνωθῶσι μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς
ἀρετῆς.

§ 9. ΠΕΡΙ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΖΩΗΣ.

ΕΡ. Πόθεν ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπάρχει μέλλουσα ζωὴ;

ΑΠ. Ὅτι ὑπάρχει μέλλουσα ζωὴ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐξῆς·
πρῶτον, ἐκ τῶν παθημάτων τῶν εὐσεβῶν· ἀδύνατον δὲ εἶνε ὁ
Θεός, ὅστις εἶνε δίκαιος, νὰ θεωρῇ μετ' ἀδικημάτων τῆς θλίψεως
τῶν εὐσεβῶν· ἐξ ἀνάγκης δὲ ἔπεται ὅτι ἐπιφυλάττει δι' αὐτοὺς
ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ τὴν προσήκουσαν ἀμοιβήν. Δεύτερον, διότι εἶνε
ἀνοίκειον καὶ ἀσεβὲς νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ Θεός ἔπλασε τὸν ἄν-
θρωπον διὰ τοῦτον μόνον τὸν κόσμον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπομένει τοσαύ-

τας θλίψεις. Τρίτον ἐκ τῆς κοινῆς ὁμολογίας πάντων τῶν ἀνθρώπων. Πάντες οἱ λαοὶ ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, ἐπίστευον καὶ πιστεύουσιν ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλος κόσμος. Οὕτως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπένοησαν τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ τὰς νήσους τῶν μακάρων διὰ τοὺς χρηστοὺς, τὸν δὲ τέρταρον διὰ τοὺς πονηροὺς.

ΕΡ. Πῶς ἀποκκλεῖ ἡ ἀγία Γραφὴ τὸν θάνατον;

ΑΠ. Ἡ ἀγία Γραφὴ ὀνομάζει τὸν θάνατον ἐπ' ἀνθρώπου ἐξ ἀποδημίας (Β' Κορινθ. ἐ, 6—8), ἐκ δὲ οὖν τοῦ ἐνδύματος καὶ ἐπ' ἐνδυσιν καὶ νοῦ (αὐτ. ἐ, γ, 3)· κοιμήσιν ἢ ὕπνον.¹

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς ὑπάρξεως μελλούσης ζωῆς;

ΑΠ. Διδασκόμεθα, ὅτι πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν καὶ νὰ ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθόν, ἐπ' ἐλπίδι βεβαίᾳ, ὅτι ἡ ἀρετὴ ἡμῶν θέλει ἐκλάμψῃ ὡς ὁ ἥλιος καὶ θ' ἀνταμειφθῇ διὰ τῶν οὐρανίων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν, τὰ ὅποια οὐδεμίαν ἐπιδέχονται σύγκρισιν πρὸς τὰς δυστυχίας τῆς παρούσης ζωῆς. (Ρωμ. ἡ, 18).

§ 40. Η ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

ΕΡ. Πῶς δεικνύεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε διεφθαρμένος καὶ ἀμαρτωλός;

ΑΠ. "Ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἀμαρτωλός, καὶ καθημερινὸς παραβάτης τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, εἶνε ἀποδεδειγμένον ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Πολλοὶ συγγραφεῖς περιγράφουσι ζωηρότατα τὴν διαφθορὰν τῶν ἡθῶν, τὰς ἀδικίας καὶ καταδυναστεύσεις, τοὺς σκληροὺς πολέμους, τὰς ἀθεμίτους ἡδονάς, τὴν γαστριμαργίαν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν ὑπερηφάνειαν, τὸν φθόνον, τὸ μῖσος καὶ τὰ ἄλλα κακὰ. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχαιότης ἐπενόησε τοὺς δύο ἐκείνους περιφήμους φιλοσόφους, τὸν Δημόκριτον καὶ τὸν Ἡράκλειτον, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἐγέλα καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα, ὁ δὲ δεύτερος ἔκλειε τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιό-

¹ «Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κοιμημένων, ἵνα μὴ λυπησθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα» (Α' Θεσσ. δ', 13—18).

τητα. Ἐκτὸς τούτου πρὶν ἔτι λάμψῃ τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελίου ὅλος σχεδὸν ὁ κόσμος προσεκύνει τοὺς λίθους, τὰ ξύλα καὶ τοιοῦτους θεοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ποιηταὶ ἀποδίδουσι τὰς αἰσχίστας ἀμαρτίκας, προσεκύνει πολλὰ τετράποδα καὶ ἑρπετὰ, οἷον κροκοδείλους, βοῦς καὶ γαλαῖς, ἔτι δὲ τὰ σκόροδα καὶ τὰ κρόμμυα. Ἀλλὰ καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη ἡ δύναμις τῆς ἀμαρτίας εἶνε τοσαύτη, ὥστε ἂν καὶ ὑπάρχουσι νόμοι αὐστηροὶ, δικαστήρια, φυλακαὶ καὶ διάφοροι τιμωρίαι, ἡ κακία ὅμως δὲν δύναται νὰ ἐκριζωθῇ.

ΕΡ. Πόθεν ἄλλοθεν καταφθάνεται ἡ διαφθορὰ τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠ. Ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ πολέμου· ὁ ἄνθρωπος δηλ. δὲν πράττει τὸ ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον θέλει, ἀλλὰ τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον μισεῖ, διότι κυριεύεται ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας. (Ῥωμ. ζ', 23). Διὰ τοῦτο ἡ ἁγία Γραφή ὀνομάζει τὸν ἄνθρωπον ἐλεεινόν, ταλαίπωρον, τυφλόν καὶ γυμνόν καὶ περιγράφει αὐτὸν τοιοῦτον, ὥστε χωρὶς τῆς θείας χάριτος δὲν δύναται νὰ πράξῃ τὸ καλόν, ἀλλ' ἔχει χρεῖαν πνευματικῆς ἀναγεννήσεως.

§ 11. Η ΕΚ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ ΑΤΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

ΕΡ. Πόθεν προέρχεται ἡ διαφθορὰ τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠ. Ἡ διαφθορὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀτέλεια αὐτοῦ προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Διότι εἶδομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον τέλειον, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ, ἐπομένως ἅγιον, ἁθῶν, ἐπιρρεπῆ πρὸς τὸ ἀγαθόν καὶ πεπροικισμένον διὰ πολλῶν πλεονεκτημάτων. Ἀλλὰ τὴν σήμερον δὲν εὐρίσκονται ἐν αὐτῷ αἱ τελειότητες αὗται· ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἀπώλεσε ταύτας ἀφ' ἐαυτοῦ διὰ τῆς παραβάσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

§ 12. Η ΕΚ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ ΕΝΟΧΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

ΕΡ. Τί ἔπεται ἐκ τῆς ἀμαρτίας τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠ. Ἡ θεία ὀργή. Ἐκ τῆς ὀργῆς δὲ ταύτης ὁ ἄνθρωπος στερεῖται τῆς θείας χάριτος καὶ ἀπομακρύνεται τοῦ Θεοῦ· ἐκ δὲ τῆς ἀ-

πομακρύνσεως ταύτης ἔπονται μυρία κακά.

ΕΡ. Ὁ Θεὸς δὲν εὐσπλαγχνίζεται τὸν ἄνθρωπον;

ΑΠ. Ὁ Θεὸς καὶ εὐσπλαγχνίζεται καὶ οἰκτείρει τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἀπαιτεῖ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀσεβοῦς καὶ ἀμαρτωλοῦ.

§ 43. Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΚΤΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΧΑΡΙΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΑΥΤΗΣ.

ΕΡ. Τί ἐχρεώσται ὁ ἄνθρωπος νὰ πράξῃ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς θείας ὀργῆς;

ΑΠ. Ὁ ἄνθρωπος ἐχρεώσται νὰ ζητήσῃ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ν' ἀνακτήσῃ τὴν θείαν χάριν καὶ ν' ἀνακινήσῃ τὴν διεφθαρμένην αὐτοῦ φύσιν.

ΕΡ. Ἡδύνατο ἂν ἐαυτοῦ ὁ ἄνθρωπος νὰ ζητήσῃ καὶ εὔρῃ τὸ μέσον τῆς σωτηρίας του;

ΑΠ. Ὁ ἄνθρωπος ἦτο τοσοῦτον διεφθαρμένος καὶ ἔνοχος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔνεκα τούτου τοσοῦτον ἀπεγνωσμένος, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ καὶ εὔρῃ τὸ μέσον τῆς σωτηρίας του.

ΕΡ. Πῶς λοιπὸν ἐγένετο ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠ. Ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τοῦτο ἔπραξεν αὐτὸς ὁ πανάγαθος Θεός, ὅστις ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ εὐσπλαγχνίᾳ δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ τὸ πλάσμα του ἐν τῇ κακαστάσει τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου ἐν ᾧ διετέλει. Πῶς δὲ ἔσωσεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον γινώσκομεν ἐκ τῆς θείας ἀποκαλύψεως περὶ τῆς ὁποίας διδασκόμεθα ἐν τοῖς ἑξῆς.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΞ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΗΤΟΙ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ.

§ 1. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ.

ΕΡ. Τί λέγεται ἀποκάλυψις;

ΑΠ. Ἀποκάλυψις κυρίως λέγεται πράγματός τινος κεκρυμμένου φανέρωσις. Θεία δὲ ἀποκάλυψις λέγεται πρῶτον φανέρωσις ἀληθειῶν, ἥτις γίνεται διὰ θαύματος ὑπὸ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ καὶ δεύτερον φανέρωσις τοῦ μυστηρίου τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

ΕΡ. Διὰ τί ἐγένετο ἡ ἀποκάλυψις;

ΑΠ. Πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου· διότι ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀδύνατον ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ σωθῇ· τὸ μέσον δὲ τοῦτο ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός.

ΕΡ. Ποῦ ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς τὸ μέσον τοῦτο;

ΑΠ. Ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ.

ΕΡ. Ποία εἶνε ἡ καθ' αὐτὸ ὕλη καὶ ὑπόθεσις τῆς ἀγίας Γραφῆς;

ΑΠ. Αὐτὸς ὁ Λυτρωτὴς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὅστις διωρίσθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου εἰς δόξαν ἡμῶν, ἐπηγγέλθη πρὸ καταβολῆς κόσμου, προσκηρύχθη ὑπὸ τῶν προφητῶν, προεικονίσθη διὰ θυσιῶν καὶ τύπων, προητοιμάσθη διὰ τοῦ νόμου καὶ ἐκηρύχθη διὰ τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

ΕΡ. Διὰ τί λέγομεν ὅτι ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ ὑπόθεσις εἶνε ὁ Αὐτρωτῆς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός;

ΑΠ. Διότι ὁ σκοπὸς τῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ ἀναφερομένων ἐντολῶν, νόμων, διαταγῶν περὶ τῶν ἡθῶν, προφητειῶν, διηγήσεων θείων ὁπτασιῶν καὶ θαυμάτων, ἐπαγγελιῶν καὶ πράξεων ἀνθρώπων, ὁ σκοπὸς ὅλων αὐτῶν εἶνε νὰ φανερώσῃ τὴν αἰώνιον τοῦ Θεοῦ βουλὴν περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοιοῦτοτρόπως διδάσκει ἡμᾶς ὁ νόμος, ὅτι εἴμεθα πταῖσται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ προστάσσει νὰ ζητήσωμεν λυτρωτὴν, τὸν ὁποῖον προσεκήρυξαν οἱ προφῆται καὶ προεικόνισεν ἡ νομικὴ θυσία. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Φίλιππος εἶπεν: «Ὁν» ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται εὐεχόμενοι Ἰησοῦν» (Ἰωαν. 4, 46.). Αἱ δὲ διάφοροι θεοφανεῖαι καὶ θεοσημεῖαι συνήργησαν εἰς τὸ νὰ προετοιμάσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς ὑποδοχὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἣ καὶ νὰ φανερώσῃ τὰς πράξεις τοῦ Χριστοῦ.

ΕΝ. Πόθεν γνωρίζομεν ὅτι ὁ Χριστὸς διωρίσθη πρὸ καταβολῆς κόσμου;

ΑΠ. Ἐκ τῆς Γραφῆς, ἣ ὁποία λέγει: «Λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν» (Α' Κορινθ. 6', 7). Ἐν δὲ τῇ Ἀποκαλύψει ὁ Αὐτρωτῆς ἡμῶν ὀνομάζεται «Ἀρνίον ἐσφαγμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (Ἀποκ. 14', 8).

ΕΡ. Πῶς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπηγγέλθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου;

ΑΠ. Ὁ Θεὸς ἀνήγγειλεν εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον καὶ δι' αὐτοῦ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν διὰ τῶν ἐξῆς εὐαγγελικῶν λόγων. «Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου (τοῦ ὄφως) καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτὸς σου τηρήσει (κεντήσει) κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν» (Γεν. 3', 15.).

ΕΡ. Τί σημαίνουν οἱ λόγοι οὗτοι;

ΑΠ. Ὁ ὄφις σημαίνει τὸν διάβολον, τοῦ ὁποίου σπέρμα εἶνε ὅλοι οἱ ἄσεβεῖς καὶ διώκται τῆς ἀληθείας, καθὼς σπέρμα τῆς

γυναικός εἶνε ὁ Χριστός, Χριστοῦ δὲ σπέρμα πάντες οἱ εὐσεβεῖς καὶ χρηστοί. Ὁ Χριστός καταπατεῖ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφεως, ὅταν καταλύῃ τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἀφανίσῃ τοὺς ἀσεβεῖς· ὁ ὄφις τ. ἔ. ὁ διὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ἐθανάτωσεν αὐτὸν σωματικῶς καὶ ὁσάκις καταδιώκει τοὺς πιστευόντας εἰς αὐτὸν χωρὶς ὅμως νὰ δύνανται νὰ βλέπῃ αὐτοὺς ψυχικῶς. Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Θεοῦ βλέπομεν τὴν ἀρχὴν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τοῦ κόσμου.

ΕΡ. Προεκηρύχθη ὑπὸ τῶν προφητῶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός;

ΑΠ. Μάλιστα. Πάντες οἱ προφῆται ἐκήρυξαν ὁμοφώνως τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίας διὰ λόγων ὑψηλῶν καὶ τρανωτάτων. Οὕτως ὁ μὲν Ἰακώβ, ὡς εἶδομεν, προεφήτευσεν τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ἰούδα μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίας· ὁ Μαλαχίας τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰεροδρόμου πρὸ τοῦ Χριστοῦ· ὁ Ἡσαΐας τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν καὶ ἄλλα περιστατικὰ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Μιχαίας προεῖπεν ὅτι ὁ Χριστός θὰ γεννηθῇ ἐν Βηθλεέμ. Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ προφῆται προεῖπον περὶ ἄλλων.

ΕΡ. Διὰ τί διετάχθησαν αἱ θυσίαι;

ΑΠ. Αἱ θυσίαι διετάχθησαν πρῶτον μὲν, ἵνα γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος ὅτι εἶνε ἀμαρτωλὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἄξιός θανάτου, καθ' ὃν τρόπον ἐθανάτωτο καὶ τὸ θυσιαζόμενον ζῶον. Δεύτερον, διότι αἱ νομικαὶ θυσίαι ἦσαν τύποι τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΕΡ. Τί προεικόνιζον τὰ λοιπὰ ἐξωτερικὰ ἔθιμα καὶ αἱ ἱεροτελεστίαι τῶν Ἰουδαίων;

ΑΠ. Προεικόνιζον τὰς ἀοράτους ἐνεργείας τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος. Οὕτως ἡ περιτομὴ τῆς σαρκὸς ἐσήμαινε τὴν πνευματικὴν περιτομὴν, ἥγουν τὴν ἀποβολὴν τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἀμαρτίας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἀμνὸς τοῦ πάσχα ἦτο τύπος τοῦ ἀσπίλου ἀμνοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ χαλκοῦς ὄφις ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰκόνιζε τὸν ἐν τῷ σταυρῷ ὑψωθέντα Αὐτρωτὴν, ὅστις δύνανται νὰ θεραπεύσῃ τὰ δῆγματα τῆς συνειδήσεως ἐκείνων, ὅσοι μετὰ πίστεως προσβλέπουσιν εἰς αὐτόν.

ΕΡ. Διὰ τί ἐδόθη ὁ νόμος ;

ΑΠ. Ἵνα δικαιωθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν ἐφύλαττεν αὐτὸν ἀκριβῶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἡμάρτησε καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ τηρῇ τὸν νόμον, ἀπώλεσε καὶ ὁ νόμος τὴν δύναμίν του νὰ δικαιώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

ΕΡ. Εἰς τί λοιπὸν ἦτο χρήσιμος ὁ νόμος ;

ΑΠ. Ἐὰν ὁ νόμος ἕνεκα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀπώλεσε τὴν δύναμίν του νὰ δικαιώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐχρησίμευσεν ὅμως εἰς τὸ νὰ προπαρασκευάσῃ αὐτὸν εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, διότι ἐδείκνυνεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἦτο ἁμαρτωλὸς καὶ ὅτι ἐπομένως εἶχεν ἀνάγκην θεοῦ μεσίτου. Τοιουτοτρόπως δὲ ὁ νόμος ἐπαιδαγωγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς Χριστὸν (Α' Κορινθ. δ', 15).

ΕΡ. Ἐκηρύχθη ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον ;

ΑΠ. Κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πίστιν ὅλον σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Καὶ τὴν σήμερον τὸ Εὐαγγέλιον κηρύττεται εἰς ἔθνη, εἰς τὰ ὅποια δὲν εἰσεχώρησεν ἀκόμη ὁ Χριστιανισμὸς καὶ θὰ κηρύττηται, ἕως οὗ πληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ Σωτῆρος «Καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἰς ποιμὴν.» (Ἰωάν. 10, 16).

§ 2. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ΕΡ. Ποῦ περιέχονται τὰ δόγματα καὶ αἱ ἐντολαὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ;

ΑΠ. Περιέχονται κατ' ἑκτασιν μὲν ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ, ἐν συντόμῳ δὲ ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως.

ΕΡ. Διὰ τί ὠνομάσθη Σύμβολον ;

ΑΠ. Ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν στρατιωτικῶν συμβόλων ἢ συνθημάτων, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱ φίλοι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν. Διότι καὶ ὁ Χριστιανὸς λέγεται στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς Ἐκκλησία στρατευομένη.

ΕΡ. Εἰς πόσα ἄρθρα διακρεῖται τὸ Σύμβολον ;

ΑΠ. Εἰς δώδεκα, τὰ ἐξῆς :

1. **Ἱσतेύω** εἰς ἓνα Θεόν, πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

2. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

7. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

9. Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

10. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

11. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

ΕΡ. Διὰ τί καὶ πότε συνετάχθη τὸ Σύμβολον;

ΑΠ. Ἐπειδὴ ὁ Ἀρειος, ὁ πρωτοπρεσβύτερος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας, ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἦτο κτίσμα καὶ ποίημα, ἡ δὲ τοιαύτη αὐτοῦ διδασκαλία ἦτο ὅλως ἐναντία εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν καὶ μεγάλως ἐτάραττε τὴν ἐκκλησίαν, Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐριδος ταύτης συνεκάλεσεν ἐν ἔτει 325 Σύνοδον οἰκουμένην εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, ἐν ᾗ παρευρέθησαν 318 θεοφόροι πατέρες καὶ συνέταξαν τὰ πρῶτα 8 ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

ΕΡ. Τίς συνεπλήρωσε τὸ Σύμβολον;

ΑΠ. Ἡ δευτέρα οἰκουμένηκὴ Σύνοδος, ἥτις συνῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 381 ἵνα ἀποκηρύξῃ τὰ δόγματα τοῦ Μακεδονίου διδάσκοντος ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἦτο ὁμοούσιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ.

§ 3. ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ΕΡ. Πόθεν ἄρχεται τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως;

ΑΠ. Ἀπὸ τῆς πίστεως (Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν).

ΕΡ. Διὰ τί ἄρχεται ἀπὸ τῆς πίστεως;

ΑΠ. Διότι ἄνευ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆται τῷ Θεῷ (Ἑβρ. ια', 5, 6, ιγ'. 16.)

ΕΡ. Τί εἶνε πίστις;

ΑΠ. Ἡ ἐγκάρδιος ἀποδοχὴ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου ἀδιστακτικῶς ἀποδεχόμενος καὶ πιστεύων κατατάσσεται εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ σωζομένους, ὁ δὲ ἀποβάλλων αὐτὸν εἰς τοὺς ἀπίστους καὶ μὴ σωζομένους. Διότι «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται» (Μαρκ. ις'. 15).

ΕΡ. Πόσα τινὰ ἀπαιτοῦνται ἀναγκαίως εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν;

ΑΠ. Δύο τινὰ· πρῶτον νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὸς, καὶ ὅτι ὑπόκειται εἰς τὴν θείαν ὀργὴν καὶ δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ σωθῇ, καὶ δευτέρον νὰ δεχθῇ ἀδιστακτικῶς τὴν διδασκαλίαν τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων καὶ νὰ πιστεύσῃ βεβαίως ὅτι ὁ κηρυχθεὶς ὑπ' αὐτῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ Αὐτρωτὴς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

ΕΡ. Τί εἶνε ζῶσα πίστις;

ΑΠ. Ζῶσα πίστις εἶνε ἡ δι' ἔργων ἀγαθῶν ἐκδηλουμένη. Δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ συναισθανθῶμεν τὴν ἰδίαν ἀθλιότητα, ἀλλ' ἀπαιτεῖται πρὸς τούτοις καὶ ν' ἀποδεχθῶμεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ Σωτὴρ καὶ νὰ δεῖξωμεν τὴν πίστιν ἡμῶν καὶ διὰ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα εἶνε ὁ καρπὸς τῆς πίστεως.

§ 4. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ.

ΕΡ. Εἰς πόσα γενικὰ μέρη δύναται νὰ διαιρεθῇ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως;

ΑΠ. Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία γενικά μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει τὸ περὶ τῆς θεότητος τοῦ Πατρὸς (ἄρθρον πρῶτον), τὸ δὲ δεύτερον περὶ τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ (ἄρθρον δεύτερον μέχρι τοῦ ἐβδόμου), τὸ δὲ τρίτον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ (ἄρθ. ὀγδοον καὶ ἐξῆς).

ΕΡ. Ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης τί ἐξάγεται;

ΑΠ. Ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης ἐξάγεται ὅτι τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως διδάσκει ἡμᾶς περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγιωτάτης Τριάδος, ἥτοι περὶ τῶν τριῶν προσώπων τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διδάσκει δὲ ἡμᾶς νὰ πιστεύωμεν ὅτι Θεὸς εἶνε ὁ Πατὴρ, Θεὸς ὁ Υἱός, Θεὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ δὲν εἶνε τρεῖς Θεοί, ἀλλ' εἷς, διότι καὶ ἡ οὐσία εἶνε μία. Ὁ πατὴρ οὔτε γεννᾶται οὔτε ἐκπορεύεται, ὁ δὲ υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ὑπὸ μόνου τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ ἡ γέννησις τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶνε ἀκατάληπτα εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν ἀπλῶς καὶ χωρὶς ἐρεύνης καὶ ν' ἀποδεχώμεθα μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ τὴν ἀλήθειαν τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

ΕΡ. Πόθεν διδασκόμεθα τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος;

ΑΠ. Ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς. Οὕτως ὁ Σωτὴρ ἀποστέλλων εἰς τὸν κόσμον τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ παραγγέλλει αὐτοῖς νὰ βαπτίζωσιν αἰεὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κέ, 19). Ὅτε ἐβαπτίζετο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὁ μὲν Πατὴρ ἄνωθεν ἐμαρτύρει, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατέβη ἐν εἰδει περιστερᾶς (Ματθ. γ', 16, 17). Καὶ πολλαχοῦ δὲ τῆς Κ. Διαθήκης ὑπάρχουσι πλείους περὶ τούτου μαρτυρίαι.

§ 5. ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ πρῶτον ἄρθρον;

ΑΠ. Τὸ πρῶτον ἄρθρον διδάσκει ἡμᾶς ὅτι τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ Πατὴρ, ὅστις λέγεται παντοκράτωρ, διότι τὰ πάντα κρατεῖ καὶ ἐξουσιάζει, εἶνε ὁ ποιητὴς πάντων τῶν κτισμάτων ὁρατῶν καὶ ἀοράτων.

§ 6. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ.

ΕΡ. Τί ἐδιδάχθημεν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς Κατηχήσεως;

ΑΠ. Ἐδιδάχθημεν ὅτι ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ὁρατὸν κόσμον, παρέλειψαμεν δὲ νὰ εἰπωμεν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀοράτου κόσμου.

ΕΡ. Τί ἐννοοῦμεν ὑπὸ τὸν ἀόρατον κόσμον;

ΑΠ. Ἐννοοῦμεν τοὺς Ἀγγέλους.

ΕΡ. Τί εἶνε οἱ Ἀγγελοι;

ΑΠ. Εἶνε πνεύματα ἀσώματα, νοῦν, θέλησιν καὶ δύναμιν ἔχοντα.

ΕΡ. Διὰ τί ὠνομάσθησαν Ἀγγελοι;

ΑΠ. Ὡς ἀγγελιοφόροι, ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς διακονίαν τῶν ἁγίων ἀνθρώπων.

ΕΡ. Τί γνωρίζομεν περὶ τῶν Ἀγγέλων;

ΑΠ. Γνωρίζομεν ὅτι οἱ Ἀγγελοι βλέπουσι διὰ παντός τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ ποιοῦσι τὸ θέλημα αὐτοῦ.

ΕΡ. Οἱ Ἀγγελοι ἔμειναν ἐν τῇ ἀγαθότητι ἐν ᾗ ἐπλάσθησαν;

ΑΠ. Οὐχί. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, ὁ Ἐωσφόρος, ἐπαρθεὶς ἠθέλησε νὰ στήσῃ τὸν θρόνον ἐπάνω τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔπεσε καὶ συμπάρεσυρε μεθ' αὐτοῦ καὶ ἄλλους.

ΕΡ. Πῶς ὀνομάζονται οἱ πεπτωκότες Ἀγγελοι;

ΑΠ. Ὀνομάζονται Ἀγγελοι πονηροὶ, πονηρὰ καὶ ἀκάθαρα πνεύματα κτλ.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς πτώσεως τῶν πονηρῶν Ἀγγέλων;

ΑΠ. Διδασκόμεθα ὅτι μέγα καὶ τρομερὸν κακὸν εἶνε ἡ ἐπαρσις καὶ ἡ κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀποστασία. Ἐὰν δὲ ὁ Θεὸς δὲν ἐφείσθη τῶν Ἀγγέλων, δὲν θὰ φεισθῇ βεβαίως οὐδὲ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ θὰ τιμωρήσῃ ἀποδιώκων αὐτοὺς ἐκ τῆς βασιλείας του.

ΕΡ. Τίνα ἔργα μετέρχονται οἱ πονηροὶ Ἀγγελοι;

ΑΠ. Μετέρχονται τὸ ἔργον τοῦ διαβάλλειν καὶ συκοφαντεῖν καὶ πειράζειν τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὠθεῖν αὐτοὺς εἰς πράξεις πονηράς καὶ αἰσχράς.

ΕΡ. Δὲν δύνανται οἱ ἄνθρωποι ν' ἀποκρούωσι τοὺς πειρασμοὺς τῶν πονηρῶν Ἀγγέλων ;

ΑΠ. Δύνανται ἔχοντες τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τὸν φόβον αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς προσευχῆς καὶ νηστείας.

§ 7. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

ΕΡ. Ὁ ἄνθρωπος ἔμεινεν ἐν τῇ τελειότητι εἰς τὴν ὁποίαν ἐπλάσθη ;

ΑΠ. Οὐχί, διότι κακὴν ποιούμενος χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας του παρεξέτράπη καὶ ἔπεσεν.

ΕΡ. Δὲν ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ μένῃ ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ καταστάσει ;

ΑΠ. Ἦδύνατο ἐὰν ᾔθελεν, οὗτος δὲ ᾔτο καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἔπλασεν αὐτόν.

ΕΡ. Πόθεν γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ μένῃ αἰωνίως εὐδαίμων ;

ΑΠ. Ἐκ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ· ὁ Θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον εὐδαίμονα, ᾔθελε βεβαίως καὶ νὰ μένῃ αἰωνίως ἐν τῇ εὐδαίμονι ταύτῃ καταστάσει. Τοῦτο δὲ βεβαιοῦται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐκ τῆς ἐντολῆς ἣν ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον.

ΕΡ. Ποία ᾔτο ἡ δοθεῖσα ἐντολὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον ;

ΑΠ. « Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῇ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ· » ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε » ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. » (Γεν. 2', 16, 17).

ΕΡ. Ἐτήρησε τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολὴν ὁ ἄνθρωπος ;

ΑΠ. Οὐχί, καὶ διὰ τοῦτο ἐξώσθη τοῦ Παραδείσου καὶ κατεδικάσθη εἰς τὸν θάνατον, διότι ἀντὶ νὰ ἀκούσῃ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὑπήκουσεν εἰς τὰς ἡδονὰς τῶν αἰσθήσεων.

§ 8. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΣ.

ΕΡ. Ποῖα ἀποτελέσματα ἔσχεν ἡ παραβάσις τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Διὰ τῆς παραβάσεως ταύτης ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἠμαυρώθη. Αἱ δυνάμεις τοῦ νοῦ ἐξησθένησαν καὶ τὸ φῶς ἐσκοτίσθη, ἡ ἀγιότης τῆς θελήσεως ἐμολύνθη καὶ ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς ἐταράχθη καὶ ἠνεφύχθη ἡ θύρα, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα πολεμοῦσι πρὸς τὸν λόγον καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔγεινε τραγικὸν θέατρον τοῦ ἐσωτερικοῦ πολέμου. Τὰ πάθη ἔφερον τοὺς ἀνθρώπους εἰς πολλὰς κακίας καὶ αἱ κακίαι ἐπροξένησαν διαφόρους νόσους, εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος καὶ αἵτινες ἐξασθενίζουσι, καθὼς αἱ δυστυχίαι καὶ αἱ μέριμναι καταβάλλουσιν αὐτόν. Ἐκ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς ἐγεννήθη καὶ ὁ σωματικὸς θάνατος, τὸν ὁποῖον ἠπέιλησεν ὁ Θεός.

ΕΡ. Ἐκτὸς τοῦ σωματικοῦ θανάτου δὲν ὑπάρχει ἄλλος θάνατος;

ΑΠ. Μετὰ τοῦ σωματικοῦ θανάτου ἦτο ἡνωμένος καὶ ὁ πνευματικὸς θάνατος, ὅστις εἶνε φρικωδέστερος τοῦ σωματικοῦ. Διὰ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου ὁ ἄνθρωπος χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ μεγίστη τῶν δυστυχιῶν.

ΕΡ. Πῶς ὀνομάζει τὴν κατάστασιν ταύτην τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἁγία Γραφή;

ΑΠ. Ἡ ἁγία Γραφή ἀποκαλεῖ τὴν κατάστασιν ταύτην τοῦ ἀνθρώπου κατάστασιν τῆς πτώσεως, τῆς ἁμαρτίας, τῆς σαρκὸς, τῆς δυστυχίας, τοῦ σκότους, τῆς ἀγνοίας, τῆς δουλείας καὶ τοῦ θανάτου.

§ 9. Η ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΠΑΤΟΡΙΚΟΥ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΟΣ.

ΕΡ. Πόθεν γνωρίζομεν ὅτι τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα κατέστη κοινὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον;

ΑΠ. Ἐκ τῆς καθολικῆς ἱστορίας. Ὅσον ἐπληθύναντο οἱ ἄνθρωποι, τοσοῦτον καὶ τὸ κακὸν ἠῤῥξανε καὶ ἡ ἁμαρτία ἐλάμβανε μεγαλύτεραν ἑκτασιν. Γνωρίζομεν δὲ καὶ ἐξ ὧν εἵπομεν ἐν τῷ πρώτῳ

τμήματι μέχρι πόσης διαφθορᾶς καὶ τυφλότητος εἶχε φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος.

ΕΡ. Ἐγνώριζον οἱ ἔθνικοι τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου ;

ΑΠ. Καὶ ἐγνώριζον καὶ ὠμολόγουν ταύτην, δὲν ἐδύναντο ὅμως νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τοῦ κακοῦ, τὴν ὁποίαν μόνη ἡ ἀγία Γραφή διδάσκει.

§ 40. ΤΟ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ Ν' ΑΠΟΦΥΓῇ ΤΗΝ ΘΕΙΑΝ
ΟΡΓΗΝ ΑΦ' ΕΑΥΤΟΥ.

ΕΡ. Δὲν ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποφύγῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν θεϊαν ὀργήν ;

ΑΠ. Δὲν ἠδύνατο, διότι καθὼς ὁ νεκρὸς δὲν δύναται ν' ἀναστήσῃ ἑαυτὸν καὶ ὁ πεσὼν εἰς βόθρον θὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ χωρὶς τῆς βοηθείας ἄλλου, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἦτο νεκρὸς τοῖς παραπτώμασι (Ἐφεσ. 6', 5) καὶ πεπτωκὼς εἰς βόθρον κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. 16', 44), δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τῆς διαφθορᾶς εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε φθάσει.

ΕΡ. Ἀφῆκε λοιπὸν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶνε αἰωνίως καταδικασμένος ;

ΑΠ. Οὐχί. Ὁ πανάγαθος Θεὸς εἶδεν ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἦτο δυνατὴ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου· διότι πάντες εἶχον ἀνάγκην βοηθείας καὶ λυτρώσεως· ἄγγελος δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, ὅπερ ἀπῆτει ἀπείρον δύναμιν. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἔστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης θαυμάζων τὴν μεγίστην τοῦ Θεοῦ ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον, λέγει· «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν ἴδιον υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον». (Ἰωαν. γ', 15).—

§ 44. ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδος.

«Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὧς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ δεύτερον ἄρθρον;

ΑΠ. Τὸ δεύτερον ἄρθρον διδάσκει ἡμᾶς νὰ πιστεύωμεν καὶ εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, διότι «ὁ ἀρνούμενος τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα ἔχει.» (Α', Ἰωαν. 6' 23).

ΕΡ. Διὰ τί ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὀνομάζεται Κύριος;

ΑΠ. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὀνομάζεται Κύριος, διότι ἔχει ὡς ὁ Πατὴρ παντοκρατορικὴν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν.

ΕΡ. Διὰ τί λέγεται μονογενής;

ΑΠ. Ἐπειδὴ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ ὀνομάζονται κατὰ χάριν καὶ οἱ ἅγιοι ἄνθρωποι, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶνε κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν, διὰ τοῦτο λέγεται ἐν τῷ Συμβόλῳ Μονογενής, κατὰ τὴν ἁγίαν Γραφὴν λέγουσαν· «Ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς.» (Ἰωαν. 1. 18.) Πρὸς βεβαίωσιν τούτου λέγεται ὅτι ἐγεννήθη πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τὸ ὅποῖον σημαίνει ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρχε Πατὴρ χωρὶς τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἅμα πατὴρ, ἅμα καὶ ὁ υἱός.

ΕΡ. Τί σημαίνουσιν αἱ λέξεις Ἰησοῦς Χριστός;

ΑΠ. Ἡ μὲν λέξις Ἰησοῦς εἶνε Ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει τὸν Σωτῆρα, διότι αὐτὸς ἔσωσε τὸν κόσμον. Ἐδόθη δὲ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου τοῦ εὐαγγελίσαντος τὴν γέννησιν αὐτοῦ.¹

Ἡ δὲ λέξις Χριστὸς σημαίνει τὸν κεχρισμένον καὶ ἐλήφθη καθ' ὁμοίωσιν τοῦ χρίσματος, δι' οὗ ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται (Α' Βασ. 15'. 13. Ἐξοδ. 30. Γ', Βασ. 19', 16).

ΕΡ. Τί ἐσήμαιναν ἡ χρίσις;

¹ «Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ἁμαρτιῶν αὐτῶν.» (Ματθ. 1. 21).

ΑΠ. Ἡ χρίσις ἐσήμαινε πρῶτον ὅτι ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ δεύτερον ὅτι οἱ χριόμενοι ἐλάβανον, ὡς δι' ὄρατοῦ σημείου, πνευματικὴν δύναμιν εἰς τὸ ἐκπληροῦν ἀξίως τὴν ἑαυτῶν διακονίαν.

ΕΡ. Τίνα ἀξίαν ἔλαβεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός;

ΑΠ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἀνέλαβε καὶ τὰ τρία ἀξιώματα, τοῦ βασιλέως, τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ προφήτου· καὶ ὡς βασιλεὺς μὲν κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ ἰσχύος καὶ ὑπερσπίζει κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς.¹ Ὡς ἱερεὺς δὲ διήλλαξεν ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ (Ἑβρ. ε', 6). Καὶ τελευταῖον ὡς προφήτης ἐφάνερωσεν εἰς ἡμᾶς τὸ θεῖον θέλημα. (Πραξ. γ', 22. Δευτερ. ιη', 15).

ΕΡ. Πῶς ἐγένετο ἡ χρίσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ;

ΑΠ. Ἡ χρίσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ἐγένετο δι' ὕλικου ἐλαίου, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Λουκ. δ', 18). Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν Χριστός εἶνε ἀνώτερος τῶν δι' ἐλαίου ὕλικου χρισθέντων βασιλέων, ἱερέων καὶ προφητῶν (Ψαλμ. μδ', 8).

ΕΡ. Πόθεν ἡμεῖς ὀνομάσθημεν Χριστιανοί;

ΑΠ. Ἐκ τοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ ὄνομα τοῦτο ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς εἰς τοὺς πιστοὺς διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου «Τοῖς δουλεύουσιν ἐμοὶ κληθήσεται ὄνομα καινόν.» (Ἡσαΐου ξέ, 15, 16).

ΕΡ. Διὰ τί προσετέθησαν αἱ φράσεις, *φῶς ἐκ φωτός, Θεὸς ἀληθινός* κτλ.

ΑΠ. Πρὸς ἀναιρέσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀρείου διδάσκοντος ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἦτο Θεὸς ἀληθινὸς οὐδὲ ὁμοούσιος τοῦ Πατρός. Βίς ἀποδείξιν δὲ τοῦ ὁμοουσίου προτείνεται αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας· διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ἰωάννου λέγεται «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, » ὃ γέγονεν» (Ἰωαν. α', 13).

§ 12. ΑΡΘΡΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

«Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν

¹ «Δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.» (Λουκ. α', 32, 33).

κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ τρίτον ἄρθρον ;

ΑΠ. Τὸ τρίτον ἄρθρον διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ, ἐσαρκώθη ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐγένετο ἀληθὴς ἄνθρωπος.

ΕΡ. Διὰ τί ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγένετο ἄνθρωπος ;

ΑΠ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγένετο ἀληθὴς ἄνθρωπος, πρῶτον ἵνα πληρῶσῃ τὸν νόμον καὶ διὰ τῆς πληρώσεως ταύτης ἀφήσῃ εἰς ἡμᾶς κανόνα καὶ παράδειγμα τὴν ἁγιωτάτην αὐτοῦ ζωὴν, ἣν ὀφείλομεν νὰ μιμώμεθα, ἂν θέλωμεν νὰ σωθῶμεν. Δεύτερον ἵνα προσφέρῃ ἑαυτὸν θυσίαν ἐξιλαστήριον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ἱκανοποιεῖτο ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

ΕΡ. Πότε ἐγένετο ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ;

ΑΠ. Ἐκατονταετηρίδας τινὰς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου· διότι ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ὁδὸν διὰ τοῦ φυσικοῦ καὶ γραπτοῦ νόμου, διὰ τῶν προφητῶν, διὰ πολλῶν κολάσεων τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀμοιβῶν τῶν εὐσεβῶν.

ΕΡ. Ἡ βραδύτης αὕτη τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ δὲν ἐβλάψε τοὺς πρὸ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ ζήσαντας θείους ἄνδρας ;

ΑΠ. Οὐχί· διότι καθὼς ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς τὸν ἐλθόντα Σωτῆρα, οὕτως ἐκεῖνοι ἐπίστευον εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἔλθῃ. Ἡ πίστις αὐτῶν δὲν ἦτο διάφορος τῆς ἡμετέρας.

ΕΡ. Διὰ τί ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λέγεται θεᾶνθρωπος ;

ΑΠ. Διότι ἐν τῷ Χριστῷ ἠνώθη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μετὰ τῆς θείας κατὰ τρόπον ἀκατάληπτον καὶ μυστηριώδη. Ἐκ τῆς ἐνώσεως δὲ ταύτης τῶν δύο φύσεων, τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης, ἐγένετο ἐν θεῖον πρόσωπον, ὁ θεᾶνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς, ἀληθὴς Θεὸς καὶ ἀληθὴς ἄνθρωπος.

ΕΡ. Τί ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν περὶ τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων ;

ΑΠ. Ὅφείλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι αἱ δύο ἐν Χριστῷ φύσεις, ἡ

θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ἠνώθησαν, ἀλλὰ δὲν συνεχύθησαν· ὅτι καὶ τῶν δύο φύσεων αἱ θελήσεις, αἱ ἐπιθυμίαι καὶ αἱ πράξεις ἔμειναν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμέναι καὶ ἀσύγχυτοι. Ὅθεν ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ διάφορα χωρία, τὰ μὲν ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην τοῦ Χριστοῦ φύσιν, τὰ δὲ εἰς τὴν θείαν. Οὕτως ὁ Ἰησοῦς ὡς ἄνθρωπος πεινᾷ καὶ διψᾷ καὶ κλαίει καὶ λέγει ὅτι δὲν γνωρίζει τὴν τελευταίαν ἡμέραν καὶ ὥραν (Μάρκ. ιγ', 32)· ὅτι ὁ πατήρ αὐτοῦ εἶνε μείζων αὐτοῦ (Ἰωαν. ιδ', 28) καὶ ὅτι ἐδεήθη ἐκείνου, ὅστις ἠδύνατο νὰ λυτρώσῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ θανάτου. Ὡς Θεὸς δὲ ποιεῖ θαύματα καὶ λέγει περὶ ἑαυτοῦ· «Εγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμέν» (Ἰωαν. 10, 30) καὶ, «Πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι» (Αὐτ. ἡ. 58) καὶ τὰ τοιαῦτα.

§ 43. Ο ΕΠΙ ΓΗΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

ΕΡ. Πῶς διῆλθε τὸν βίον αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς Χριστός;

ΑΠ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός διῆλθε τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐν ἐντελεστάτῃ πληρώσει τοῦ θείου νόμου, ἀπέδειξε διὰ λαμπρῶν θαυμάτων τὴν θεότητα αὐτοῦ καὶ ἐφάνερωσε κατὰ πλάτος τὴν θέλησιν τοῦ οὐρανίου Πατρὸς.

ΕΡ. Πότε ἤρξατο νὰ κηρύττῃ;

ΑΠ. Μετὰ τὸ βάπτισμα, ὅπερ ἔλαβεν ἐν ἡλικίᾳ 30 ἐτῶν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ μεγίστου πάντων τῶν προφητῶν, τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Μετὰ τὸ βάπτισμα ἠνέφξεν, οὕτως εἰπεῖν, ὅλην τὴν πηγὴν τῆς θείας αὐτοῦ σοφίας· ἐφάνερωσε τὴν οὐράνιον αὐτοῦ φιλοσοφίαν καὶ διέδωκε τοιαύτην διδασκαλίαν, ὅποιαν οὐδέποτε ἠδύνατο ν' ἀκούσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐδειξε τὴν ἀληθῆ τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίαν, τὴν ὅποιαν ἐθηκεν ἐν τῇ πνευματικῇ πτωχείᾳ, ἐν τῇ ὑπομονῇ τῶν θλίψεων, ἐν τῇ ταπεινώσει, ἐν τῇ πραότητι καὶ συμπαθείᾳ, καὶ ἐν τῇ ὑπομονῇ τοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς συκοφαντίας διὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ· ὥρισε τὴν ἀληθῆ καὶ κυρίαν ἔννοιαν τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας· ἐφάνερωσε τὴν διαφορὰν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ κόσμου, ἀληθείας καὶ ψεύδους, ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Ἐστηλίτευσε τὴν

αἰσχρὰν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ὑπόκρισιν. Καὶ τέλος ἐκήρυξεν ἐν-
τολὴν ὅλως νέαν, τὴν ἀγάπην καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν.

ΕΡ. Πῶς ἐπεκύρωσε τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ;

ΑΠ. Πρῶτον διὰ λαμπρῶν θαυμάτων, τὰ ὅποια ἦσαν νὰ θερα-
πεύῃ ἀσθενεῖς ἐγκαταλελειμμένους ἀπὸ πάσης ἀνθρωπίνης βοήθειας,
νὰ ὀμματῶν τε τυφλοὺς, νὰ ἐκβάλλῃ δαιμόνια καὶ νὰ ἐγείρῃ νεκροὺς.
Δεύτερον διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ διαγωγῆς. Ὅλοι αἱ πράξεις καὶ πᾶσα
ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐμαρτύρησαν τὴν ἀρετὴν του· διότι αὐτὸς ἀ΄ Ἀμαρτίαν
οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ» (Α΄ Πέτρ.
Ὶ, 22).

§ 14. ΑΡΘΡΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

*Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα
καὶ ταφέντα.*

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ τέταρτον ἄρθρον;

ΑΠ. Περὶ τῶν παθῶν καὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος·
Οἱ Ἰουδαῖοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς πολλάκις ὑπεσχέθη τὸν Μεσ-
σίαν ὡς Λυτρωτὴν τοῦ κόσμου, ἀντὶ νὰ δεχθῶσιν αὐτὸν, τυφλωθέν-
τες ὑπὸ τοῦ πάθους τοῦ φθόνου ἀπέβαλον αὐτὸν καὶ κατεδίωξαν
μέχρι θανάτου.

ΕΡ. Πῶς ἔχει ἡ ἱστορία τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ;

ΑΠ. Ἀφ' οὗ συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τοῦ
ἀρχιερέως Καϊάφα, ὅστις διέσχισε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, διότι ὁ Ἰη-
σοῦς ὡμολόγησεν ὅτι εἶνε υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὑβρισθεὶς δὲ ἐκεῖ ἀπή-
χθη εἰς τὸν τότε ἡγεμόνα τῆς Ἰουδαίας Πόντιον Πιλάτον, ὅστις
ἀναφέρεται ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως, ἵνα δειχθῇ ὅτι ἐπληρώθη
ἡ προφητεία τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ (Γεν. μθ'. 10).

Ὁ Πιλάτος μικρόψυχος ὢν δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὸν Ἰησοῦν.
Νίψας τὰς χεῖρας παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν εἰς τὰς ὕβρεις καὶ τὰς μα-
στιγώσεις καὶ ἔπειτα εἰς τὸν σταυρὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνυψοῦται
ἐν τῷ μέσῳ δύο ληστῶν· διαμερίζουσι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐβάλ-
λουσι κλῆρον. Διψήσας ζητεῖ νὰ πῖν καὶ ποτίζουσι αὐτὸν χολὴν καὶ

ἄξιος. Τέλος παραδίδωσι τὸ πνεῦμα κράζας μεγάλη τῇ φωνῇ· «Τε-
τέλεσταί'»

ΕΡ. Τί ἐσήμαινεν ἡ λέξις Τε τέλεσταί;

ΑΠ. Ἐσήμαινεν ὅτι τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ ἔλαβον τέλος τῆς Π. Δ. αἱ
θυσίαι, τὰ μυστήρια, αἱ ἱεροτελεστίαι καὶ αὐτὸς ὁ νόμος.

ΕΡ. Τί συνέβη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ;

ΑΠ. Ὁ ἥλιος σκοτιζεται, ἡ γῆ σεισεται, τὸ παραπέτασμα τοῦ
ναοῦ σχιζεται ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω καὶ πολλοὶ τῶν ἁγίων ἠγέρ-
θησαν καὶ ἐνεφανίσθησαν μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἰς πολλοὺς ἐν Ἱερο-
σολύμοις. Ὁ παρεστηκὼς ἐκατόνταρχος ἰδὼν τὰ γενόμενα ἀνακρά-
ζει α' Ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν Θεοῦ» (Μαρκ. ιε. 39)· οἱ
στρατιῶται τῶν μὲν δύο ἄλλων ληστῶν συνέτριψαν τὰ σκέλη, τὸν
δὲ Ἰησοῦν δὲν ἐγγίζουσιν, ἀλλ' εἰς ἐξ αὐτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν
ἐνυξε καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

Ὁ Ἰωσήφ αἰτήσας τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ παρὰ τοῦ Πιλάτου ἔλα-
βεν αὐτὸ καὶ ἔθαψεν ἐν μνημείῳ καινῷ, ὅπερ ἦν λελατομημένον ἐν
τῇ πέτρᾳ. Οἱ Φαρισαῖοι σφραγίζουσι τὸν τάφον καὶ στρατιῶται
φυλάττουσιν αὐτόν, ἵνα μὴ, ὡς ἔλεγον, οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ κλέ-
ψωσι τὸ σῶμα ἐν καιρῷ νυκτός. Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν ἔπαθε καὶ ἐτάφη,
(παθόντα καὶ ταφέντα). Ἐπαθε δὲ οὐχὶ ἡ θεότης, ἀλλ' ἡ
ἀνθρωπότης καὶ ἐτάφη μετὰ τῆς σαρκός, ἵνα μὴ ὁ θάνατος αὐτοῦ
νομισθῇ ὅτι ἐγένετο κατὰ φαντασίαν.

§ 15. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΙΝΕ Η ΑΛΗΘΗΣ ΘΥΣΙΑ.

ΕΡ. Πῶς θεωρεῖται ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ὡς θυσία;

ΑΠ. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ὡς θυσία δὲν ὁμοιάζει τὰς προ-
λαβούσας θυσίας, αἵτινες ἦσαν σκιαὶ καὶ προεικονίσματα αὐτῆς, ἀλλ'
εἶνε ἡ μόνη ἀληθὴς θυσία. Τὸ αἷμα τῶν ταύρων καὶ τράγων, του-
τέστιν αἱ θυσίαι τῆς Π. Διαθήκης δὲν ἠδύναντο νὰ καθαρίσωσι τὸν
ἄνθρωπον καὶ νὰ σώσωσιν αὐτόν. Τὴν δύναμιν ταύτην ἔχει μόνον ἡ
θυσία τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

ΕΡ. Ἐν τῇ θυσίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τίνες ιδιότητες τοῦ Θεοῦ φανεροῦνται ;

ΑΠ. Ἐν τῇ θυσίᾳ ταύτῃ φανεροῦται, ἡ εὐσπλαγχνία, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ. Ἡ εὐσπλαγχνία, τοῦ Θεοῦ ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε παρέδωκεν εἰς θάνατον τὸν μονογενῆ υἱόν του ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἔμεινεν τόσο ἀκεραία, ὥστε δὲν συνεχωρήθη τὸ ἀμάρτημα ἡμῶν κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ διὰ τῆς τελειοτάτης ἱκανοποιήσεως. Ἡ δὲ σοφία αὐτοῦ ἐφάνη κατὰ τοῦτο, ὅτι εὔρε τόσον ὑπερθαύμαστον μέσον, ἵνα ἐκχύσῃ, οὕτως εἰπεῖν, εἰς ἡμᾶς τὸν ποταμὸν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, χωρὶς νὰ βλάβῃ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ.

§ 16. ΑΡΘΡΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

«Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς»

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ πέμπτον ἄρθρον ;

ΑΠ. Τὸ πέμπτον ἄρθρον διδάσκει ἡμᾶς περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΕΡ. Τί σημαίνει τὸ κατὰ τὰς Γραφάς ;

ΑΠ. Σημαίνει ὅτι ἡ ἀνάστασις προερρήθη πρότερον ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς· ἐλήφθη δὲ ἡ φράσις ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰπόντος, «Ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς» (Α', Κορινθ. ιε', 3, 4).

ΕΡ. Ποῦ τῶν ἀγίων Γραφῶν ἀναφέρεται ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ;

ΑΠ. Πρῶτον ἐν τοῖς ψαλμοῖς, ἔνθα ὁ ψαλμοδὸς ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ Χριστοῦ λέγει, «Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ᾄδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν» (Ψαλμ. ις', 8). Τὸ χωρίον τοῦτο ἐμνημόνευσε καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς (Πραξ. 6', 27). Δεύτερον ἐν τοῖς προφήταις, τῷ Ἡσαΐα (νγ', 9), τῷ Ὠσηέ (β', 2) καὶ ἄλλοις.

ΕΡ. Προεῖπεν ὁ Ἰησοῦς τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ;

ΑΠ. Ναί· μικρὸν πρὸ τοῦ πάθους προλέγει εἰς τοὺς μαθητάς

αὐτοῦ τὰ μέλλοντα συμβῆναι εἰς αὐτόν, τὰ πάθη, τὸν σταυρὸν καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν.¹

Σημεῖον δὲ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἔδωκε τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.²

ΕΡ. Τίνες ἐγένοντο μάρτυρες τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ;

ΑΠ. Μάρτυρες τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἐγένοντο οἱ στρατιῶται, οἵτινες ἔντρομοι ἐγνώρισαν τὰ γενόμενα· διότι ἄγγελος Κυρίου ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ μνημείου καὶ ἐγένετο συγχρόνως σεισμός μέγας (Ματθ. κή, 1 καὶ ἐξῆς). Οἱ ἄγγελοι οἵτινες ἐκήρυξαν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν καὶ εἰς ἄλλας γυναῖκας (αὐτοθ. β. καὶ Μαρκ. ις', 1. Λουκ. κδ', 1. Ἰωαν. κ', 1). Αὕτῃ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία (Μαρκ. ις', 9—11. Ἰωαν. κ', 14—18) αἱ ἀπὸ τοῦ μνημείου ἐπιστρέφουσαι γυναῖκες (Ματθ. κς', 9, 10)· ὁ Πέτρος κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, (Λουκ. κδ', 34)· ὁ Παῦλος (Α' Κορινύ. ιε', 5)· οἱ δύο εἰς Ἑμμαοὺς πορευόμενοι (Μαρκ. ις', 12. 13. Λουκ. κδ', 13—15)· οἱ μαθηταὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Ἰησοῦς ἐφάνη τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας (Ἰωαν. κ', 19—23). Ἐκτὸς τῶν μαρτυριῶν τούτων ἔχομεν καὶ ἄλλας, ἅς χάριν συντομίας παραλείπομεν.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ;

ΑΠ. Διδασκόμεθα πρῶτον ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτον ἀληθὴς Θεός, καὶ δεύτερον, ὅτι ἐν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ στηρίζεται καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν.

ΕΡ. Μέχρι τῆς ἀναλήψεως τί ἐποίει ὁ Ἰησοῦς Χριστός ;

ΑΠ. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐφαίνοντο καὶ συνανестρέφετο

¹ « Ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται « τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι· καὶ κατακρινούσιν αὐτὸν θανάτῳ καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι· καὶ « τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται » (Ματθ. κ', 48, 49, Μάρκ. 40, 30, 31, Λουκ. ιη', 34, καὶ θ', 24).

² « Ὡς περ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ « τρεῖς νύκτας » (Ματθ. ιβ', 39 40).

μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ διδάσκων αὐτοὺς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ διανοίγων τὸν νοῦν νὰ ἐννοῶσι τὰς Γραφάς.

§ 17. ΑΡΘΡΟΝ ΕΚΤΟΝ.

«Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς;

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τοῦ ἑκτοῦ ἄρθρου;

ΑΠ. Διδασκόμεθα ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν ἔλαβε τὴν θείαν δύναμιν καὶ δόξαν, ἣτις ἦτο ἰδίᾳ μὲν εἰς αὐτὸν πάντοτε καὶ ἀπ' αἰῶνος, ἐκρύπτετο δὲ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ἀνθρωπότητος.

ΕΡ. Πόθεν ἐλήφθησαν αἱ λέξεις τοῦ Συμβόλου;

ΑΠ. Ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς· «Τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν οὐρανοῖς» (Ἑβρ. ή, 1).

ΕΡ. Πρὶν ἢ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναληφθῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς τί ὑπεσχέθη εἰς τοὺς μαθητάς του;

ΑΠ. Ὑπεσχέθη ν' ἀποστείλῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὅποῖον ἔμελλε νὰ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

§ 18. ΑΡΘΡΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

«Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τοῦ ἐβδόμου ἄρθρου;

ΑΠ. Διδασκόμεθα ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς θὰ ἔλθῃ πάλιν, ἀλλ' ἵνα κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ πρώτη ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος ὑπῆρξε ταπεινή, ἡ δευτέρα θὰ εἴναι ἐνδοξος· ἡ πρώτη ἦτο εὐσπλαγχνική, ἡ δευτέρα θὰ εἴναι φρικώδης· κατὰ τὴν πρώτην ἦλθεν ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν θὰ ἔλθῃ ἵνα κρίνῃ αὐτόν.

ΕΡ. Τίνας λέγει τὸ Σύμβολον ζῶντας καὶ τίνας νεκρούς;

ΑΠ. Ζῶντας μὲν λέγει τοὺς μὴ τελευτήσαντας, νεκροὺς δὲ τοὺς προαπελθόντας· διότι κατὰ τὸν Ἀπόστολον «πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα.» (Α΄ Κορινθ. ιέ, 51).

ΕΡ. Τίς ἡ αἰτία τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως;

ΑΠ. Αἰτία τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως εἶνε ἡ πλήρωσις τῆς ἀδεκάστου τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης, ἡ ἀπόδοσις δηλαδή εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

ΕΡ. Εἰς τίνας ἡ κρίσις αὕτη θὰ εἶνε φοβερά καὶ εἰς τίνας χαροποιά;

ΑΠ. Ἡ κρίσις αὕτη θὰ εἶνε φοβερά μὲν εἰς τοὺς ἀπίστους, χαροποιά δὲ καὶ παρήγορος εἰς τοὺς μέχρι τέλους μείναντας σταθεροὺς εἰς τὴν πίστιν. Οἱ μὲν κακοὶ θὰ τρέμωσιν, οἱ δὲ ἀγαθοὶ θὰ χαίρωσιν ἀπολαμβάνοντες τὴν ἀμοιβὴν διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως.

ΕΡ. Πῶς θὰ γένη ἡ φοβερά αὕτη κρίσις;

ΑΠ. Ἀφ' οὗ προηγηθῶσι φοβερά σημεῖα, πάντες οἱ νεκροὶ θὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τῶν μνημείων καὶ θὰ ἀρπαγῶσιν ἐν νεφέλαις ἀναμένοντες τὴν θεῖαν κρίσιν. Ἀμέσως θὰ ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφῶν ὡς ἀστραπὴν μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς καὶ καθήμενον ἐπὶ θρόνου. Μετὰ ταῦτα θὰ χωρισθῶσιν οἱ δίκαιοι ἀπὸ τῶν ἀσεβῶν, καθὼς ὁ ποιμὴν χωρίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐριφίων· καὶ οἱ μὲν δίκαιοι θὰ σταθῶσιν ἐκ δεξιῶν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐξ ἐωνύμων. Ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ δὲν θὰ εἶνε οὔτε κατήγοροι, οὔτε μάρτυρες, οὔδὲ ἐξέτασις μακρὰ θὰ γένη, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Κριτὴς εἶνε καρδιογνώστης, εἰς τὸν ὅποιον οὐδὲν εἶνε κρυπτόν. Καὶ τοὺς μὲν δικαίους θὰ ὀνομάσῃ δούλους πιστοὺς, φίλους καὶ πρόβατα ἰδία καὶ εὐλογημένα καὶ θὰ καλέσῃ αὐτοὺς νὰ κληρονομήσωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.¹

Τοὺς δὲ ἀσεβεῖς θὰ ἀποκαλέσῃ ἀχάριστα καὶ κατηραμένα κτίσματα καὶ θὰ ἐξορίσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον τοῦ κλαυμοῦ καὶ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, εἰς τὴν κατοικίαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων.²

¹ «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (Ματθ. κέ, 34).

² «Πορεύεσθε ἀπ' ἡμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ» (Ματθ. κέ, 41).

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας;

ΑΠ. Διδασκόμεθα ὅτι πρέπει νὰ ζῶμεν οὕτως, ὥστε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ μεγάλῃ καὶ φοβερᾷ, νὰ μὴ ταχθῶμεν ἐξ ἐκωνύμων, ἀλλ' ἐκ δεξιῶν· νὰ μὴ ἀποπέμψῃ ἡμᾶς ὁ οὐράνιος πατὴρ εἰς τὴν κατοικίαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Τοῦτο δὲ ἐξαρτᾶται ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν· ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον, ἡ φροντίς τῶν πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν, ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν ἐν φυλακῇ καὶ ἡ ἐξάσκησις πάσης ἀρετῆς ἀνοίγουσιν εἰς ἡμᾶς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

§ 19. ΑΡΘΡΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

«Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.»

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ ὄγδοον ἄρθρον;

ΑΠ. Τὸ ὄγδοον ἄρθρον διδάσκει ἡμᾶς περὶ τοῦ τρίτου προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδος, περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι εἶνε ἅγιον, κύριον, ζωοποιόν, ὅτι ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι ἐλάλησε διὰ τῶν προφητῶν.

ΕΡ. Πόθεν ἐλήφθησαν αἱ ἐπωνυμίαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

ΑΠ. Ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς.

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ Σύμβολον διὰ τῶν λέξεων τὸ λ α λ ἦ - σ α ν διὰ τῶν προφητῶν;

ΑΠ. Διδάσκει ἡμᾶς νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ὅσα ἔγραψαν οἱ συγγραφεῖς τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης, ἔγραψαν κατ' ἐμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ ὅτι εἰς Θεὸς καὶ πατὴρ εἶνε Π. καὶ Κ. Διαθήκης καὶ εἰς Κύριος Χριστὸς καὶ ἐν Πνεῦμα ἅγιον κηρύξαν διὰ τῶν προφητῶν περὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι δὲ διὰ τῶν προφητῶν ἐλάλησε τὸ ἅγιον Πνεῦμα μαρτυρεῖ ἡ ἁγία Γραφή.¹

ΕΡ. Τίνες εἶνε αἱ ἐνέργειαι καὶ οἱ καρποὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

ΑΠ. Αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶνε ὅτι ζωοποιεῖ, τ. ἔ.

¹ «Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι· ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι Θεοῦ ἄνθρωποι» (Β', Πέτρ. α', 21).

ἐνεργεῖ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐσκοτισμένου καὶ νεκροῦ ὄντος διὰ τὰς ἁμαρτίας· συνάπτει ἡμᾶς μετὰ τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας· βοηθεῖ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, παρηγορεῖ καὶ ὑποστηρίζει ἡμᾶς εἰς τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς θλίψεις. Οἱ δὲ καρποὶ αὐτοῦ εἶνε ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια» (Γαλ. 5, 22). Ὁ δὲ ἔχων τὰς ἀρετὰς ταύτας εἶνε ἀληθὴς Χριστιανὸς καὶ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἐνοικοῦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

§ 20. ΑΡΘΡΟΝ ΕΝΑΤΟΝ.

«Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν.»

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἑνατον ἄρθρον;

ΑΠ. Περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῆς ἐκκλησίας, ἥτις εἶνε μία, ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολική.

ΕΡ. Τί λέγεται ἐκκλησία;

ΑΠ. Ἐκκλησία λέγεται ἄθροισμα ἀνθρώπων ὁμολογούντων τὴν αὐτὴν ὀρθόδοξον εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ συνδεομένην διὰ τῶν αὐτῶν μυστηρίων, ὑπὸ τὴν πνευματικὴν κυβέρνησιν νομίμων ποιμένων ἔχόντων κεφαλὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

ΕΡ. Διὰ τί ἡ Ἐκκλησία λέγεται μία;

ΑΠ. Διότι μία πίστις ὑπάρχει, εἰς θεμέλιος τῆς πίστεως, μία κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

ΕΡ. Τίνες χωρίζονται ἀπὸ τῆς ἐνότητος ταύτης τῆς Ἐκκλησίας;

ΑΠ. Ὅσοι ἢ δὲν δέχονται καθόλου τὸν θεῖον λόγον, ἢ μὴ γινώσκουσιν αὐτὸν δι' ἄλλοκότων θεωριῶν καὶ δοξασιῶν. Ἡ κοινότης τοιούτων ἀνθρώπων δὲν δύναται νὰ ὀνομάζεται Ἐκκλησία, ἀλλ' ἀπλῶς συνάθροισις ἑτεροδόξων.

ΕΡ. Τίνες Ἐκκλησῖαι ἀποχωρίζονται ἀπὸ τῆς μιᾶς ὀρθοδόξου;

ΑΠ. Αἱ Ἐκκλησῖαι τῶν Παπιστῶν, τῶν Λουθηρανῶν καὶ Καλθινιστῶν. Ὁ παπισμὸς εἶνε πλήρης δεισδαίμονιων καὶ ὑποτάσσεται τυφλῶς ἐναντίον τοῦ θεοῦ λόγου εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Πάπα. Οἱ Παπισταὶ παρεξηγοῦσι τὸ περὶ ἁγίου Πνεύματος δόγμα, στεροῦσι

τοὺς λαϊκοὺς τὸ ποτήριον τῆς θείας κοινωνίας καὶ δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτοῖς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἁγίας Γραφῆς. Οἱ Παπισταὶ ἐπενόησαν καὶ τὸ καθαρτήριον πῦρ. Οἱ Λουθηρανοὶ καὶ Καλθινισταὶ ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας διὰ τοῦ Λουθήρου καὶ Καλθίνου. Θέλοντες ὅμως ν' ἀπορρίψωσι τὰς παπιστικὰς δεισιδαιμονίας ἀπέβαλον ὡσαύτως καὶ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις.

ΕΡ. Διὰ τί ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ἁγία ;

ΑΠ. Πρῶτον, διότι πάντες οἱ πιστοὶ ἁγιάζονται διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Δεύτερον, διότι οἱ ἀληθινοὶ χριστιανοὶ σπουδάζουσι διὰ τῆς συνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ν' ἀφήσωσι τὴν ἁμαρτίαν, νὰ νεκρώσωσι τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας καὶ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς εὐσεβοῦς διαγωγῆς.

ΕΡ. Διὰ τί ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται καθολικὴ ;

ΑΠ. Διότι ἡ Ἐκκλησία δὲν περιορίζεται εἰς ἓνα μόνον τόπον ἢ ἐν ἔθνος, ἀλλὰ περιλαμβάνει πάντας τοὺς πιστοὺς ὅπου καὶ ἂν εὕρισκωνται. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τὴν Σαμαρείτιδα, «Ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱερουσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ» (Ἰωαν. δ', 21).

ΕΡ. Διὰ τί ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ἀποστολικὴ ;

ΑΠ. Διότι φυλάττει σώαν τὴν ἑγγραφον καὶ ἄγραφον διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων.

ΕΡ. Πόθεν ἔλαβεν ἀρχὴν ἡ Ἐκκλησία ;

ΑΠ. Ἡ Ἐκκλησία ἔλαβε μὲν ἀρχὴν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, κυρίως ὅμως ἀνεπτύχθη καὶ ἐτελειώθη ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΕΡ. Εἰς πόσας περιόδους διαίρεται ἡ Ἐκκλησία ;

ΑΠ. Εἰς τρεῖς περιόδους. Ἡ πρώτη περίοδος εἶνε ἡ ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωσέως· ἡ δευτέρα ἀπὸ Μωσέως μέχρι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἡ ἐκκλησία ἐκυβερνᾶτο διὰ τῶν διὰ ζωῆς φωνῆς ἀποκαλύψεων, τὰς ὁποίας λαθὼν ὁ Ἀδάμ παρὰ Θεοῦ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ἀπογόνους· μέχρι τοῦ Νῶε. Αἱ ἀποκαλύψεις αὗται ἀνεπλώθησαν καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμόν καὶ ἐπα-

νελήφθησαν πρὸς τὸν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν μέχρι τοῦ Μωσέως. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἡ ἐκκλησία ἐκυβερνᾶτο διὰ τοῦ γραπτοῦ νόμου, τὸν ὅποιον ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἵνα βοηθήσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἕτοιμον εἰς πῶσιν. Ὁ γραπτὸς νόμος περιεῖχε τὰς διαταγὰς καὶ κανόνας, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι ὤφειλον νὰ ζῶσιν καὶ ἦτο εἰκὼν τοῦ ἀμαυρωθέντος διὰ τῆς κακίας ἐσωτερικοῦ τῆς καρδίας νόμου. Ἐξελέξατο δὲ ὁ Θεὸς τὸν ζηλωτικώτατον Μωσέα, εἰς τὸν ὅποιον ἔδωκε τὸν νόμον καὶ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν ἀμέσως μὲν εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, ἐμμέσως δὲ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἡ τρίτη περίοδος τῆς ἐκκλησίας ἔλαβεν ἀρχὴν ἅμα τῇ ἐλεύσει τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅτε ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου ἐκηρύχθη διὰ τῶν Ἀποστόλων εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἐσφραγίσθη διὰ τοῦ αἵματος ἀναριθμήτου πλήθους μαρτύρων. Θεμελιούται δὲ ἡ ἐκκλησία κατὰ ταύτην τὴν περίοδον ἐπὶ τοῦ ἀγιωτάτου Εὐαγγελίου καὶ στηρίζεται ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς χάριτος αὐοῦ γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν» (Ῥωμ. 5', 14). Ἡ τελευταία αὕτη περίοδος θὰ διαρκέσῃ μέχρι τῆς συντελείας.

§ 24. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΩΓΜΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

ΕΡ. Πῶς ἔλαβεν ἀρχὴν ἡ Ἐκκλησία;

ΑΠ. Ἡ Ἐκκλησία ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν διωγμῶν, θὰ διώκηται δὲ πάντοτε, ἀλλὰ οὐδέποτε θέλει ἐξαλειφθῇ. Πρῶτος διώκτης τῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο ὁ Καὶν φονεύσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀβελ καὶ πῇ ὁδῷ τοῦ Καὶν ἐπορεύθησαν πάντες οἱ διώκται. Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐπλόοναsen ὁ ἀριθμὸς τῶν κακῶν, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ὑπῆρξε τὸ γένος τοῦ ἀσεβοῦς Χάμ. Ὁ Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ ὑπέμειναν πολλοὺς διωγμούς. Τὰ αὐτὰ ἔπαθε καὶ ὁ Ἀὐτὸς ὑπὸ τῶν Σοδομιτῶν, ὁ Ἰωσήφ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν, οἱ Ἰσραηλῖται ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, ὁ Μωσῆς ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ὁ Δαβὶδ ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Πάντες οἱ προφῆται εὗρον πανταχοῦ ἀντιλογίας καὶ διωγμούς, καὶ οἱ ἅγιοι ἄνδρες ἔτρωγον τὸν ἄρτον αὐτῶν μετὰ δακρύων καὶ ἔπινον τὸ ποτήριον τῆς θλίψεως. Ἐνὶ λόγῳ τὸ δίκαιον

αἷμα ἤρξατο χυνόμενον ἀπὸ Ἀβελ τοῦ δικαίου μέχρις Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

Πάντα ταῦτα συνέβησαν ἐν τῷ καιρῷ τῆς Π. Διαθήκης. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς νέας ἀποκαλυφθείσης χάριτος ἀνέλαβε πρῶτος ὁ Σωτήρ ἡμῶν τὸν ἅγιον τοῦτον πόλεμον καὶ εὐλόγησε δι' ἡμᾶς τὰ σταυρικά πάθη. Οἱ Ἀπόστολοι ἐμιμήθησαν τὸν διδάσκαλον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐστάλησαν «ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων» (Ματθ' ιζ'. 16) εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἦσαν, ὡς λέγουσιν αὐτοὶ περὶ ἑαυτῶν, «ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου» (Α' Κορινθ. δ', 9—18). Μετὰ τοὺς Ἀποστόλους ἀναριθμητον πλῆθος χριστιανῶν ἔλαβε τὴν αὐτὴν τύχην. Οἱ αὐτοκράτορες τῶν Ῥωμαίων καὶ οἱ ἰσχυροὶ τοῦ κόσμου τοῦτου ἐξωπλίσθησαν μετὰ πάσης δυνάμεως ἵνα ἐξαλείψωσιν αὐτούς.

ΕΡ. Πῶς ὀνομάζονται οἱ κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ πόλεμοι;

ΑΠ. Διωγμοί, τῶν ὁποίων οἱ μεγαλείτεροι καὶ δεινότεροι ἦσαν δέκα. 1) ἐπὶ Νέρωνος (τῷ 64 μ. Χ.) Ὁ διωγμὸς οὗτος ἦτο τοσοῦτον σκληρὸς, ὥστε ὁ ἀπόστολος Παῦλος φαίνεται αἰνιττόμενος τὸν Νέρωνα διὰ τοῦ ἀντιχρίστου. 2) ἐπὶ Δομιτιανοῦ (τῷ 95 ἔτει). 3) ἐπὶ Τραϊανοῦ (τῷ 111.) 4) ἐπὶ Ἀδριανοῦ (ἐν ἔτει 126). 5) ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων (ἐν ἔτει 162.) 6) ἐπὶ Σευήρου (ἐν ἔτει 202.) 7) ἐπὶ Μαξιμίνου (ἐν ἔτει 235.) 8) ἐπὶ Δεκίου (ἐν ἔτει 250.) 9) ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ (ἐν ἔτει 258) καὶ 10) ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (ἐν ἔτει 302).

ΕΡ. Ὅποια μαρτύρια ὑφίσταντο οἱ Χριστιανοί;

ΑΠ. Φρικτὰ καὶ ἀνεκδιήγητα. Σπαράσσεται ἡ καρδιά παντός συλλογιζομένου τὰ σκληρὰ μαρτύρια, τὰ ὁποῖα οἱ Χριστιανοὶ ὑφίσταντο. Τὰ ἐλαφρότερα ἦσαν ἡ στέρησις τῆς τιμῆς καὶ τῶν ὑπαρχόντων, ἡ κάθειρξις αὐτῶν ἐν τοῖς μεταλλείοις, ἵνα σκάπτωσι τὴν γῆν, ἡ μαστίγωσις, ἡ τομὴ τῆς γλώσσης, ἡ ἐκκοπὴ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐξεσπῶντο οἱ ὀδόντες καὶ ἐξωρύττοντο οἱ ὀφθαλμοί. κλπ. Ἐρραπτον αὐτοὺς εἰς δέρματα ζώων καὶ ἔρριπτον εἰς τὰ θηρία ἵνα σπαραχθῶσιν· ἔκαιον εἰς τὸ πῦρ, ἔθαπτον ζῶντας εἰς τὴν γῆν ἢ ἐλιθοβόλουν αὐτούς, ἐνέκλειον εἰς χαλκοῦς ἐκπεπυρωμένους βούς· συνέτριβον καὶ αὐτὰ τὰ ὀστά αὐτῶν καὶ ἐσπάραντο τὰ ἐντόσθια· ἐπέχεον εἰς τὸ στόμα βραστὸν μόλυβδον ἢ

πίσαν· κατεκρήμνιζον ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ὀρέων ἢ κατέκοπτον. Ἐνὶ λόγῳ ἔδειξαν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν σκληρότητα, τὴν ὁποίαν δύναται τις νὰ ἐπινοήσῃ.

ΕΡ. Πῶς οἱ μάρτυρες ὑφίσταντο τὰ μαρτύρια;

ΑΠ. Οἱ μάρτυρες ἐδείκνυνον ἄκαμπτον σταθερότητα καὶ ὑπέμενον τὰς βασάνους μετὰ θαυμαστῆς μεγαλοψυχίας χωρὶς νὰ ταρχθῶσιν ἢ νὰ ὀργισθῶσι κατὰ τῶν διωκτῶν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει τὴν ἀλήθειαν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

ΕΡ. Διήρκεσαν πολλοὺς αἰῶνας οἱ διωγμοί;

ΑΠ. Διήρκεσαν τρεῖς ὅλους αἰῶνας μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος κατήργησε τὰ περὶ διωγμῶν ψηφίσματα.

ΕΡ. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ὑπέστη ἄλλους διωγμούς;

ΑΠ. Ἡ Ἐκκλησία ἐκτὸς τῶν φανερῶν τούτων διωγμῶν ὑπέστη καὶ ἄλλους ἐσωτερικοὺς διωγμούς, οἵτινες προήρχοντο ἐκ τῶν αἵρετικῶν. Οἱ αἵρετικοὶ δὲν κατεδίωκον μὲν τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ διὰ τῶν ὀλεθρίων καὶ ἀλλοκότων αὐτῶν δογμάτων καὶ διδασκαλιῶν κατέθλιβον τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐνέσπειρον εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν κακοδοξίαν. Ἐκ τῶν αἵρετικῶν ἐπισημότεροι ἦσαν οἱ ὁπαδοὶ Σίμωνος τοῦ μάγου, οἱ Σιμωνιακοί, οἱ Βαλεντιανοί, οἱ Μοντανισταί, οἱ Μανιχαῖοι, οἱ Ἀρειανοί, οἱ Πελαγιστῶν, οἱ Νεστοριανοί, καὶ ἄλλοι πολλοί, περὶ ὧν ἐν ἐκτάσει πραγματεύεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία.

ΕΡ. Τίς ὁ σκοπὸς τῶν διωκτῶν τῆς Ἐκκλησίας;

ΑΠ. Σκοπὸς αὐτῶν ἦτο νὰ ἐξολοθρεύσωσι τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶνε τεθεμελιωμένη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ὡς ἐπὶ πέτρας, κατὰ τῆς ὁποίας «ἡ ῥύλοι ἄβου οὐ κατισχύουσιν» (Ματθ. ζ'. 18), διὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθησαν, οὐδὲ θάδυνθῶσι νὰ ἐπιτύχωσι τὸν σκοπὸν αὐτῶν.

ΕΡ. Διὰ τί ὁ Θεὸς συγχωρεῖ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς αἵρέσεις.

ΑΠ. Ὁ Θεὸς συγχωρεῖ τοὺς διωγμοὺς ἵνα φανερωθῶσιν οἱ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ· διότι ἡ ἀσθενότης τῶν διωγμῶν φανεράνει τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως, παρακινεῖ τοὺς λοιποὺς εἰς μίμῃσιν καὶ διπλασιάζει τὸν μισθὸν τῶν ἐκλεκτῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Αἱ δὲ αἵρέσεις

καὶ τὰ σχίσματα φανεροῦσι μᾶλλον τοὺς ἐπιμένοντας ἐδραίους καὶ ἀμετακινήτους εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλ' οὐαὶ εἰς ἐκεῖνον, δι' οὗ προέρχεται τὸ σκάνδαλον.

§ 22. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ.

ΕΡ. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει διοίκησιν ;

ΑΠ. Ἡ Ἐκκλησία ὡς κοινότης πιστῶν, ἔχει καὶ διοίκησιν· ἡ διοίκησις ὅμως αὐτῆς δὲν εἶνε τυρανικὴ καὶ φιλαρχικὴ, ἀλλὰ πραεὶα καὶ πνευματικὴ, διότι ἐμπιστεύεται ψυχάς. Ὅθεν δὲν ἔχει προσταγάς, ἀλλὰ διδασχάς καὶ παραγγελίας.

ΕΡ. Ἐκ τίνων συνίσταται ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας ;

ΑΠ. Ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας συνίσταται ἐκ πνευματικῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν πρῶτοι, ὡς οἱ ἐπίσκοποι, ἄλλοι δὲ δεῦτεροι, ὡς οἱ ἱερεῖς. Κεφαλὴ ὅμως τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως εἶνε μία καὶ μόνη, ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

ΕΡ. Ποῖον τὸ χρέος τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων ;

ΑΠ. Τὸ χρέος αὐτῶν εἶνε πρῶτον νὰ διδάσκωσι τὴν κοινότητα, νὰ ἐλέγχωσι τὰς κακοδοξίας, νὰ ἐνισχύωσι καὶ στηρίζωσιν εἰς τὸ ἀγαθὸν τοὺς πιστοὺς, καὶ νὰ διορθώωσι τοὺς ἀπίστους, νὰ τελευτήσωσι τὰ μυστήρια καὶ ν' ἀναγιγνώσκωσι τὰς κοινὰς προσευχάς.

ΕΡ. Τίνα ἄλλην ἐξουσίαν ἔδωκεν εἰς τοὺς ποιμένας ὁ Σωτὴρ ;

ΑΠ. Ὁ Σωτὴρ ἔδωκεν εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, τουτέστι ν' ἀποκλείωσι τῆς κοινότητος τοὺς ἀπίστους καὶ πεπωρωμένους ἁμαρτωλοὺς καὶ νὰ δέχωνται καὶ θεωρῶσι μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀληθῶς μετανοοῦντας.

§ 23. ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

«Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Περὶ τῶν μυστηρίων.

ΕΡ. Τί καλοῦμεν μυστήρια ;

ΑΠ. Μυστήρια καλοῦμεν τὰς ἱεράς τελετάς, εἰς τὰς ὁποίας δι'

όρατῶν ἢ αἰσθητῶν σημείων μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ ἀόρατος τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις.

ΕΡ. Πόσα τινὰ ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς μυστηρίοις ;

ΑΠ. Δύο τινὰ, τὰ βλεπόμενα καὶ τὰ μὴ βλεπόμενα. Καὶ βλεπόμενα μὲν εἶνε ἡ ἐξωτερικὴ τελετὴ ὑπὸ τῶν λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας γιγνομένη· οὕτως ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ βαπτίσματος βλεπόμενα μὲν εἶνε τὸ ὕδωρ καὶ ἡ ἱεροπραξία, οὐ βλεπόμενα δέ, ἀλλὰ πιστευόμενα ἡ ἀόρατος ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐκπλύνει ἐσωτερικῶς τὸν βαπτιζόμενον καὶ καθαίρει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

ΕΡ. Πόσα εἶνε τὰ μυστήρια ;

ΑΠ. Τὰ μυστήρια εἶνε ἑπτὰ, τὸ βάπτισμα, τὸ χρῖσμα, ἡ θεία μετάλληψις, ἡ ἐξομολόγησις, ἡ ἱερωσύνη, ὁ γάμος, καὶ τὸ εὐχέλαιον. Εἶνε δὲ ἑπτὰ, δηλαδὴ τσαῦτα, ὅσα ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας· ἐπεὶδὴ ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται αὐξάνει καὶ τρέφεται σωματικῶς, γεννᾶται, αὐξάνει καὶ τρέφεται πνευματικῶς διὰ τῶν τριῶν μυστηρίων, τοῦ βαπτίσματος, τοῦ μύρου καὶ τῆς μετάλληψεως· ὡς ἀσθενεῖ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, ἀ-αλλᾶττεται τῶν μὲν σωματικῶν παθῶν διὰ τοῦ εὐχελαίου, τῶν δὲ ψυχικῶν διὰ τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως· ἐπεὶδὴ εἶνε ἀνάγκη νὰ συντηρῇται καὶ αὐξάνῃ ἡ κοινωνία, διωρίσθῃ ὡς ὄργανον τούτου ὁ γάμος· ἐπεὶδὴ δὲ ἀπαιτοῦνται καὶ ὄργανα πρὸς τέλεσιν τῶν μυστηρίων διωρίσθῃ τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης.

ΕΡ. Διὰ τί διετάχθησαν τὰ μυστήρια ;

ΑΠ. Τὰ μυστήρια διετάχθησαν χάριν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπεὶδὴ δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ ὅσα ὑποπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις ἐντυπώνονται εἰς τὴν ψυχὴν ἰσχυρότερον, ἐξεγείρουσιν αὐτὴν καὶ καθιστῶσι προσεκτικὴν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀοράτου χάριτος, ὁ Θεὸς εὐδόκησε νὰ διορίσῃ τὰς ὁρατὰς ἱεροτελεστίας, ἥτοι τὰ μυστήρια, διὰ τῶν ὁποίων ἐπικυροῖ τὰς ἐπαγγελίας, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς. Ὁ δὲ Χριστιανὸς μαρτυρεῖ καὶ βεβαιοῖ ἐνώπιον πάντων τὴν πίστιν αὐτοῦ, ἐνοῦται μετὰ

τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας περισσότερον, ἢ δὲ ἐκκλησία διακρίνεται πάσης ἄλλης κοινότητος.

ΕΡ. Τίνα μυστήρια ὑπῆρχον ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ;

ΑΠ. Ἡ περιτομή καὶ τὸ πάσχα. Ἡ περιτομή ἦτο σημεῖον τῆς ἐσωτερικῆς περιτομῆς τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, τὰς ὁποίας ὀφείλει ν' ἀρνηθῇ ὁ θέλων νὰ λατρεύσῃ τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ἀντ' αὐτῆς δὲ εἰσῆχθη τὸ βάπτισμα (Κολοσ. 6', 11). Τὸ δὲ πάσχα ἦτο τύπος σαφὲς τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐνούμεθα διὰ τῆς πίστεως.

§ 24. ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ.

ΕΡ. Τί εἶνε βάπτισμα;

ΑΠ. Τὸ βάπτισμα εἶνε μυστήριον, ἐν ᾧ ὅταν τὸ σῶμα λούεται διὰ τοῦ ὕδατος, λούεται καὶ ἡ ψυχὴ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Διετάχθη δὲ τὸ βάπτισμα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὅτε ἀποστείλας τοὺς μαθητὰς εἰς τὸν κόσμον εἶπεν εἰς αὐτούς· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κη', 19).

ΕΡ. Τίνα τὰ ὁρατὰ σημεῖα ἐν τῷ βαπτίσματι;

ΑΠ. Τὰ ὁρατὰ σημεῖα εἶνε α) ὕδωρ ἀπλοῦν καὶ καθαρὸν ἁγιαζόμενον δι' ἱεροτελεστίας, ὡς σύμβολον τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς καθαιρούσης τὸν ῥυπον τῆς ἁμαρτίας· β) οἱ λόγοι «βαπτίζεται ὁ δοῦλος ταῦ Θεοῦ (δεῖνα) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ἁμὴν καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἁμὴν καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἁμὴν.» γ) ἡ ὁρατὴ πράξις, τουτέστι ἡ τριττὴ κατάδυσις εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος.

ΕΡ. Τίνος σύμβολον εἶνε ἡ τριττὴ κατάδυσις;

ΑΠ. Τῆς τριημέρου ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος (Ρωμ. 6', 3—5).

ΕΡ. Τί προηγεῖται τοῦ βαπτίσματος;

ΑΠ. Ὁ μέλλων νὰ βαπτισθῇ πρὶν ἢ βυθισθῇ τρίς εἰς τὸ ὕδωρ

στρέφεται πρὸς δυσμάς, σύμβολον τοῦ σκότους, καὶ ἀποτάσσεται τῷ Σατανᾷ καὶ ἀρνεῖται πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν πομπὴν αὐτοῦ καὶ ἐμφυσᾷ μὲν, ἵνα δείξῃ ὅτι ἀποδιώκει αὐτόν, ἐμπτύει δέ, ἵνα δείξῃ ὅτι βδελύττεται αὐτόν καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἀποταγὴν ταύτην ὁ βαπτιζόμενος στρέφεται πρὸς ἀνατολάς, ὅπου τὸ φῶς καὶ συντάσσεται τῷ Χριστῷ, ἡγουν ὑπόσχεται νὰ γείνη μαθητὴς καὶ ἀκόλουθος καὶ νὰ φυλάξῃ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ. Ἐπειτα ὁμολογεῖ ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας τὴν πίστιν αὐτοῦ ἀπαγγέλλων τὸ σύμβολον τῆς Πίστεως. Ὅταν δὲ πλησιάσῃ πρὸς τὸ βάπτισμα ἐκδύεται τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, ἵν' ἀποδείξῃ ὅτι ἀπορρίπτει «τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον» (Ἐφ. δ', 22—24)· μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα ἐκδύεται λευκὰ ἐνδύματα, σύμβολον τῆς καθαρότητος καὶ ἀγνείας, ἐκδύεται δηλ. «τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα (ἄνθρωπον) ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας» (αὐτόθ. 24). Ἐπειδὴ δὲ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μύρω ἤλειψεν ἡ γυνὴ καὶ πρὸ τῆς ταρῆς διὰ τῶν ἁρωμάτων τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ μίγματος τῆς σμύρνης καὶ ἀλόης τοῦ Νικοδήμου ἤλειφθη τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὕστερον ἐτάφη ἐν τῷ καινῷ μνημείῳ, διὰ τοῦτο καὶ ὁ βαπτιζόμενος ἐν ὁμοιωμάτι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ ἐλαίῳ ἀλείφεται τὸ σῶμα αὐτοῦ πρὶν ἢ ἐνταφιασθῇ εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας.

ΕΡ. Εἶνε ἀναγκαῖον τὸ βάπτισμα;

ΑΠ. Μάλιστα, διότι «Ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἰωαν. γ', 5)· ἐπομένως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νήπια εἶνε ἀναγκαῖον, διότι καὶ αὐτὰ γεννῶνται μετὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

ΕΡ. Διὰ τί λαμβάνονται οἱ ἀνάδοχοι;

ΑΠ. Διότι εἰς ἀποδοχὴν τοῦ βαπτίσματος ἀπαιτοῦνται δύο τινά, πίστις καὶ γνῶσις τῶν θεμελιωδῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ταυτέστι κατήχησις· διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία διώρισεν ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν ἤδη χρόνων ἵνα οἱ ἀνάδοχοι ἐκπληρωσιν ὅ, τι δὲν δύνανται τὰ νήπια.

ΕΡ. Τί σημαίνει ἡ λέξις ἀνάδοχος;

ΑΠ. Σημαίνει τὸν ἀναδεχόμενον ἥτοι ὑπισχνούμενον νὰ κατη-

σώματος διὰ τοῦ μύρου ἐπιχέεται εἰς τὸν βαπτισθέντα τὸ πνευματικὸν μύρον, ἥτοι τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

ΕΡ. Τίνα τὰ ὁρατὰ σημεῖα ;

ΑΠ. Τὰ ὁρατὰ ἢ αἰσθητὰ σημεῖα εἶνε α) ἡ ὕλη, ἥτις εἶνε τὸ μύρον κατεσκευασμένον ἐξ ἐλαίου, οἴνου, βαλσάμου καὶ ἄλλων πολλῶν ἀρωμάτων (ἴδε Εὐχολόγιον τὸ μέγα Σελ. 156), ἐξεικονιζόντων τὴν ἡδύτητα καὶ ποικιλίαν τῶν πνευματικῶν δώρων καὶ τελούμενον κατὰ διατεταγμένους τύπους ὑπὸ ἐπισκόπων· β) αἱ ἀπαγγελλόμεναι λέξεις, Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου ἁμῶν· καὶ γ) ἡ ἐξωτερικὴ πράξις, ἥτις εἶνε ἡ σταυροειδῶς χρίσις τοῦ μετώπου, τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν νώτων, τῶν χειλέων, τοῦ στήθους, τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν τοῦ βαπτιζομένου.

ΕΡ. Τίς ἡ μεταδιδομένη χάρις ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χρίσματος ;

ΑΠ. Ἡ ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χρίσματος μεταδιδομένη χάρις εἶνε α) ὁ ἁγιασμός, τουτέστιν ἡ ἐπισφράγισις καὶ καθιέρωσις τῷ Θεῷ ἀπάσης τῆς τε σωματικῆς καὶ πνευματικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου· β) ἡ ἐμπέδωσις καὶ ἡ παγίωσις ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ καὶ πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸν Χριστιανὸν πρὸς εὐσέβειαν.

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐκ τοῦ μυστηρίου τούτου ;

ΑΠ. Διδασκόμεθα ὅτι καὶ ἐκ τοῦ βαπτίσματος, ἅπαξ δηλ. ἀφιερωθέντες εἰς τὸν Θεὸν ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν τὴν πίστιν ἀλώβητον καὶ καθαρὰν ἀπὸ ἔργων ἀσεβῶν καὶ πράξεων κακῶν.

§ 26. Η ΑΓΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ.

ΕΡ. Τί εἶνε ἡ ἁγία Εὐχαριστία ;

Ἡ Εὐχαριστία εἶνε μυστήριον, ἐν ᾧ ὁ πιστὸς λαμβάνει ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ οἴνου αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

ΕΡ. Ὑπὸ τίνος διετάχθη τὸ μυστήριον τούτου ;

ΑΠ. Ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου.¹

¹ « Ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτί, ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν,

ΕΡ. Τί ὀφείλει νά πιστεύῃ πᾶς χριστιανός;

ΑΠ. Πᾶς χριστιανός ὀφείλει νά πιστεύῃ ἀδιστακτικῶς ὅτι εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο δὲν λαμβάνει ἀπλοῦν ἄρτον καὶ ἀπλοῦν οἶνον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἄρτον μεταλαμβάνει αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον προσηνέχθη ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ κατεκόπη ὡς ἄρτος διὰ τῶν διαφόρων παθημάτων, καὶ ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἡγιασμένου οἴνου μεταλαμβάνει τὸ ἀληθὲς αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ ἐξεχύθη ἀπὸ τῆς παναγίας αὐτοῦ πλευρᾶς καὶ ἐκαθάρισεν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Διότι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς του, ὅτε ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τὸν ἄρτον «Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου» καὶ ὅτε ἔδιδε τὸν οἶνον «Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου.»

ΕΡ. Ὁ μεταλαμβάνων τί γίνεται;

ΑΠ. Ὁ μεταλαμβάνων γίνεται ἐν πνεῦμα μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ὡς αὐτὸς λέγει· «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ» (Ἰωαν. 6', 56).

ΕΡ. Τίνα τὰ αἰσθητὰ ἢ ὁρατὰ σημεῖα.

ΑΠ. Τὰ ὁρατὰ ἢ αἰσθητὰ σημεῖα ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς μεταλήψεως εἶνε ὁ πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένος ἐνζυμος ἐκ σίτου ἄρτος καὶ ὁ ἐξ ἀμπέλου οἶνος μετὰ ὕδατος μεμιγμένος πρὸς ἀνάμνησιν τῶν λόγων τοῦ Εὐαγγελίου.¹ β) ἡ εὐλογία ἡ ἐπιλεγομένη μετὰ τὰς λέξεις τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου (Λάβετε φάγετε· κτλ.).² γ) αἱ ὁραταὶ πράξεις, ἥτοι ἅπαντα ἡ λειτουργία, χωρὶς τῆς ὁποίας δὲν εἶνε δυνατὴ τοῦ μυστηρίου ἡ τέλεσις.

ΕΡ. Διὰ τί διετάχθη τὸ μυστήριον τοῦτο;

ΑΠ. Πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς ἀγάπης, «κλόμενον» τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι λέγων· Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὅσάκις ἂν πίνετε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὅσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ» (Α' Κορινθ. 11', 23—26),
¹ «Εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἐνυξὶ καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ» (Ἰωαν. 19', 34).

² «Καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου· μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ».

ἦν ἐδειξεν ἐλευθερώσας ἡμᾶς καὶ παρασχὼν εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν αἰώνιον μακαριότητα. Ἐκ δὲ τῆς ἀναμνήσεως ταύτης γινομένης μετὰ καθαρᾶς πίστεως γεννῶν-
τα αἱ σωτηριάδεις ὠφέλειαι, ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὸ δι-
καίωμα τοῦ κληρονομήσαι τὴν αἰώνιον ζωὴν. ¹

ΕΡ. Πῶς πρέπει ὁ Χριστιανὸς νὰ προσέρχεται εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο;

ΑΠ. Ὁ Χριστιανὸς ἵνα μεταλαμβάνῃ ἀξίως, εἶνε ἀνάγκη νὰ προε-
τοιμασθῇ, νὰ δοκιμάσῃ δηλ. ἑαυτὸν κατὰ τὸν Ἀπόστολον. ² Ἡ
δοκιμασία δὲ αὐτῇσυνίσταται εἰς τοῦτο, νὰ ἐξετάσῃ δηλ. ὁ Χριστιανὸς
τὴν παρελθούσαν αὐτοῦ διαγωγὴν· ἂν ἴδῃ ὅτι παρέβη εἰς πολλὰ
τάς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ μετανοήσῃ καὶ μετὰ συντριβῆς
καρδίας νὰ ὁμολογήσῃ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ εἰς τὸν πνευματικόν·
ὅταν δὲ οὕτω καθαρισθῇ καὶ πλησιάσῃ νὰ μεταλάβῃ πρέπει νὰ λέ-
γῃ· «Πιστεύω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς ὁ
υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς
σῶσαι, ὃν πρῶτός εἰμι ἐγώ.» Ὅταν ὅμως τολμᾷ νὰ μεταλαμβάνῃ
ὁ Χριστιανὸς ἀναξίως, ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν τοῦ Κυρίου. ³

§ 27. Η ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ.

ΕΡ. Τί εἶνε ἡ ἐξομολόγησις;

ΑΠ. Ἡ ἐξομολόγησις εἶνε μυστήριον, δι' οὗ συγχωροῦνται ὑπὸ
τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως αἱ ἁμαρτίαι τῶν πιστῶν, ὅταν οὗτοι ἐξο-
μολογῶνται εἰλικρινῶς καὶ πιστεύωσιν ἀδιστακτικῶς εἰς τὴν ἀξιο-
μισθίαν τοῦ Χριστοῦ.

ΕΡ. Τίνα τὰ ὁρατὰ ἢ αἰσθητὰ σημεῖα;

ΑΠ. Ὅρατὰ ἢ αἰσθητὰ σημεῖα ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ εἶνε α)

¹ Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνετε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς» (Ἰωαν. ζ', 53).

² «Δοκιμάζεται δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθίτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω» (Α' Κορινθ. ια', 28).

³ «Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρῖμα ἑαυτοῦ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ δια-
κρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» (Α' Κορινθ. ια', 39).

προφορικῇ καὶ λεπτομερῆς ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ β) αἱ συγχωρητικαὶ λέξεις αἱ ὑπὸ τοῦ ἱερέως λεγόμεναι μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν.¹

ΕΡ. Τῆς ἐξομολογήσεως τί πρέπει νὰ προηγήται ;

ΑΠ. Ἡ ἀληθὴς μετάνοια, ἥτις πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ ἑξῆς· α) τὴν ὁμολογίαν τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν. β) Τὴν πεποιθήσιν εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις δὲν ἀποβάλλει τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλόν, ἀλλὰ θέλει τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ· γ) Τὴν πίστιν εἰς τὸν Σωτῆρα, ὅτι αὐτὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ παρέσχεν εἰς ἡμᾶς τὴν χάριν τοῦ οὐρανίου Πατρὸς καὶ δ) ἀπόφασιν βεβαίαν, ὅτι θὰ μεταβάλῃ βίον καὶ δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς προτέρας ἁμαρτίας.

ΕΡ. Διὰ τί ἡ ἐξομολόγησις πρέπει νὰ γίνηται ἐνώπιον ἱερέως.

ΑΠ. Πρῶτον ἵνα λάβῃ ὁ ἐξομολογούμενος παρὰ τοῦ ἱερέως πνευματικὴν ὁδηγίαν καὶ συμβουλὴν, τίνι τρόπῳ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ δεύτερον ἵνα ἐξαγγείλῃ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλόν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ καὶ βεβαιώσῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου περὶ τῆς θείας εὐσπλαγχνίας.

ΕΡ. Πότε πρέπει νὰ γίνηται ἡ ἐξομολόγησις ;

ΑΠ. Ἡ ἐξομολόγησις πρέπει νὰ γίνηται ὅταν τύπῃ ἡμᾶς ἡ συνείδησις διὰ κακὴν τινα πράξιν καὶ ὅταν προετοιμαζώμεθα εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν.

§ 27. Η ΙΕΡΩΣΥΝΗ.

ΒΕΡ. Τί εἶνε ἡ Ἱερωσύνη ;

ΑΠ. Τὸ ἄξιωμα τῆς ἱερωσύνης εἶνε μυστήριον, ἐν ᾧ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καθιεροῖ διὰ τῶν ἐπισκόπων τὸ ἐκλεχθὲν ἐπιτήδειον μέλος, ἵνα ἱεουργῇ τὰ μυστήρια καὶ ποιμαίνῃ τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ.

ΕΡ. Ὑπὸ τίνος διατάχθη τὸ μυστήριον τοῦτο ;

ΑΠ. Ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐκλεξάμενος τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸ κήρυγμα, ἀφ' οὗ πρότερον ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς Πνεῦμα ἅγιον (Ἰωαν. κ', 22, 23).

¹ «Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας συγχωρήσά σοι» καὶ τὰ ἑξῆς.

ΕΡ. Τίνα τὰ ὁρατὰ ἢ αἰσθητὰ σημεῖα ;

ΑΠ. Ὅρατὰ ἢ αἰσθητὰ σημεία εἶνε α) ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ προχειριζομένου καὶ β) αἱ ἀπαγγελλόμεναι λέξεις ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, ὅταν ἐπιτιθῇ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου¹.

ΕΡ. Τίς ἡ μεταδιδόμενη χάρις ;

ΑΠ. Ἡ ποιμαντικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ ;

ΕΡ. Πόσοι οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης ;

ΑΠ. Τρεῖς, ὁ τοῦ διακόνου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ ὁ μὲν διάκονος δὲν ἐπιτελεῖ μυστήρια, ἀλλὰ διακονεῖ τελουμένων αὐτῶν, δύναται δὲ νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀδεία τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ δὲ πρεσβύτερος ἐπιτελεῖ μυστήρια, κηρύττει τὸν λόγον καὶ δύναται νὰ κυβερνᾷ ἀδεία τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν δύναται νὰ μεταδίδῃ εἰς ἄλλους τὴν ἱερωσύνην. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος καὶ μυστήρια ἐπιτελεῖ καὶ κηρύττει καὶ κυβερνᾷ καὶ εἰς ἄλλους μεταδίδωσι τὴν ἱερωσύνην.

ΕΡ. Τίνα τὰ προσόντα τοῦ χειροτονουμένου ;

ΑΠ. Ὁ εἰς χειροτονίαν προσερχόμενος ὀφείλει νὰ εἶνε α) ἀνσπύλητος τὴν διαγωγὴν, νὰ ἔχῃ μαρτυρίαν ἀπὸ τῶν ἐξωθεν καλὴν καὶ νὰ εἶνε ὁ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῶν πιστῶν (Α' Τιμοθ. δ', 12. Τιτ. α', 7)· β) νὰ ἔχῃ νόμιμον ἡλικίαν καὶ νόμιμον ἐκλογὴν καὶ ἔγκρισιν· καὶ γ) νὰ ἔχῃ τοσαύτας γνώσεις, ὅσας ἀπαιτοῦσιν αἱ ἀνάγκαι τοῦ ποιμνίου του.

§ 28. Ο ΓΑΜΟΣ.

ΕΡ. Τί εἶνε ὁ γάμος ;

ΑΠ. Ὁ γάμος εἶνε μυστήριον, ἐν ᾧ διὰ τῶν εὐχῶν καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ ἱερέως κατέρχεται ἐπὶ τῶν προσώπων, τὰ ὅποια συνέρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν, ἡ χάρις, ἥτις κρατύνει καὶ ἀγιάζει τὸν ἐλεύθερον σύνδεσμον αὐτῶν εἰς ἀμοιβαίαν ἀντίληψιν καὶ νόμιμον τεκνογονίαν καὶ ἀνατροφὴν τῶν τέκνων.

¹ « Ἡ θεία χάρις ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα, προχειρίζεται τὸν δεῖνα εἰς ἐπίσκοπον (πρεσβύτερον ἢ διάκονον). »

ΕΡ. Ὑπὸ τίνος συνέστη τὸ μυστήριον τοῦτο;

ΑΠ. Ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ Χριστὸς ἐκύρωσε τὸν γάμον εἰ-
πὼν· «Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω» (Ματθ.
ιθ', 6).

ΕΡ. Τίνα τὰ αἰσθητὰ σημεῖα;

ΑΠ. Τὰ ὁρατὰ σημεῖα ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ γάμου εἶνε α) ἡ ἀπὸ
στόματος ὁμολογία καὶ συναίνεσις τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐρχο-
μένων ἐν τῷ ναῷ ἐνώπιον τῶν πιστῶν, καὶ β) ἡ πανηγυρικὴ εὐλο-
γία ἡ ἐπιλεγομένη ὑπὸ τοῦ ἱερέως, καὶ αἱ λέξεις ἐπὶ τοῦ ἄρραβῶ-
νος, διὰ τοῦ ὁποίου ἄρχεται τὸ μυστήριον, καὶ ἐπὶ τοῦ στεφανώ-
ματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπισφραγίζεται.

ΕΡ. Τίς ἡ μεταδιδομένη χάρις ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ γάμου;

ΑΠ. Ἡ διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου μεταδιδομένη χάρις εἶνε α)
ὅτι ὁ γάμος καθίσταται ἄλυτος, ὡς μαρτυρηθεὶς ἐνώπιον τῆς ἐκ-
κλησίας καὶ εὐλογηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως, καὶ β)
ὅτι δι' αὐτοῦ ἀγιάζεται ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου, ἡ τεκνοποιία (Ἐβρ.
ιγ', 3).

ΕΡ. Τίνα τῶν συζύγων τὰ καθήκοντα;

ΑΠ. Τοῦ μὲν ἀνδρὸς εἶνε ν' ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα ὡς ἑαυτόν
σάρκα, τῆς δὲ γυναίκος νὰ τιμᾷ καὶ νὰ σέβηται τὸν ἄνδρα (Ἐφεσ.
έ, 33). Ἀμφότεροι δὲ ὀφείλουσι νὰ τηρῶσι τὸν γάμον ἀμίαντον
(Ἐβρ. ιγ', 4).

§ 29. ΤΟ ΕΥΧΕΛΑΙΟΝ.

ΕΡ. Τί εἶνε τὸ Εὐχέλαιον.

ΑΠ. Τὸ Εὐχέλαιον εἶνε μυστήριον, ἐν ᾧ ὁ ἱερεὺς ἀλείφει ἐλαίῳ
τὸν ἀσθενῆ καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ θεραπεύσῃ αὐτὸν καὶ συγ-
χωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ.

ΕΡ. Ποῦ στηρίζεται τὸ μυστήριον τοῦτο;

ΑΠ. Ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου.¹

¹ «Ἀσθενεῖ τις ἐν ἡμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ
προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου·
καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἔγερει αὐτόν ὁ Κύριος· καὶ ἡ ἁ-
μαρτία ἢ πεποινῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ» (ἱ, 14, 15).

ΕΡ. Τίνα τὰ ὁρατὰ ἢ αἰσθητὰ σημεῖα;

ΑΠ. Τὰ ὁρατὰ ἢ αἰσθητὰ σημεῖα εἶνε α) ἡ ὕλη, τὸ ἔλαιον δηλαδὴ ὡς ἀρμοδιώτατον σύμβολον τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος· β) αἱ λέξεις εἴτε ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως ἢ ἐπιλεγομένη ὑπὸ τοῦ ἱερέως χρίοντος τὸν ἄρρωστον ἐλαίῳ καὶ γ) ἡ ὁρατὴ πράξις. Εἶνε δὲ αὕτη ἡ σταυροειδὴς ἐπίχρσις τοῦ ἀσθενούντος ἐπὶ τοῦ μετώπου, τῶν μυκτῆρων, τοῦ προσώπου καὶ τῶν χειρῶν.

ΕΡ. Τίς ἡ μεταδιδομένη χάρις;

ΑΠ. Ἡ μεταδιδομένη χάρις εἶνε κατὰ τὸν ἀπόστολον Ἰακώβον ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἡ σωματικὴ ὑγεία. Ἀλλὰ ἂν τὸ σῶμα δὲν λαμβάνῃ πάντοτε τὴν ἴασιν, ἡ ἄφεσις ὅμως τῶν ἁμαρτιῶν δίδεται πάντοτε εἰς τὸν ἀληθῶς πιστεύοντα καὶ μετανοοῦντα.

§ 30. ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΩΝ.

ΕΡ. Τίνα ἄλλα ἐκτὸς τῶν μυστηρίων ἔχει ἡ Ἐκκλησία;

ΑΠ. Ἐκτὸς τῶν μυστηρίων ἡ ἐκκλησία ἔχει καὶ παραδόσεις τινὰς καὶ συνθηκὰς, αἱ ὁποῖοι φυλάττονται ἢ διότι συντελοῦσιν εἰς βελτίωσιν τῶν ἡθῶν ἢ εἰς τὴν εὐπρέπειαν τῆς ἐκκλησίας. Τοιαῦται παραδόσεις εἶνε ἡ φωτοχυσία εἰς σημεῖον τῆς διαπύρου πίστεως, ἡ θυμιάσις μετὰ λιθάνου εἰς σημεῖον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀναβαινούσης προσευχῆς· ὁ σταυρὸς εἰς σημεῖον τῆς εἰς τὸν σταυρωθέντα πίστεως· ὁ ἁγιασμὸς τοῦ ὕδατος εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ βαπτίσματος ἡμῶν· ὁ στολισμὸς τῶν ναῶν διὰ σεμνῶν εἰκόνων εἰς μίμησιν τῶν πρωτοτύπων καὶ ἡ τήρησις ἐορτῶν τινῶν, εἰς ἀνάμνησιν τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ ἢ εἰς μίμησιν τῶν ἁγίων ἀνδρῶν.

§ 31. ΑΡΘΡΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

«Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἐνδέκατον ἄρθρον;

ΑΠ. Νὰ προσδοκῶμεν, τουτέστι νὰ πιστεύωμεν καὶ ἐλπίζωμεν ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο ἐν καιρῷ τῷ δέοντι θὰ ἐγερθῇ καὶ θὰ ἐνωθῇ μετὰ τῆς ψυχῆς, ἵνα ἀπολάβωμεν ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν.

ΕΡ. Διὰ τί διδασκόμεθα νὰ προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν ;

ΑΠ. Διότι ἄνευ τῆς ἀναστάσεως ἡ δικαιοσύνη καὶ αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ θὰ ἐματαιοῦντο καὶ ὁ θεὸς λόγος θὰ ἦτο πλάσμα, ἂν ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς δὲν εἶχε τὴν βεβαίαν ἐλπίδα ὅτι θ' ἀπολαύσῃ τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ μετὰ θάνατον.

ΕΡ. Θὰ ἀναστηθῶσι καὶ οἱ ἄσεβεῖς ;

ΑΠ. Μάλιστα, ἀλλ' οὐχὶ εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, ἀλλ' εἰς ἀνάστασιν κρίσεως, οἱ δὲ τ' ἀγαθὰ ποιήσαντες θὰ πορευθῶσιν εἰς τὴν αἰῶνιον ζωὴν.

ΕΡ. Πότε θὰ γείνη ἡ ἀνάστασις ;

ΑΠ. Θὰ γείνη συγχρόνως τῇ δευτέρᾳ ἐλεύσει τοῦ Χριστοῦ, ὅτε θ' ἀποστείλῃ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης, οἵτινες θὰ κράξωσιν· « Ἐγείρεσθε οἱ νεκροὶ καὶ ἔρχεσθε εἰς κρίσιν » (Ματθ. κέ, 16. Α' Θεσ. δ', 17). Εἰς τὴν φωνὴν ταύτην θὰ ἐγερθῶσιν ὡς ἐξ ὕπνου πάντες οἱ νεκροὶ καὶ θ' ἀρπαγῶσιν ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου (Α' Θεσ. δ', 17).

§ 32. ΑΡΘΡΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

« Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ».

ΕΡ. Τὸ διδάσκει ἡμᾶς τὸ δωδέκατον ἄρθρον ;

ΑΠ. Τὸ δωδέκατον καὶ τελευταῖον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν θὰ ὑπάρχῃ ζωὴ αἰῶνιος καὶ ἀτελεύτητος. Ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ οἱ μὲν εὐσεβεῖς θὰ ἀπολαμβάνωσι τοιαῦτα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια δὲν περιγράφονται.¹ Οἱ δὲ ἄσεβεῖς, οἱ καταφρονήσαντες τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πίστιν, οἱ ζήσαντες ἐν ἁμαρτίαις θ' ἀποβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡ κατάστασις αὐτῶν θὰ εἶνε φρικώδης· ἡ συνείδησις αὐτῶν θὰ τύπτῃ αὐτοὺς τοσοῦτον, ὥστε ἡ ζωὴ αὐτῶν θὰ εἶνε τρομερά. Τὴν κατάστασιν τῶν ἄσεβων παριστᾷ ἡ ἁγία Γραφή διὰ τοῦ σκώληκος καὶ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων. « Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων » (Ματθ. ς', 12).

¹ « Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν » (Α' Κορινθ. β', 9).

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΗΧΣΕΩΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΝΟΜΟΥ

§ 4.

ΕΡ. Διὰ τί τὰ καλὰ ἔργα εἶνε ἀναγκαῖα εἰς τὸν Χριστιανόν ;

ΑΠ. Διότι « ἡ πίστις κατὰ τὸν ἀπόστολον Ἰάκωβον, χωρὶς τῶν ἔργων εἶνε νεκρά » (6', 20). Τὰ ἔργα εἶνε καρποὶ τῆς πίστεως. Πῶς λοιπὸν χωρὶς τῶν ἔργων θὰ φανῇ ἡ πίστις τοῦ Χριστιανοῦ ; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει ὅτι « Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς » (Ματθ. ζ'. 21).

ΕΡ. Τί εἶνε νόμος ;

ΑΠ. Νόμος εἶνε διαταγὴ δεικνύουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον τί ὀφείλει νὰ πράττῃ καὶ τί ὀφείλει νὰ μὴ πράττῃ. Ὅθεν πᾶν ἔργον, τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ πρὸς τὸν νόμον εἶνε καλόν, πᾶν δέ, τὸ ὁποῖον ἐναντιοῦται εἰς αὐτόν, εἶνε κακόν.

ΕΡ. Ποσαπλοῦς εἶνε ὁ νόμος ;

ΑΠ. Ὁ νόμος εἶνε διττός, ἀνθρώπινος καὶ θεῖος· ὁ ἀνθρώπινος νόμος λέγεται καὶ φυσικὸς καὶ εἶνε ἐγγεγραμμένος εἰς τὴν συνείδησιν ἐκάστου.

ΕΡ. Διὰ τί ἐδόθη ὁ θεῖος νόμος ;

ΑΠ. Ὁ θεῖος νόμος ἐδόθη ἵνα διακρίνῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ ὄντως καλὸν καὶ τὸ ὄντως κακόν· διότι ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν κλίσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ κακόν, ὀνομάζει πολλάκις καλὰ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα καὶ δίδωσιν εἰς τὴν ἀρετὴν τὸ ὄνομα τῆς κακίας καὶ τοῦ ἐναντίου. Οὕτω πολλάκις τὴν εὐσέβειαν ὀνομάζει δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν φιλοφροσύνην δειλίαν καὶ τὴν ἀχαλίνωτον τόλμην μεγαλοψυχίαν. Διὰ τοῦτο

εὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ ἐγγράφως τὸν νόμον αὐτοῦ, ἵνα βλέπῃ πάντοτε ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐν κατόπτρῳ τί πρέπει νὰ πράττῃ καὶ τί πρέπει ν' ἀποφεύγῃ.

ΕΡ. Ποῦ περιέχεται ὁ φυσικὸς νόμος;

ΑΠ. Ὁ φυσικὸς νόμος περιέχεται εἰς τὰς δέκα ἐντολάς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Μωσῇ, καὶ δι' αὐτοῦ ἀμέσως μὲν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἐμμέσως δὲ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος.

ΕΡ. Ποσαπλοῦς ἦτο ὁ γραπτὸς νόμος;

ΑΠ. Ὁ νόμος ἦτο τριπλοῦς, ἱερουργικὸς, πολιτικὸς καὶ ἠθικὸς. «Ὁ ἱερουργικὸς νόμος ἀπέβλεπε» εἰς τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ἱεροτελεστίας τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπειδὴ ἦτο τύπος καὶ χειραγωγία πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν χάριν κατηργήθη μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πολιτικὸς νόμος περιέχει τὰς διαταγὰς, τὰς ὁποίας ὤφειλε νὰ φυλάττῃ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, πρὸς τὸν ὅποιον καὶ ἐδόθησαν. Ὁ δὲ ἠθικὸς νόμος περιέχει τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς ἑαυτόν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἠθικὸς νόμος εἶνε αἰώνιος καὶ ἀμετάβλητος, ὀφείλουσι πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ φυλάττωσιν αὐτόν.

ΕΡ. Εἰς πόσα μέρη διαιρεῖται ὁ νόμος;

ΑΠ. Ὁ νόμος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρῶτον μέρος περιέχον τὰς τέσσαρας πρώτας ἐντολάς περιλαμβάνει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, τὸ δὲ δεύτερον περιέχον τὰς ἑξ ἄλλας περιλαμβάνει τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. «Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται» (Ματθ. κβ'. 38).

ΕΡ. Διὰ τί ἐπὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐντολῶν στηρίζεται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται;

ΑΠ. Διότι ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, αὐτὸς ἐκπληροῖ ὅλας τὰς ἐντολάς· ἐπειδὴ ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν δοξολογεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἐνασχολεῖται πάντοτε νὰ δεικνύῃ σημεῖα τῆς πρὸς τὸ ὕψιστον ὄν λατρείας. Ὡσαύτως καὶ ὁ ἀγαπῶν τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀπονέμει τὸ ὀφειλόμενον εἰς ἕκαστον σέβας, βοηθεῖ αὐτὸν εἰς τὰς ἀνάγκας, δὲν ἀφαιρεῖ τὰ τῶν ἄλλων καὶ δὲν βλάπτει οὐδένα οὔτε λόγῳ οὔτε ἔργῳ.

§ 2. ΠΡΩΤΗ ΕΝΤΟΛΗ.

«*Εγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁστις ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας· οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροὶ πλην ἐμοῦ.*»

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς ἡ πρώτη ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ πρώτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς νὰ πιστεύωμεν ὅτι εἰς Θεὸς ὑπάρχει καὶ ν' ἀγαπῶμεν αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας.

ΕΡ. Τίνες ἀντιβαίνουν εἰς τὴν πρώτην ἐντολήν;

ΑΠ. Εἰς τὴν πρώτην ἐντολήν ἀντιβαίνουν α) οἱ ἄθεοι, ὅσοι τολμῶσι νὰ λέγωσιν ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεὸς ἢ ὅσοι Θεὸν ὀνομάζουσι τὸν κόσμον τοῦτον ἢ τὴν φύσιν τῶν ὄντων· β) οἱ πολύθεοι, ὅσοι δηλαδὴ πιστεύουσιν εἰς τὴν ὑπαρξίν πολλῶν Θεῶν, καθὼς οἱ εἰδωλολάτραι, γ) οἱ Ἑπικούρειοι, ὅσοι δηλαδὴ πιστεύουσι μὲν εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, ἀρνοῦνται ὅμως τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ καὶ δοξάζουσιν ὅτι ὅλα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίνουν οὐχὶ ἐκ θείας προνοίας καὶ σοφῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τυφλοῦ αὐτομάτου ἢ ἐξ ἀναποδράστου ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσιν εἰς μαρμύνην· δ) οἱ μάγοι, οἵτινες ψιθυρίζοντες λόγους τινὰς ὑπόσχονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχίαν ἢ νόσων ἰατρείαν· οἱ χειρομάντις, ὅσοι δηλαδὴ δι´σχυρίζονται ὅτι προβλέπουσι τὸ μέλλον ἐπὶ τῶν χειρῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄλλοι· ε) οἱ δεισιδαίμονες, οἵτινες ἐκ τινων πραγμάτων, ἢ προσώπων ἐξηγοῦσιν οἰκονοίας καὶ προμηνύματα ἢ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὰ κρυπτὴν δύναμιν· μετ' αὐτῶν συναριθμοῦνται καὶ οἱ ὄνειροκρίται καὶ οἱ διακρίνοντες τὰς ἡμέρας εἰς εὐτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς. Τούτων δὲ ὅλων χειρότεροι εἶνε οἱ περιορίζοντες τὴν εὐσέθειαν εἰς ἐξωτερικά τινα πράγματα, ὅσοι π. χ. προσεύχονται μακράς καὶ ὑποκριτικὰς προσευχὰς μόνον ἵνα νομισθῶσιν ἅγιοι ἢ προσεύχονται μὲν κατὰ συνήθειαν διὰ τοῦ στόματος χωρὶς ἢ καρδία αὐτῶν νὰ συγκινῇται (Ματθ. ιε, 8. κγ'. 14).

ς) Οἱ αἵρετικοὶ καὶ κακόδοξοι, οἵτινες κιβδηλεύουσι τὴν ἀλήθειαν διὰ τῶν ὀλεθρίων αὐτῶν δογμάτων καὶ πλανῶσι τοὺς ἄλλους ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ· ζ) οἱ ἀπορρίπτοντες τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἢ δεχόμενοι μὲν αὐτήν, λεπτολογοῦσιν ὅμως καὶ κρίνουσιν ἄνευ ἀνάγκης

κης τὰς κεκρυμμένας αἰτίαις καὶ βουλὰς τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης ἐναντιοῦνται εἰς τὴν πρώτην ἐντολὴν καὶ οἱ ἀμφιβάλλοντες εἰς ἄρθρα τινὰ τῆς πίστεως ἢ χλευάζοντες ἐκκλησιαστικά τινα ἔθιμα καὶ παρεξηγοῦντες αὐτά.

η) Ἀμαρτάνουσιν πρὸς τούτοις εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ οἱ ἐλπίζοντες εἰς τὸν ἴδιον πλοῦτον, φρόνησιν ἢ ἀγαθὸν εἶναι εἰς τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἢ εἰς τὴν ἰδικήν των καὶ δὲν ζητοῦσι διόλου τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ. Περὶ τῶν ἐχόντων τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας αὐτῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Θεὸν λέγει ὁ προφήτης Ἰερεμίας. «Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὃς πτὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον καὶ στηρίζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποστῇ ἡ καρδία αὐτοῦ (Κερ. ιζ', 5).

ΕΡ. Διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων δὲν παραβαίνομεν τὴν πρώτην ἐντολήν;

ΑΠ. Ὁχι· διότι ἡμεῖς ἐπικαλούμεθα τοὺς ἁγίους ὡς δούλους τοῦ Θεοῦ καὶ συναπτομεν τὰς προσευχὰς ἡμῶν μετὰ τῶν προσευχῶν ἐκείνων. Οἱ ἅγιοι ὅτε ἔτι ἔζων ἐπὶ τῆς γῆς προσηύχοντο ὑπὲρ ἄλλων καὶ παρεκάλεσαν ἄλλους νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ ἑαυτῶν. (Ῥωμ. ιε', 30. Β' Κορινθ. α. 11. Φιλ. α', 4, 4, πραξ. ιβ', 5), πολὺ δὲ περισσότερον μετὰ θάνατον, ὅτε εἶνε ἡνώμενοι μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἔχουσι διάπυρον ἐπιθυμίαν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν πιστῶν. Διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων ἡμεῖς δὲν ἀποβάλλομεν τὴν κραταιοτάτην μεσιτείαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶνε ὁ ἀναγκαῖος καὶ ἐδραῖος θεμέλιος καὶ τῆς προσευχῆς ἡμῶν καὶ τῆς μεσιτείας τῶν ἁγίων.

ΕΡ. Πότε ἢ πρὸς τοὺς ἁγίους τιμὴ εἶνε ἐπίφορος;

Ὅταν προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἁγίους τιμὴν ἰσόθεον, ἐλπίζωμεν εἰς αὐτοὺς σχεδὸν ὡς καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν· κατευθύνωμεν τὰς προσευχὰς συχνότερον πρὸς τοὺς ἁγίους ἢ πρὸς τὸν Θεόν· ἐορτάζωμεν τὰς ἐορτὰς τῶν ἁγίων μετὰ μείζονος εὐλαβείας ἢ τὰς ἐορτὰς τοῦ Κυρίου· τιμῶμεν τὰς εἰκόνας αὐτῶν περισσότερον ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος· διότι ὅσον μεγάλοι καὶ ἂν εἶνε οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, εἶνε ὅμως δοῦλοι καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Ἡ διαφορὰ λοιπὸν μεταξὺ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων εἶνε ἄπειρος.

ΕΡ. Ποία εἶνε ἡ μεγίστη τιμή, ἣν δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἁγίους;

ΑΠ. Ἡ μεγίστη τιμή, τὴν ὅποιαν δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἁγίους εἶνε νὰ μιμώμεθα τὴν ζωὴν αὐτῶν καὶ νὰ ἔχωμεν τὰς ἐλπίδας εἰς μόνον τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὅποιον καὶ αὐτοὶ ἤλπισαν.

§ 3. ΕΝΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν ταῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.»

ΕΡ. Τί ἀπαγορεύει ἡ δευτέρα ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ δευτέρα ἐντολή ἀπαγορεύει τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ πάντας τοὺς ἀθεμίτους τρόπους τῆς εἰδωλολατρείας.

ΕΡ. Τί εἶνε εἰδωλολατεία;

ΑΠ. Ἡ προσκύνησις καὶ λατρεία τῶν εἰδώλων, ἥτις προήλθεν ἐκ τῆς πολυθεΐας. Γνωρίζομεν δὲ ἐκ τῶν προηγουμένων ὅτι ὑπῆρξαν λαοί, οἵτινες ἐλάτρευον πολλοὺς Θεοὺς καὶ ἐθεοποίησαν τὴν κτίσιν. Τινὲς μάλιστα τῶν ἀρχαίων ἀπέδιδον θείας τιμὰς καὶ εἰς τὰ ζῶα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄψυχα.

ΕΡ. Τίνες εἶνε ὅμοιοι πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας;

ΑΠ. Ὅμοιοι πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας εἶνε οἱ δουλεύοντες τῷ Μωμμωνᾷ ἢ τῇ κοιλίᾳ αὐτῶν, ἥγουν ὅσοι καταγίνονται εἰς τὸ συναθροίζειν πλοῦτον ἄπειρον ἢ θεραπεύειν τὰς σαρκικὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας. Τῶν τοιούτων ὁ Μωμμωνᾶς ἢ ἡ κοιλία εἶνε τὸ εἶδωλον, ὅπερ λατρεύουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἁγία Γραφή ὀνομάζει εἰδωλολατρείαν τὴν πλεονεξίαν (Κολασ. γ', 5) καὶ κατηγορεῖ τοὺς λατρεύοντας ὡς Θεὸν τὴν κοιλίαν των (Φιλιπ. γ', 19).

Σημ. Μωμμωνᾶς εἶνε λέξις Συριακὴ καὶ σημαίνει εἶδωλον ὅπερ ἐπιστεύετο ὡς προσώπου τοῦ πλούτου καὶ ὡς Θεὸς ὑπὸ τῶν Σύρων ἐλατρεύετο.

ΕΡ. Τίνες παραβαίνουν τὴν ἐντολὴν ταύτην;

ΑΠ. α) Οἱ προσευχόμενοι χωρὶς εὐλαθείας καὶ προσοχῆς καὶ νομίζοντες ὅτι τοιοῦτοτρόπως ἡ προσευχὴ αὐτῶν εἶνε εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεόν.

β') Οἱ νηστεύοντες, ἤγουν ὅσοι ἀπέχονται τινων βρωμάτων καὶ ὅμως μεθύουσι καὶ κλέπτουσι καὶ ψεύδονται καὶ πράττουσι τοιαῦτα, διὰ τῶν ὁποίων βεβηλοῦται ἡ ἀληθὴς νηστεία, ἥτις δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἀποχὴν μονον τῶν βρωμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐγκράτειαν τῶν παθῶν. Εἰς τούτους καταλέγονται καὶ ὅσοι εὐτρεπίζουσι μὲν τοὺς θεῖους ναοὺς καὶ στολίζουσι τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων, καταδυναστεύουσι δὲ τοὺς ἀθῶους καὶ ἀδικουσι τὰς χήρας καὶ ὀρφανὰ καὶ δὲν βοηθοῦσι τοὺς χρεῖαν ἔχοντας. Καὶ ὅμως ἐν ᾧ ταῦτα ποιοῦσι νομίζουσιν ὅτι ἐξεπλήρωσαν τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαῖα, ἐν ᾧ ἔπρεπε κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ· «Καὶ ταῦτα ἑδεῖ ποιῆσαι, κακεῖνα μὴ ἀφίεναι» (Ματθ. κγ', 23).

γ') Παραβαίνουσι τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ ὅσοι δι' αἰσχροκέρδειαν ἢ ἀπὸ μωρὰν φαντασίαν ψυχικῆς σωτηρίας ἐπινοοῦσι θαύματα καὶ ὀπτασίας, ἢ προσάπτουσιν εἰς τόπους τινὰς ἀγιότητά τινα καὶ πιστεύουσιν ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούει τὴν προσευχὴν περισσώτερον ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἢ ἐν ἄλλῳ. Ἐν γένει δὲ ἁμαρτάνουσιν ὅσοι κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ περιορίζουσι τὴν εὐσέβειαν εἰς ἐξωτερικὰ πράγματα καὶ ἀμελοῦσι τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν (Ματθ. κγ', 23.).

ΕΡ. Δὲν ἐναντιοῦται εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην ἡ προσκύνησις τῶν ἁγίων εἰκόνων;

ΑΠ. Οὐχί· διότι πρῶτον διὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων δὲν ἐξεικονίζομεν τὸν ἄόρατον Θεόν, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς εἶδος τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπότητος καὶ τοὺς ἁγίους ἄνδρας. Δεύτερον αἱ ἁγίαι εἰκόνες δὲν προτίθεται ἐν τοῖς ναοῖς, ἵνα λατρεύωμεν αὐτάς, ἀλλ' ἵνα ἀναμνησκώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀνδρῶν καὶ παρακινώμεθα εἰς μίμησιν τῶν καλῶν ἔργων βλέποντες τὰς εἰκόνας. Τρίτον ἡ προσκύνησις, ἣν προσφέρομεν εἰς τὰς εἰκόνας, δὲν ἀναφέρεται εἰς αὐτάς, ἤγουν εἰς τὸ σανίδιον, τὴν ζωγραφίαν, τὸν πολυτελῆ γυῖρον ἢ εἰς τὴν τέχνην τοῦ ζωγράφου, ἀλλ' εἰς τὰ πρωτότυπα, τῶν ὁποίων εἶνε εἰκόνες, αὐτάς δὲ τὰς εἰκόνας τιμῶμεν διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ, ἤγουν τοῦ φιλήματος.

ΕΡ. Πότε ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων εἶνε ἐπιφογος;

ΑΠ. Ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων τότε μόνον εἶνε ἐπίφογος καὶ μεταβάλλεται εἰς εἰδωλολατρείαν, ὅταν προσκυνῶμεν μόνον τὴν εἰκόνα καὶ ἐλπίζωμεν εἰς αὐτήν· ὅταν νομίζωμεν μίαν εἰκόνα ἁγιωτέραν τῆς ἄλλης καὶ ἐλπίζωμεν περισσότερον εἰς αὐτήν παρὰ εἰς τὴν ἄλλην· ὅταν τιμῶμεν περισσότερον τὴν εἰκόνα τὴν ἔχουσαν πολυτελεῖ γύρον ἢ τὴν παλαιὰν παρὰ τὴν νέαν.

§ 4. ENTOΛΗ ΤΡΙΤΗ.

«Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.»

ΕΡ. Τί διατάσσει ἡμᾶς ἡ τρίτη ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ τρίτη ἐντολή διατάσσει ἡμᾶς νὰ μὴ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀπλῶς καὶ χωρὶς ἀνάγκης.

ΕΡ. Πότε δυνάμεθα νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Πρῶτον ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας λατρείας, ὅταν δηλαδὴ δοξολογῶμεν τὸν Θεόν, δεύτερον εἰς περιστάσεις τινὰς ἀναγκαίας, καθὼς ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ὅπου κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον «Πάσης ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος» (Ἑβρ. ζ', 16)· καὶ τρίτον ὅταν λαμβάνωμεν ἀρχὴν ἢ ὑπηρεσίαν τινὰ δημοσίαν.

ΕΡ. Τίνες ἁμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην;

ΑΠ. α) Οἱ βλάσφημοι, οἵτινες προφέρουσι λόγους ἀσχήμονας καὶ ἀσεβεῖς ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ καὶ ἐναντίον ἁγίου τινὸς ἀνδρός. Εἰς τούτους καταριθμοῦνται καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἐκεῖνοι Χριστιανοί, οἵτινες ἐν ταῖς ὁδοῖς ὑβρίζουσι καὶ βλασφημοῦσι κατὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

β) Οἱ ἐπίορκοι, τοῦτέστι ὅσοι ὀμνύουσι μὲν, ἀλλὰ δὲν φυλάττουσι τὸν ὅρκον καὶ ἐμπαίζουσι τρόπον τινὰ τὸν Θεόν, ὃν ἐπικαλοῦνται μάρτυρα τοῦ ὅρκου. Κατὰ τῶν ἐπιορκῶν τρομερὰ ἡπείληται κόλασις καὶ τιμωρία, ὡς λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου.¹

γ) Ὅσοι χωρὶς ἀνάγκης καὶ εἰς εὐτελέστατα πράγματα ἔχουσιν

¹ «Καὶ εἰσελεύσεται (τὸ δρέπανον) εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὀμνύοντος τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει καὶ καταλύσει ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ συντελέσει αὐτόν» (ε', 4).

εἰς τὸ στόμα τὸ ὑπερένδοξον τοῦ Θεοῦ ὄνομα καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ καὶ λέγουσι συχνὰ ἐκ κακῆς συνηθείας, Μὰ τὸν Θεόν· Μὰ τὴν Παναγίαν κτλ.

δ) Οἱ ψευδοπροφηταί, ἡγουν ὅσοι μεταχειριζόμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ προλέγουσι προφητείας ψευδεῖς ἢ καυχῶνται ὅτι ὁ Θεὸς ἀπέκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὸ μέλλον καὶ προσέταξεν αὐτοὺς νὰ κηρύξωσιν αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

ε) Ὅσοι ζητοῦσι παρὰ τοῦ Θεοῦ ζητήματα ἀπρεπῆ, καθὼς οἱ παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ ἐκδικήσῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν ἐχθρῶν των, οἱ ληστὰι οἱ ζητοῦντες τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς κλοπὰς καὶ ληστείας αὐτῶν, καὶ οἱ παρόμοιοι αὐτῶν.

ς) Ὅσοι δὲν ἐκπληροῦσι τὰς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχὰς (τὰ ταξιμάτα), τὰς ὁποίας ποιοῦσιν ἢ ἐν καιρῷ κινδύνου ὅπως σωθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ, ἢ ὅταν θέλωσι νὰ τύχωσιν ἀγαθοῦ τινος, καθὼς καὶ ὅσοι ὑπόσχονται μὲν νὰ στολίσωσι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ἢ νὰ δώσωσιν ἐλεημοσύνην εἰς τροφὴν τῶν πτωχῶν καὶ ἀδυνάτων ἢ νὰ συστήσωσι σχολεῖα ἢ καὶ ν' ἀφήσωσιν ἁμαρτίαν τινά, εἰς τὴν ὁποίαν εἶνε δεδωμένοι, ἀθετοῦσι δὲ τὴν ἑαυτῶν ὑπόσχεσιν.

ΕΡ. Πότε αἱ εὐχαὶ ἡμῶν καὶ οἱ ὅρκοι δὲν πρέπει νὰ ἐκτελῶνται;

ΑΠ. Ὁ Θεὸς οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην τῶν εὐχῶν καὶ ὀρκῶν ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ταῦτα, ὀρκισθέντες ὁμῶς καὶ ὑποσχεθέντες εἰς τὸν Θεόν τι, εἴμεθα ὑπόχρεοι νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰς εὐχὰς ἡμῶν, ἐκτὸς ἂν αὗται ἐγένοντο ἐξ ἀκρισίας πρὸς βλάβην ἡμῶν ἢ τοῦ πλησίον. Τοιοῦτος ἦτο ὁ ὅρκος τοῦ Ἡρώδου, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὴν θυγατέρα τῆς Ἡρωδιάδος καὶ τῶν ζητούντων νὰ φονεύσωσι τὸν ἀπόστολον Παῦλον (Ματθ. ιδ', 7—11. Μάρκ. στ', 22—28. Πραξ. κα', 23). Ἀνότητος ἦτο καὶ ὁ ὅρκος τοῦ Ἰεφθᾶ, ὅστις εὐχῆθεις εἰς τὸν Κύριον πρὸ τῆς μάχης νὰ προσφέρῃ ὅτι συναντήσῃ πρῶτον, καὶ συναντήσας τὴν θυγατέρα αὐτοῦ προσήνεγκεν αὐτὴν εἰς θυσίαν (Κριτ. ια', 30 καὶ ἐξῆς).

ΕΡ. Τί διατάσσει πρὸς τούτοις ἡ τρίτη ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ τρίτη ἐντολὴ προστάσσουσα νὰ προσφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ καὶ ἐμποδίζουσα τὸ ἐ-

ναντίον, διατάσσει συγχρόνως καὶ τὸν τρόπον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας.

ΕΡ. Τίνα τὰ οὐσιώδη μέρη τῆς θείας λατρείας;

ΑΠ. Τὰ οὐσιώδη μέρη τῆς θείας λατρείας εἶνε ἡ ἀγάπη καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ.

ΕΡ. Τί εἶνε ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶνε ἡ διάπυρος ἐπιθυμία καὶ κλίσις τῆς ψυχῆς εἰς τὸ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ ὡς ὄντος ἀξιώτάτου ἀγάπης ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῆς ἀγάπης αὐτῆς: «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου» (Ματθ. κβ', 35).

ΕΡ. Πῶς γίνεται ἡ ἐνωσις αὕτη;

ΑΠ. Ἡ ἐνωσις αὕτη γίνεται διὰ τῆς ἀδιακόπου καὶ καθαρᾶς μνήμης τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς. Ἐκ δὲ τῆς ἐνώσεως ταύτης ἔπεται ἡ ὑψωσις ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ θερμῆς προσευχῆς· ἡ δοξολογία τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· ἡ εὐχαριστία διὰ τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας· ἡ ὑποταγὴ εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ τελευταῖον ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον· διότι ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν πλησίον οὐδὲ τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ· «Ὅταν τις εἴπῃ ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἡμισεῖ, ψεύστης ἐστίν» (Ἰωαν. Α', δ', 20).

ΕΡ. Τίνες κακίαι εἶνε ἐναντίαι εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀρετάς;

ΑΠ. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἔχθρα, ἥτις ὑφίσταται εἰς τὴν παράβασιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ἡ ἀκηδία, τουτέστιν ἡ πνευματικὴ ὀκνηρία, δι' ἣν ἀμελοῦμεν τὰ καθήκοντα τῆς εὐσεβείας, τὴν προσευχὴν δηλαδὴ, τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ, τὴν φοίτησιν εἰς τοὺς θείους ναοὺς κτλ. (Ματθ. κέ, 13—27. Ἑβρ. ε, 14. Α' Πέτρ. ε, θ)· ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀχαριστία· ἡ ἀμφιβολία περὶ τὴν πληρώσιν τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ μία ἄκαιρος πεποίθησις εἰς τὸν Θεὸν ἢ μία τελεία ἀπόγνωσις.

ΕΡ. Εἰς τί ὑφίσταται ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ συλλογιζώμεθα καθ' ἐκάστην τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ νὰ προ-

σέχωμεν μὴ πράξωμεν ὅσα ἀποβλέπουσιν εἰς ὕβριν καὶ καταφρόνησιν αὐτοῦ.

ΕΡ. Τίνα τοῦ θεοῦ φόβου τ' ἀποτελέσματα;

ΑΗ. Τοῦ θεοῦ φόβου ἀποτελέσματα εἶνε α) ἡ πνευματικὴ πτωχεία, δι' ἧς ταπεινούμεθα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ γνωρίζομεν ὅτι εἴμεθα ἔνοχοι αὐτοῦ. Εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην πτωχείαν ἐναντιοῦται ἡ Φαρισαϊκὴ ὑπερηφάνεια, δι' ἧς θαρρεῖ τις εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ἔργα καὶ θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀγιώτερον καὶ ἀνώτερον τῶν ἄλλων· β) ἡ μετάνοια, ἡγουν ἡ ὁμολογία τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων καὶ ἡ ἀπόφασις νὰ μὴ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς κακίας. Ἡ ὁμολογία αὕτη γιγνομένη ἀπὸ στόματος ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ καλεῖται ἐξομολόγησις. Εἰς τὴν μετάνοιαν ἐναντία εἶνε ἡ ἀμετανοησία, ἡγουν ὁ βαθὺς ὕπνος εἰς τὴν ἀμαρτίαν· γ) ἡ νηστεία, ἡγουν ἡ χαλίνωσις τῶν παθῶν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος πολεμῇ καὶ ὑποτάσσῃ αὐτὰ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Χρήσιμος εἰς ταύτην τὴν χαλίνωσιν εἶνε ἡ ἀποχὴ βρωμάτων τινῶν, δι' ἧς δαμάζονται αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι, αἵτινες ἐξαγριούνται ὑπὸ τῆς ὑπερμέτρου τροφῆς καθιστᾶσι τὸ πνεῦμα ἀκηδὲς καὶ νωθρόν. Ἐναντία εἰς τὴν χαλιναγωγίαν τῶν παθῶν εἶνε ἡ ἀκολασία, δι' ἧς δίδει τις τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ σώματος, ἐξ ἧς γεννῶνται ἡ ἀκρασία, ἡ τρυφή, ἡ γαστριμαργία καὶ ὅλα τὰ ἀμαρτήματα· δ) ἡ ἄρνησις ἑαυτοῦ, τουτέστι ἡ καταφρόνησις καὶ ἀποχὴ πάντων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐμποδίζουν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ὅσον ἀρεστά καὶ ἂν εἶνε εἰς ἡμᾶς. Οὕτω π. χ. ὀφείλομεν νὰ καταφρονήσωμεν πλοῦτον, δόξαν, τιμὰς, συγγένειαν καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅταν ἐμποδίζωσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ τηρήσας ἀκριβῶς ὅσα εἵπομεν ἐνταῦθα περὶ τοῦ θεοῦ φόβου δύναται δικαίως νὰ ὀνομασθῇ θεοσεβής.

§ 5. ENTOΛΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργα καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».

ΕΡ. Τί προστάσσει ἡμᾶς ἡ τετάρτη ἐπτολή;

ΑΠ. Ἡ τετάρτη ἐντολή προστάσσει ἡμᾶς νὰ καταπαύωμεν τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς ἀπὸ πάσης σωματικῆς ἐργασίας καὶ ν' ἀφιερώνωμεν αὐτὰς εἰς τιμὴν τοῦ Πλάστου ἡμῶν.

ΕΡ. Μόνον τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς ὀφείλομεν νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεόν,

ΑΠ. Ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεὸν καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶνε πάντοτε δυνατὸν δημοσίᾳ νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ναοῖς καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως ἡμῶν καὶ διὰ τὰς διαφόρους τῆς παρούσης ζωῆς χρείας, ὁ Θεὸς συγκαταβαίνων εἰς τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν ἐχάρισεν ἡμῖν ἐξ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ συγκεχωρημένα ἐπίγεια ἡμῶν ἔργα καὶ διώρισε τὴν ἐβδόμην ἡμέραν νὰ λατρεύωμεν αὐτῷ.

ΕΡ. Τί σημαίνει ἡ λέξις σάββατον;

ΑΠ. Ἡ λέξις σάββατον εἶνε ἐβραϊκὴ καὶ σημαίνει κατάπαυσιν πάσης ἐργασίας. Τὸ σάββατον ἦτο ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἡ ὠρισμένη ἡμέρα πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐργασιῶν. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος τὸ σάββατον μετετέθη εἰς τὴν Κυριακὴν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Διότι καθὼς τὸ πάλαι οἱ Ἰουδαῖοι ἐώρταζον τὸ σάββατον εἰς ἀνάμνησιν τῆς καταπαύσεως τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας, οὕτως ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἐορτάζομεν τὴν Κυριακὴν, διότι κατ' αὐτὴν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατέπαυσεν, ἤγουν ἐτελείωσε τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως, ἥτις εἶνε τρόπον τινὰ μία νέα δημιουργία.

ΕΡ. Ὡς ἀγιάζωμεν τὴν Κυριακὴν καθὼς πρέπει, τί εἶνε ἀναγκαῖον;

ΑΠ. Εἶνε ἀναγκαῖον α) νὰ καταπαύωμεν ἀπὸ πάσης ἐργασίας οὐ μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπηρέται ἡμῶν καὶ νὰ μακρύνωμεν τὸν νοῦν ἡμῶν ἀπὸ πάσης βιωτικῆς μερίμνης καὶ ἀσχολίας· β) νὰ φοιτῶμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ εὐχαριστῶμεν εἰς τὰς δημοσίας συνάξεις τὸν Θεὸν διὰ τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας· γ) νὰ ἀκούωμεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετ' εὐλαθείας, τὰς πρσευχὰς, τὰς ψαλμωδίας καὶ

τὴν διδασκαλίαν τοῦ θεοῦ λόγου. Ὁφείλομεν δὲ νὰ φοιτῶμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὅχι μόνον τὰς Κυριακάς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ προκόπτωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εὐσέβειαν· γ) ἐν ἐκάστη οἰκίᾳ ὀφίλει οἱ γονεῖς νὰ διδάσκωσι τὰ τέκνα, οἱ κύριοι τοὺς ὑπῆρ-
τας, οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητάς, καὶ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ καὶ νὰ ὁδηγῶσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου· καὶ ε) ἐξαιρέτως κατὰ τὰς ἑορτὰς ὀφείλομεν ν' ἀσκῶμεν τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης, νὰ βοηθῶμεν δηλαδὴ τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἡμῶν· νὰ φροντίζωμεν περὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν νοσοκομείων, τῶν σχολείων καὶ νὰ συνεισφέρωμεν εἰς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων. Ὁφείλομεν πρὸς τοῦτοις νὰ συντελῶμεν εἰς τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρη-
σιν τῶν ἱερῶν, ἵνα ἐκτελῶσι τὸ ἴδιον ἔργον μετὰ χαρᾶς καὶ οὐχὶ στενάζοντες (Ἐβρ. ιγ', 17). Ὁ πράττων ταῦτα αὐτὸς ἀγιάζει πράγματι τὴν Κυριακὴν καὶ διὰ τοῦτο θ' ἀνταμειφθῇ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος.

ΕΡ. Πότε δὲν παραβαίνομεν τὴν ἐντολὴν ταύτην;

ΑΠ. Δὲν παραβαίνομεν τὴν ἐντολὴν ταύτην, ὅταν σπεύδωμεν εἰς ἀπόσβεσιν πυρκαϊᾶς, εἰς ἐπίσκεψιν ἀσθενῶν, εἰς ἀποδίωξιν τῶν ἐχ-
θρῶν τῆς πατρίδος καὶ εἰς ἄλλα σπουδαίότατα ἔργα, τὰ ὅποια δὲν ἐπιδέχονται ἀναβολήν. Οἱ δὲ κατοικοῦντες μακρὰν τῶν ἐκκλησιῶν ἢ ἐμποδιζόμενοι ἐξ ἀνάγκης νὰ φοιτήσωσιν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ὀφείλουσι νὰ προσεύχωνται αἶροντες χεῖρας ὅσας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ οἰκοδομῶνται διὰ τῆς ἀναγνώσεως εὐσεβῶν βιβλίων.

ΕΡ. Τίνες ἁμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην;

ΑΠ. Ἀμαρτάνουσιν α) ὅσοι χωρὶς τινος μεγάλης ἀνάγκης, ἀλλ' ἀπὸ ὑπερμέτρου ἐπιθυμίας τοῦ πλούτου καὶ τῶν προσκαίρων ἀγα-
θῶν ἐργάζονται τὴν Κυριακὴν καὶ ἀσχολοῦνται εἰς κοσμικὰ πράγ-
ματα. Οἱ τοιοῦτοι δουλεύουσι τὸν Μαμμωνᾶν καὶ τὴν κοιλίαν αὐ-
τῶν καὶ οὐχὶ τὸν Θεόν· ἀλλ' εἶνε ἀπεδεδειγμένον ὅτι οὐδεὶς κατα-
φρονήσας τὴν Κυριακὴν εὐτύχησε μέχρι τέλους.

β) ἁμαρτάνουσιν ὅσοι εἴτε ἀπὸ ψυχρότητος πρὸς τὴν θρησκείαν εἴτε ἀπὸ ἀμελείας, εἴτε ἀπὸ ἐσφαλμένης γνώμης, ὅτι ἡ θεία λατρεία

δύναται νὰ γείνη καὶ κατ' οἶκον, δὲν φοιτῶσιν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δαπανῶσι τὸν καιρὸν καθήμενοι ἄργοι ἢ περιερχόμενοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἢ παίζοντες τὰ τυχερὰ λεγόμενα παιγνίδια ἢ περι-
στάμενοι εἰς σκανδαλώδη θεάματα.

γ) ἁμαρτάνουσιν ὅσοι φοιτῶσι μὲν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, φοιτῶσι δὲ ἢ ἀπὸ ἀπλῆς συνηθείας ἢ ἐξ ἀνάγκης ἢ ἵνα περάσωσι τὸν καιρὸν τῶν καὶ ὅσοι ἐν καιρῷ τῆς ἀκολουθίας καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν φλυαροῦσι, γελῶσιν, ἀστειεύονται, καταλαλοῦσι τὸν πλησίον καὶ δὲν ἀκούουσι μετὰ προσοχῆς τὴν ἱεράν ἀκολουθίαν καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ λόγου.

δ) ἁμαρτάνουσιν ὅσοι δὲν ἐνασχολοῦνται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ ἄλλων εὐσεβῶν βιβλίων, ἀλλὰ διέρχονται τὴν ἀ-
γίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς ἀναγιγνώσκοντες σκανδαλώδη καὶ ὀλέ-
θρια συγγράμματα.

ε) ἁμαρτάνουσιν οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν διδάσκουσι τὸ ποί-
μνιον αὐτῶν οὐδὲ φροντίζουσι περὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ὠφελείας καὶ οἰκοδομῆς. Ἀμαρτάνουσιν πρὸς τοῦτοις καὶ ὅσοι ἐνταῖς ἐκκλη-
σίαις ἀναγιγνώσκουσιν ἢ ψάλλουσι χωρὶς εὐλαθείας καὶ προσοχῆς, ἀλλὰ μετὰ ταχύτητος καὶ ἀντὶ ὠφελείας γίνονται σκάνδαλον.

ς) ἁμαρτάνουσιν ὅσοι δὲν δίδουσιν ἐκ τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων εἰς τὰς ἀναγκαῖας πνευματικὰς χρείας, καθὼς ὅσοι δὲν συνεισφέρουσιν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀνάγκας, εἰς τὴν διατήρησιν τῶν νοσοκο-
μείων καὶ τῶν σχολείων, εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος, εἰς βοή-
θειαν τῶν πτωχῶν, τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν· ἀντὶ δὲ τούτου εἶνε προθυμότατοι νὰ συνεισφέρωσι εἰς τὰς θεατρικὰς παραστάσεις, εἰς ἀθεμίτους ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις, καὶ εἰς ἄλλα ψυχοβλαβῆ καὶ ὀλέθρια. Πάντες οὗτοι δὲν ἀγιάζουσι τὸ εἴθετον, ἡγουν τὴν ἐορ-
τήν, ἀλλὰ βεβηλοῦσιν αὐτὴν καὶ οὕτως ἐπισύρουσι καθ' ἑαυτῶν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ.

§ 6. ΕΝΤΟΛΗ ΠΕΜΠΤΗ.

«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς».

ΕΡ. Τί προστάσσει ἡμῶς ἡ πέμπτη ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ πέμπτη ἐντολὴ προστάσσει ἡμᾶς νὰ προσφέρωμεν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ ὑπακοὴν εἰς τοὺς γονεῖς ἡμῶν, καὶ ὑπὸ τὸ ἄνομα τῶν γονέων, εἰς τοὺς ἡγεμόνας, τοὺς πνευματικούς καὶ κοσμικούς, εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ εὐεργέτας ἡμῶν, εἰς τοὺς κυρίους, καθὼς καὶ εἰς τοὺς γέροντας καὶ νὰ ἀγαπῶμεν εἰλικρινῶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

ΕΡ. Πῶς τιμῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν;

ΑΠ. Τοὺς γονεῖς ἡμῶν τιμῶμεν, ἀγαπῶντες ἐξ ὅλης καρδίας καὶ σεβόμενοι αὐτούς· ὑποτασσόμενοι καὶ μὴ ἐπιχειροῦντες μηδεμίαν ἐπιχειρήσιν χωρὶς τῆς συναινέσεως καὶ εὐλογίας αὐτῶν· ὑποφέροντες μεθ' ὑπομονῆς τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀδυναμίας αὐτῶν· ὑπερασπίζοντες ἐν ἀνάγκῃ τὴν τιμὴν αὐτῶν καὶ εὐγνωμονοῦντες εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας παρ' αὐτῶν ἐλάβομεν· τὴν δὲ εὐγνωμοσύνην ἡμῶν δεικνύοντες δι' ἔργων, βοηθοῦντες αὐτοὺς ἐν τῇ ἀνάγκῃ καὶ περιποιούμενοι ἐν τῷ γήρατι.

ΕΡ. Ποῖα τῶν γονέων τὰ καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα;

ΑΠ. Τῶν γονέων τὰ καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα εἶνε νὰ τρέφωσιν ἕως οὗ φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν, ἐν ᾗ δύνανται νὰ διατηρῶνται· ν' ἀνατρέφωσιν αὐτὰ εἰς τὸν φόβον τοῦ Κυρίου (Ἐφ. ζ', 4) καὶ νὰ διδάσκωσι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ (Λευτ. ζ', 7—29), νὰ ἐκλέγωσιν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκεῖνο τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον εἶνε κατάλληλον εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ νὰ φέρωνται πρὸς αὐτὰ οὐχὶ μετὰ σκληρότητος (Κολασ. γ', 21).

ΕΡ. Πῶς τιμῶμεν τοὺς ἡγεμόνας;

ΑΠ. Τοὺς ἡγεμόνας τιμῶμεν ὑποτασσόμενοι εἰς τὰς θελήσεις καὶ ἐκτελοῦντες τὰς προσταγὰς αὐτῶν μετὰ χαρᾶς καὶ χωρὶς γογγυσμοῦ (Ρωμ. ιγ', 1—6 Τιτ. γ', 1. Α' Πέτρ. β', 13—17), δίδοντες τοὺς φόρους καὶ παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς υἱείας καὶ εὐτυχίας αὐτῶν (Α' Τιμοθ. β', 1, 2. Ἱερεμ. κθ', 7)· κινδυνεύοντες ὑπὲρ αὐτῶν ἐν ἀνάγκῃ καὶ ὑπερασπίζοντες τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τῶν ἀποστατῶν καὶ τῶν προδοτῶν (Ρωμ. ιγ', 1, 2).

ΕΡ. Τίνα τῶν ἡγεμόνων τὰ καθήκοντα;

ΑΠ. Τῶν ἡγεμόνων τὰ καθήκοντα εἶνε νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ἡσυχίας καὶ εὐδαιμονίας τῶν ὑπηκόων, νὰ ὑπερασπίζωσι τὸ δίκαιον, ἀνταμείβοντες τοὺς καλοὺς καὶ κολάζοντες τοὺς πονηροὺς καὶ παραβαίνοντας τοὺς νόμους· νὰ μὴ συγχωρῶσιν εἰς τοὺς πνευματικούς καὶ πολιτικούς ἄρχοντας νὰ ὑπερβαίνωσι τὰ ὅρια τοῦ καθήκοντος, νὰ εἶνε ὡς πατέρες πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ νὰ δεικνύωσι τὸ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς, τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νόμους.

ΕΡ. Πῶς τιμῶμεν τοὺς πνευματικούς καὶ κοσμικούς κυβερνήτας;

ΑΠ. Ἀγαπῶντες αὐτοὺς εἰλικρινῶς, ὑπερασπιζόμενοι αὐτοὺς κατὰ τῶν ἀδίκων ἐπιθέσεων καὶ παριστάμενοι ἐνώπιον αὐτῶν μετὰ σεβασμοῦ. Τὸ δὲ χρέος τῶν κυβερνητῶν τῶν μὲν πνευματικῶν εἶνε νὰ διδάσκωσι τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὀδηγῶσιν αὐτοὺς εἰς τὴν εὐθειαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς· τῶν δὲ κοσμικῶν νὰ εἶνε δίκαιοι καὶ νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ἡσυχίας τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτῶν.

ΕΡ. Πῶς τιμῶμεν τοὺς διδασκάλους, τοὺς εὐεργέτας καὶ τοὺς γέροντας;

ΑΠ. Πρὸς μὲν τοὺς διδασκάλους καὶ εὐεργέτας εὐγνωμονοῦντες δι' ὅσας εὐεργεσίας ἐλάβομεν παρ' αὐτῶν καὶ δι' ἔργων δεικνύοντες τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐγνωμοσύνην ἡμῶν ἐν ἀνάγκῃ. Τοὺς δὲ γέροντας τιμῶμεν παρέχοντες αὐτοῖς οἰανδήποτε βοήθειαν, ἀνιστάμενοι διερχομένων αὐτῶν καὶ παραχωροῦντες τὴν καλλιτέραν θέσιν. Ἡμεῖς καὶ ὡς ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν σεβασμόν, ὃν ἀπένειμον οἱ πρόγονοι ἡμῶν εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ εἰς τοὺς γέροντας.

ΕΡ. Πῶς οἱ ὑπηρέται τιμῶσι τοὺς κυρίους;

ΑΠ. Ὑπηρετοῦντες πιστῶς καὶ ἐπιμελῶς, πειθόμενοι εἰς τὰς προσταγὰς αὐτῶν χωρὶς γογγυσμοῦ, ὑπομένοντες τὰς ἰδιοτροπίας, μὴ κλέπτοντες, ἀλλὰ φροντίζοντες ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν κυρίων, καὶ ὑπερασπίζοντες τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ (Ἐφεσ. ζ', 3—8. Κολοσ. γ', 22—25. Α' Τιμοθ. ζ', 1, 2. Τιτ. β', 9, 10. Α' Πέτρ. β', 18, 10);

ΕΡ. Τίνα τὰ καθήκοντα τῶν κυρίων;

ΑΠ. Οἱ κύριοι θρεῖλουσι νὰ προσφέρωνται πρὸς τοὺς δούλους ὡς πατέρες, νὰ παρακινῶσιν αὐτοὺς εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ ὁδηγῶσιν εἰς τὴν ἀρετὴν, νὰ μὴ στερεῶσιν αὐτοὺς τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, καὶ πληρῶνωσιν ἀκριβῶς τὸν μισθὸν αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ἐπιφορτίζωσιν αὐτοὺς διὰ κόπων ὑπερβολικῶν, ἔχοντες πρὸς ὀφθαλμῶν τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου.¹

ΕΡ. Πῶς ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον;

ΑΠ. Προσφερόμενοι πρὸς πάντας εἰλικρινῶς, φιλικῶς, περιποιητικῶς καὶ πράως καὶ ὄντες ἐλευθέριοι καὶ εὐσπλαγχνοί.

§ 7. ΕΝΤΟΛΗ ΕΚΤΗ.

«Οὐ φονεύσεις».

ΕΡ. Τί προστάσσει ἡ ἑκτη ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ ἑκτη ἐντολή προστάσσει νὰ μὴ βλάπτωμεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὸν πλησίον μηδὲ νὰ συλλογιζώμεθα νὰ βλάψωμεν αὐτόν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας νὰ προφυλάττωμεν αὐτὸν ἀπὸ πάσης βλάβης.

ΕΡ. Τίνες ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην;

ΑΠ. α) Ὅσοι φονεύουσι τὸν πλησίον, πνίγοντες ἢ σφάττοντες διὰ χειρὸς ἢ δι' ὄπλου ἢ δηλητηριάζοντες ἢ κατ' ἄλλον σφονδιήποτε τρόπον ἐπιφέροντες τὸν θάνατον. Εἰς ταῦτα συναριθμοῦνται ἡ μονομαχία, ἡ προδοσία, ἡ ἀποστασία καὶ ὁ ἄδικος πόλεμος. Ὡς φονεῖς κατακρίνει ὁ θεὸς νόμος καὶ τοὺς ἀποφασίσαντας μὲν νὰ φονεύσωσιν τινα, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντας νὰ πραγματοποιήσωσιν τὴν ἀπόφασιν. Δὲν ἀμαρτάνουσι δὲ οἱ δικασταί, ὅταν καταδικάζωσι τοὺς ἐνόχους εἰς θάνατον καὶ οἱ πολεμοῦντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

β) Ὅσοι συμβουλεύουσιν ἢ βοηθοῦσιν ἵνα πραχθῇ ὁ φόνος, ἢ νὰ προξενηθῇ βλάβη ἢ ζημία εἰς τὸν πλησίον· ἢ γίνονται αἰτία φόνου ἐξάπτοντες τὰς διχονοίας καὶ τὰ πάθη, συχοφαντοῦντες τὸν πλησίον, καταλαλοῦντες καὶ φονεύοντες αὐτὸν διὰ τῆς στέρσεως τῆς τιμῆς. Πρὸς τούτοις καὶ ὅσοι κλέπτουσι καὶ λεηλατοῦσι, καὶ καίουσιν οἰκίαν, δάση καὶ τὰ τοιαῦτα.

¹ «Οἱ Κύριοι τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς» (Κολοσ. δ', 1 πρὸς βλ. Ἐφ. ζ', 9).

γ') Οἱ ἄδικοι κριταί, οἵτινες παρακινούμενοι ἀπὸ φιλοκερδείας, ἢ συγγενείας ἢ κολακείας ἢ φόβου ἀπολύουσι τοὺς ἐνόχους καὶ καταδικάζουσι τοὺς ἀθώους. Εἰς τοὺς ἀδίκους κριτάς συναριθμοῦνται καὶ ὅσοι δυνάμενοι δὲν ἐμποδίζουσι τὸν φόνον ἢ τὴν βλάβην· ὅσοι δὲν ἀποκαλύπτουσι τοὺς κακοὺς τῶν ἄλλων σκοπούς, δι' ὧν ἐπικεῖται ζημία καὶ βλάβη εἰς τὴν πολιτείαν· ὅσοι κρύπτουσι τοὺς ληστὰς καὶ φυγοδίκους· ὅσοι δὲν σβύννουσι τὰς πυρκαϊὰς ἢ δὲν βοηθοῦσι τοὺς σβύννοντας αὐτάς καὶ ὅσοι ζῶντες ἐν πάσῃ ἀφθονίᾳ ἀφίνουσι τοὺς πτωχοὺς ν' ἀποθνήσκωσιν διὰ πείναν καὶ ψυχρός.

δ') Ὅσοι κύριοι ἐπιφορτίζουσι τοὺς ὑπηρετάς κόπους ὑπερβολικοὺς ἢ καταθλίβουσιν αὐτοὺς διὰ σκληρῶν καὶ ἀπανθρώπων κολάσεων, διὰ συνεισφορῶν καὶ φόρων βαρυτάτων.

ε') Ἡ ἐντολὴ ἐμποδίζει καὶ ὅσα δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὸν φόνον καὶ ὁδηγοῦσιν εἰς αὐτὸν βαθμηδόν. Τοιαῦτα εἶνε ἡ διχόνοια, ἡ φιλονεικία, τὸ φιλέδικον, ἡ ἔχθρα, τὸ μῖσος, ἡ σκληρότης καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐπαινεῖ δὲ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν μακροθυμίαν, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν πρὸς ἅπαντας εὖνοιαν.

ς') Παραβαίνουσι τὴν ἐντολὴν ταύτην οἱ αὐτόχειρες. Ἡ αὐτοχειρία εἶνε θρασὺς σφετερισμὸς τῆς ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προνομίου, τὸ ὅποιον ἀνήκει εἰς μόνον τὸν κύριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Εἰς τοὺς αὐτόχειρας συναριθμοῦνται καὶ οἱ ἐκουσίως ριπτόμενοι εἰς φανεροὺς κινδύνους καὶ οἱ ἀμελοῦντες τὴν ὑγιείαν τοῦ σώματος ἢ φονεύοντες ἑαυτοὺς διὰ τῆς οἰνοποσίας, τῆς ἀδηφαγίας, τῆς καταχρήσεως τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν καὶ τῆς ὑπερβολικῆς λύπης διὰ κοσμικὰς δυστυχίας.

§ 8. ENTOΛΗ ΕΒΑΟΜΗ.

«Οὐ μοιχεύσεις.»

ΕΡ. Τί ἀπαγορεύει ἡ ἐβδόμη ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ ἐβδόμη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν μοιχείαν καὶ μετ' αὐτῆς ὅλας τὰς ἀθεμίτους σαρκικὰς ἐπιθυμίας καὶ προστάσσει νὰ ζῶμεν ἀγνῶς καὶ σωφρόνως εἴτε ἐγγαμοὶ εἴτε ἄγαμοι ὄντες.

ΕΡ. Πῶς παραβαίνεται ἡ ἐντολή;

ΑΠ. Διὰ πάντων, ὅσα δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὰς σαρκικὰς ἀθεμίτους ἐπιθυμίας. Τοιαῦτα δὲ εἶνε ἡ ἀργία, ἡ γαστριμαργία, ἡ ἀσωτία, ἡ αἰσχρολογία, αἱ ἀπρεπεῖς ἀστεϊότητες, τὰ ἀναιδῆ τοῦ σώματος κινήματα, τὰ σκανδαλώδη θεάματα, οἱ ἀπρεπεῖς χοροὶ καὶ τὰ ἄσματα, τὰ ὀλέθρια βιβλία κτλ.

§ 9. ΕΝΤΟΛΗ ΟΓΔΟΗ.

«Οὐ κλέψεις.»

ΕΡ. Τί ἀπαγορεύει ἡ ὀγδόη ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ ὀγδόη ἐντολή ἀπαγορεύει πᾶσαν κλοπὴν καὶ ἀδικίαν καὶ προστάσσει νὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς ὠφελείας τοῦ πλησίου ἐξ ἴσου ὡς καὶ περὶ τῆς ἡμετέρας, ἵνα διατηρῆται ἡ κοινὴ εὐδαιμονία.

ΕΡ. Ποσαπλῆ εἶνε ἡ κλοπή;

ΑΠ. Τριπλῆ· φανερά, κρυπτὴ καὶ ἀπατηλῆ.

ΕΡ. Τίς εἶνε ἡ φανερά κλοπή;

ΑΠ. Φανερά κλοπὴ εἶνε ὅταν ἀρπάξῃ τις διὰ τῆς βίας πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνήκει εἰς αὐτόν, καθὼς πράττουσιν οἱ λησταὶ καθ' ὁδόν. Εἰς τοὺς ληστὰς κατατάσσονται καὶ οἱ ἄρχοντες οἱ ἀρπάζοντες φανερά ἀπὸ τῶν ὑπηκόων ἢ οἱ δυνατοὶ ἀπὸ τῶν ἀδυνάτων τὴν περιουσίαν, τοὺς οἴκους, τοὺς δούλους, τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ τοιαῦτα. Πρὸς τούτοις ὅσοι ἀναγκάζουσι τοὺς ἐργάτας νὰ ἐργάζωνται περισσότερον τοῦ συμπεφωνημένου μισθοῦ· ὅσοι μεταχειρίζονται ξένα πράγματα χωρὶς τῆς θελήσεως τοῦ κυρίου αὐτῶν· ὅσοι καλλιεργοῦσι ξένον ἄγρον καὶ λαμβάνουσι τὰς ἐπικαρπίας αὐτοῦ· ὅσοι δὲν πληρώνουσι τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ δούλους (Δευτερ. κδ', 14, 15. Λευιτ. ιθ', 11. Ἰακωβ. ε', 4).

ΕΡ. Τίς εἶνε ἡ κρυπτὴ κλοπή;

ΑΠ. Ἡ κρυπτὴ κλοπὴ εἶνε ὅταν κλέπτῃ τις τὸ ξένον πρᾶγμα χωρὶς τῆς θελήσεως καὶ γνώσεως τοῦ κυρίου τοῦ πράγματος. Τοιοῦτοι εἶνε ὅσοι κλέπτουσιν ἐμβαίνοντες εἰς οἴκους, ἐργαστήρια, ἀποθήκας σίτου, μάνδρας, ἰχθυοτροφεῖα κήπων καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἡ

μεγίστη κλοπή εἶνε ἡ γινομένη εἰς αὐτὸ τὸ κράτος, καθὼς ἡ λαθραία μεταβίβασις πραγματειῶν, τὸ λαθρεμπόριον κοινῶς λεγόμενον, ἡ κλοπή τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, καὶ ἡ ἱεροσυλία, τουτέστιν ἡ κλοπή ἐκκλησίας τινὸς ἢ πραγμάτων ἀνηκόντων εἰς τοὺς ναοὺς. Ἐνοχοὶ κλοπῆς εἶνε καὶ οἱ εὐρίσκοντες τὰ ἀπολεσθέντα καὶ μὴ ἐπιστρέφοντες αὐτὰ εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας, ἢ ὅσοι κρύπτουσι καὶ οἰκειοποιοῦνται τὸ πλανηθὲν κτῆνος. Ἀσπλαγχοὶ καὶ ἀπάνθρωποι εἶνε καὶ οἱ κλέπτοντες ἐν καιρῷ πυρκαϊᾶς τὰ πράγματα τῶν δυστυχῶν ἐκείνων, οἵτινες ζημιοῦνται ἐν τῇ πυρκαϊᾷ.

ΕΡ. Τίς εἶνε ἡ ἀπατηλὴ κλοπή;

ΑΠ. Ἀπατηλὴ κλοπή εἶνε ὅταν σφετερίζηται τις τὰ ξένα δι' ἀπάτης καὶ δόλου. Αὕτη γίγνεται κατὰ διαφόρους τρόπους, καθὼς ὅταν πωλῇ τις πρᾶγμα ἀκριβώτερον τῆς ἀξίας του (Δευτερ. κέ, 14. Α' Θεσσ. δ', 6)· ἀπατᾷ τὸν ἀγοραστὴν εἰς τὸ ζύγιον ἢ εἰς τὸ μέτρον (Δευτερ. ιθ', 35, 36)· δίδει φαῦλον πρᾶγμα ἢ κίβδηλον νόμισμα ἀντὶ καλοῦ, κόπτει κίβδηλα νομίσματα ἢ ζητεῖ φόρον ἀδίκον.

Ὅμοιοι τούτων εἶνε καὶ οἱ δίδοντες τὰ ξιῶματα τὰ ἐκκλησιαστικά ἀντὶ χρημάτων ἢ δώρων. Τὸ ἀμάρτημα τοῦτο ὀνομάζεται Σιμωνία. Κλέπτουσι πρὸς τούτοις καὶ ὅσοι διαχειριζόμενοι δημόσια χρήματα ἀφαιροῦσι μέρος τῶν προσόδων ἢ λογαριάζουσι περισσότερα ἐξοδα ἢ συνάγοντες τοὺς φόρους παραβλέπουσι τι ἐξ ἀμελείας.

ΕΡ. Ἡ κλοπή συγχωρεῖται;

ΑΠ. Ἡ κλοπή δὲν συγχωρεῖται ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἀποδόσεως τοῦ κλαπέντος, ὃν δὲ ἡ ἀπόδοσις εἶνε ἀδύνατος, διὰ τῆς κατ' ἄλλον τρόπον ἀναπληρώσεως τῆς ζημίας. Ἡ ἀπόδοσις αὕτη πρέπει νὰ συνοδεύηται μετὰ τῆς ἀληθοῦς τοῦ κλέπτου μετανοίας.

ΕΡ. Πῶς δύναιται ν' ἀποφύγῃ τις τὴν κλοπὴν;

ΑΠ. Ἀποφεύγει τις τὴν κλοπὴν ἀποφεύγων τὰ αἷτια αὐτῆς.

Ταῦτα δὲ εἶνε α) ἡ φιλοκέρδεια, τουτέστιν ἡ ἀκόρεστος ἐπιθυμία τοῦ χρηματισμοῦ, ἥτις τὰ πάντα νομίζει θεμιτὰ πρὸς ἀποκτησιν κέρδους καὶ αὐξήσιν τῆς περιουσίας. Καὶ β) ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ ἀργία.

§ 40. ENTOΛΗ ΕΝΑΤΗ.

«Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῇ.»

ΕΡ. Τί προστάσσει ἡ ἐνάτη ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ ἐνάτη ἐντολή προστάσσει νὰ μὴ ψευδῶμεθα μήτε νὰ βλάπτωμεν τὸν πλησίον διὰ τῆς γλώσσης.

ΕΡ. Πῶς βλάπτει τις τὸν πλησίον διὰ τῆς γλώσσης;

ΑΠ. Κατηγορῶν ψευδῶς ἐπὶ δικαστηρίου ἢ ἐνώπιον ἄλλων ἀνθρώπων καὶ οὕτω βλάπτων αὐτὸν εἰς τὰ ὑπάρχοντα καὶ εἰς τὴν τιμὴν. Τὸ γένος τῶν ψευδοκατηγορῶν καὶ συκοφαντῶν εἶνε γένος διαβολικόν, διότι ὁ διάβολος εἶνε συκοφάντης καὶ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «ψεύστης καὶ πατὴρ αὐτοῦ τοῦ ψεύδους» (Ἰωαν. ἡ, 44).

ΕΡ. Πῶς ἄλλως βλάπτει τις τὸν πλησίον διὰ τῆς γλώσσης;

ΑΠ. Διὰ χλευαστικῶν καὶ ὑβριστικῶν λόγων, καθὼς ὅταν περιπαίξῃ τις καὶ χλευάζῃ τὸν πλησίον διὰ τὰ ἐλαττώματα τοῦ σώματος ἢ τοῦ νοῦς του (Ματθ. ε, 22. Λευίτ. ιδ', 15), ὅταν παρεξηγῇ τοὺς λόγους καὶ συνάγῃ ἐξ αὐτῶν ὀλέθρια συμπεράσματα· ὅταν ἐλέγχῃ διὰ πταίσματα οὐχὶ ἵνα διορθώσῃ, ἀλλ' ἵνα ἐκθέσῃ αὐτόν· ὅταν δυσφημῇ τὸ ὄνομα τοῦ πλησίον δι' ἄρθρων ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἢ διὰ λυσελλῶν.

ΕΡ. Τίνες ἄλλοι βλάπτουσι τὸν πλησίον διὰ τῆς γλώσσης;

ΑΠ. Καὶ οἱ δικασταί, οἵτινες ἢ ἐκ προσωπῆς ἢ μὴ ἐξετάσαντες ἀκριβῶς τὴν ὑπόθεσιν ἐκδίδουσιν ἀδικον ἀπόφασιν κατὰ τινος, δι' ἧς προξενούσι δυστυχίαν ἢ θάνατον εἰς τὸν πλησίον καὶ ὑβρίζουσι τὸν Θεόν, τοῦ ὁποίου φέρουσι τὴν εἰκόνα ἐν τῷ δικαστηρίῳ (Λευίτ. ιγ', 15).

ΕΡ. Πῶς ἀποφεύγομεν τὴν βλάβην τοῦ πλησίον διὰ τῆς γλώσσης;

ΑΠ. Ἐνθυμούμενοι πάντοτε τὸ ὅ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσεις καὶ ὄντες βέβαιοι ὅτι ὁ βλάπτων τὸν πλησίον διὰ τῆς γλώσσης θὰ λάβῃ ὁμοίαν τὴν ἀμοιβὴν (Ματθ. ζ', 2) καὶ θὰ νομισθῇ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἄτιμος καὶ ἄξιος περιφρονησεως καὶ ἀποφυγῆς. Διὰ τοῦτο ἕκαστος πρέπει νὰ ἔχῃ, καθὼς λέγει ὁ σοφὸς Σιράχ, τὴν γλῶσσαν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ οὐχὶ τὴν καρδίαν ἐν τῇ γλώσσῃ.

ση καὶ νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν μετὰ τοῦ Δαβίδ· «Θεοῦ, Κύριε, φυ-
λάκην τῷ στόματί μου καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου»
(Ψαλμ. ρμέ, 3).

§ 44. ΕΝΤΟΛΗ ΔΕΚΑΤΗ.

«Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου· οὐκ ἐπιθυμή-
σεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν
»παῖδα αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ,
»οὔτε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὔτε ὅσα
»τῷ πλησίον σου ἐστί».

ΕΡ. Τί περιέχει ἡ δεκάτη ἐντολή;

ΑΠ. Ἡ δεκάτη ἐντολή περιέχει ἐντελῇ ἐξήγησιν τῶν ἐννέα ἐν-
τολῶν καὶ προστάσσει οὐ μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλὰ
μὴδὲ κατὰ διάνοιαν νὰ ἐπιθυμῶμεν αὐτό.

ΕΡ. Διὰ τί ἐμποδίζει τὰς ἐπιθυμίας;

ΑΠ. Ἵνα ἐμποδίσῃ τὸ κακόν ἐν αὐτῇ καὶ ἀποφράξῃ, οὕτως εἰ-
πεῖν, τὴν πηγὴν τῆς ἀσεβείας.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΗΧΣΕΩΣ
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΕΛΠΙΔΟΣ.

§ 1.

ΕΡ. Τί εἶνε ἐλπίς;

ΑΠ. Ἐλπίς εἶνε ἡ ἀνάπαυσις τῆς καρδίας ἡμῶν εἰς τὸν Θεὸν μετὰ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ περὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ χαρίζει ἡμῖν τὴν μακαριότητα.

ΕΡ. Ποῦ στηρίζεται ἡ χριστιανικὴ ἐλπίς;

ΑΠ. Ἡ χριστιανικὴ ἐλπίς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (Α' Πέτρ. α', 13).

ΕΡ. Τίνα τὰ πρὸς τοῦτο συντελοῦντα μέσα;

ΑΠ. Ἐὰ πρὸς σωτηρίαν συντελοῦντα μέσα εἶνε ἔνθεν μὲν ἡ προσευχή, ἑτέρωθεν δὲ διδασκαλία περὶ τῆς μακαριότητος καὶ ἡ δι' ἔργων φύλαξις τῆς διδασκαλίας ταύτης.

§ 2. ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

ΕΡ. Τί εἶνε προσευχή;

ΑΠ. Προσευχὴ εἶνε ὕψωσις τῆς καρδίας ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ δεήσεως τῶν ὅσα συντείνουσιν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς.

ΕΡ. Τίνα ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὁ προσευχόμενος.

ΑΠ. Ἵνα ἡ προσευχὴ ᾖ θεάρεστος, ὁ προσευχόμενος ὀφείλει νὰ ἔχῃ α) τὴν θεοσέβειαν (Ἰωαν. Δ', 34) καὶ β) τὴν ἀγάπην (Μαρκ. ια', 26).

ΕΡ. Πῶς πρέπει νὰ γίνηται ἡ προσευχή;

ΑΠ. Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνηται α) μετὰ προσοχῆς,

ἤγουν νὰ μὴ περισπᾶται ὁ προσευχόμενος εἰς ἄλλους λογισμοὺς (Ἦσ. κθ', 13)· β) μετὰ θερμότητος, ἤγουν νὰ ζητῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκ καρδίας ζεύσεως, ὅτι ἂν ζητῇ (Ἰακώβ. ε', 16). γ) μετὰ ταπεινοφροσύνης, ἥτις πρέπει νὰ εἶνε οὐ μόνον ἐσωτερική, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκδηλοῦται καὶ ἐξωτερικῶς διὰ τῆς εὐσχήμονος στάσεως ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς (Λουκ. ιή, 11—14)· δ) μετὰ πεποιθήσεως, ἤγουν πληροφορίας ὅτι θέλει εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή (Ἑβρ. δ', 16. Ἰακώβ α', 6. Α' Ἰωαν. ε', 15)· ε) καὶ τελευταῖον μετ' ἐπιμονῆς, ἣν διδάσκει ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀδίκου κριτοῦ (Λουκ. ιή, 1—8 πρβλ. Κολοσ. δ', 2. Α' Θεσ. ε', 17).

§ 3. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

ΕΡ. Τίς εἶνε ἡ Κυριακή προσευχή;

ΑΠ. Ἡ Κυριακή προσευχή εἶνε τὸ πᾶτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδίδαξε τοὺς μαθητάς του καὶ δι' αὐτῶν πάντας τοὺς πιστεύοντας. Εἶναι δὲ ἡ Κυριακή αὕτη προσευχή τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀνατάσεως τῆς διανοίας ἡμῶν.

ΕΡ. Εἰς πόσα μέρη διαιρεῖται ἡ Κυριακή προσευχή;

ΑΠ. Εἰς μέρη, τρία, εἰς τὸ προοίμιον, εἰς ἑπτὰ αἰτήματα καὶ εἰς τὸν ἐπίλογον.

§ 4. ΤΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα ἐν τῷ προοίμῳ;

ΑΠ. Ἐν τῷ προοίμῳ διδασκόμεθα ὅτι ἔχομεν τὸν Θεὸν πατέρα ἕνεκα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ τῆς κατὰ χάριν ἀναγεννήσεως (Ἰωαν α', 12), ἵνα συλλογιζώμεθα, ὅτι πάντες ἐσμὲν ἀδελφοὶ καὶ ἵνα μὴ καταφρονῶμεν τοὺς μικροὺς καὶ ταπεινοὺς.

ΕΡ. Ὁ Θεὸς κατοικεῖ μόνον ἐν οὐρανοῖς;

ΑΠ. Ὁ Θεὸς εἶνε ἀχώρητος καὶ ἀπερίγραπτος, ἐπομένως δὲν κατοικεῖ μόνον εἰς οὐρανοὺς. Λέγομεν δὲ ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε ἐν οὐρα-

νοῖς, ἵνα ἐγκαταλείπωμεν πάντα τὰ γῆινα καὶ φθαρτὰ καὶ ἀναβιβάζωμεν τὸν νοῦν ἡμῶν πρὸς τὰ οὐράνια, τὰ αἰώνια καὶ θεῖα. Ἄλλ' ὁ Θεὸς κατοικεῖ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀγαπῶντων αὐτὸν καὶ τηρούντων τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ (Ἰωαν. ιδ', 23).

§ 5. ΑΙΤΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

«*Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου*».

ΕΡ. Πῶς ἁγιαζεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ὁ Θεὸς εἶνε ἅγιος καὶ πανάγιος, ἁγιαζεται δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τουτέστι δοξάζεται διὰ τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν ἔργων (Ματθ. ε', 16). Ὅταν δὲ τὰ ἔργα ἡμῶν δὲν συμφωνῶσι πρὸς τὴν πίστιν, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται (Ῥωμ. β', 24). Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ διάγωμεν οὕτως, ὥστε νὰ μὴ γιγνώμεθα αἵτιοι νὰ μνηστρίζηται καὶ δυσφημῇται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

§ 6. ΑΙΤΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

«*Εὐθέτω ἡ βασιλεία σου*».

ΕΡ. Πῶς ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ;

ΑΠ. Ἐρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τῶν κακῶν ἔργων καὶ τῆς ἁμαρτίας. Διὰ τοῦ αἰτήματος τούτου παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν οὐ μόνον ν' ἀπολαύσωμεν τῆς οὐρανίου βασιλείας, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα νὰ βασιλεύσῃ ἡμῶν ἀποδιώκων τὴν ἁμαρτίαν.

§ 7. ΑΙΤΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

«*Γεννηθήτω τὸ ὄνομά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς*».

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς τὸ τρίτον αἶτημα;

ΑΠ. Τὸ τρίτον αἶτημα διδάσκει ἡμᾶς νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὅποιον δῆποτε καὶ ἂν εἶνε, διότι ἡμεῖς, ἐπειδὴ ἀγνοοῦμεν τὰ συμφέροντα καὶ ὠφέλιμα, ὑπολαμβάνομεν πολλάκις τὰ φαινόμενα ἀγαθὰ ὡς εὐτυχίας, τὰς δὲ συμφορὰς ὡς μεγίστας δυστυχίας.

§ 8. ΑΙΤΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

«Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον».

ΕΡ. Τί διδασκόμεθα νὰ αἰτῶμεν διὰ τοῦ τετάρτου αἰτήματος;

ΑΠ. Ἀφοῦ πρῶτον διετάχθημεν νὰ ζητῶμεν τὰ ἐπουράνια διαταττόμεθα ὕστερον νὰ ζητῶμεν καὶ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. «Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. στ', 33). Ἐκέλευσε δὲ ὁ Θεὸς νὰ ζητῶμεν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον, τοῦτέστι τὸν ἐπαρκοῦντα καὶ χρειώδη, καὶ τὸν ἄρτον τῆς σήμερον ἡμέρας, ἵνα μὴ φροντίζωμεν καθ' ὑπερβολὴν περὶ τῶν μελλόντων. Ὑπὸ τὸν ἄρτον δὲ τὸν ἐπιούσιον ἐννοητέον καὶ τὸν ἄρτον τῆς ψυχῆς, ἥτοι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου (Ἰωαν. στ', 55).

§ 9. ΑΙΤΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ.

«Καὶ ἄφεες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν».

ΕΡ. Τί ζητοῦμεν διὰ τοῦ πέμπτου αἰτήματος;

ΑΠ. Ζητοῦμεν ἵνα ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ὑποσχομέθα νὰ συγχωρήσωμεν τῶν ἀνθρώπων τὰ παραπετώματα. Ὡστε ἂν μὴ συγχωρῶμεν τοῖς ἀνθρώποις τὰ ὀφειλήματα, οὐδὲ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος συγχωρεῖ τὰ ἡμέτερα (Ματθ. στ', 14, 15).

ΕΡ. Διὰ τί τὰ ἁμαρτήματα ὀνομάζονται ὀφειλήματα;

ΑΠ. Διότι καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον ὑπεύθυνον, ὑπόχρεον, ὡς τὰ χρέη.

§ 10. ΑΙΤΗΜΑ ΕΚΤΟΝ.

«Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν».

ΕΡ. Τί αἰτοῦμεν διὰ τοῦ ἑκτοῦ αἰτήματος;

ΑΠ. Νὰ μὴ εἰσενέγκῃ, ὅ ἐστι νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ὁ Θεὸς νὰ περιπέσωμεν εἰς πειρασμόν.

ΕΡ. Τί εἶνε ἐνταῦθα πειρασμός;

ΑΠ. Πειρασμός ἐνταῦθα εἶνε τοιαύτη δοκιμασία, τοιοῦτος ἄγών, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπικεῖται κίνδυνος ἢ τὴν πίστιν ὡς ἀπολέσωμεν ἢ εἰς βαρύντατον νὰ περιπέσωμεν ἀμαρτήμα. Οἱ δὲ πειρασμοὶ εἶνε ἄλλοι μὲν ἐκ τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ἄλλοι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ Διαβόλου.

ΕΡ. Πότε ὁ Θεὸς συγχωρεῖ νὰ ὑποπίπτωμεν εἰς πειρασμόν;

ΑΠ. Ὁ Θεὸς παραχωρεῖ νὰ ὑποπίπτωμεν εἰς πειρασμούς, ἢ ὅταν εἶνε ἀνάγκη νὰ καταβάλωμεν τὴν κυριεύουσαν ἡμᾶς ἀμαρτίαν, ἢ ὅταν θέλῃ νὰ φανερωθῇ ἡ ἀνδρεία τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἵνα χρησιμεύσωμεν εἰς ἄλλους παράδειγμα ὑπομονῆς καὶ πίστεως. Οὕτως ἐπέειπας τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰώβ, καὶ ἄλλους.

§ 11. Αἴθημα ἐβδόμον.

«*Ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*».

ΕΡ. Τί ζητοῦμεν διὰ τοῦ αἰτήματος τούτου;

ΑΠ. Ζητοῦμεν νὰ ἐλευθερώσῃ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ κακοῦ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ πονηροῦ πνεύματος, τουτέστι τοῦ Διαβόλου.

Ἐπίλογος. «*Οὗτοί σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν*».

ΕΡ. Τί δηλοῖ ὁ ἐπίλογος;

ΑΠ. Ὁ ἐπίλογος δηλοῖ ὅτι ὁ Θεὸς ἐκπληροῖ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν, διότι αὐτὸς εἶνε βασιλεὺς δυνατὸς καὶ δεδοξασμένος πάντοτε.

§ 12. Περὶ τῶν μακαρισμῶν.

ΕΡ. Πόσοι εἶνε οἱ Μακαρισμοί;

ΑΠ. Οἱ Μακαρισμοὶ εἶνε ἑννέα.

ΠΡΩΤΟΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΣ.

«*Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν*».

ΕΡ. Τίνας ἔννοεῖ πτωχοὺς τῷ πνεύματι;

ΑΠ. Τοὺς ταπεινοὺς καὶ μετρίοφρονas, τοὺς ἀναγνωρίζοντας τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας καὶ ὑποτασσομένους τῷ Θεῷ. Διότι ἡ λέξις πτωχὸς ἐνταῦθα ἀντιτίθεται οὐχὶ πρὸς τὸν πλούσιον, ἀλλὰ πρὸς τὸν ὑπερήφανον.

§ 13. ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΣ,

«Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται».

ΕΡ. Τίνας ἔννοεῖ πενθοῦντας;

ΑΠ. Πενθοῦντας ἔννοεῖ οὐχὶ τοὺς κλαίοντας διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς περιουσίας, ἢ ἄλλων ἐγκοσμίων ἀγαθῶν, ἀλλὰ τοὺς ὀδυρομένους διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Τῶν τοιούτων ὁ Θεὸς θέλει ἀποσφογγίσει τὰ δάκρυα, τὰ χυνόμενα διὰ τὸν φόβον καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην, διὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς θλίψεις, τὰς ὁποίας ὑποφέρουσιν ἀδίκως καὶ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

§ 14. ΤΡΙΤΟΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΣ.

«Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν».

ΕΡ. Τίνας ἔννοεῖ πραεῖς.

ΑΠ. Πραεῖς ἔννοεῖ τοὺς ἡμέρους καὶ γλυκεῖς, τοὺς σπουδάζοντας νὰ ζῶσιν εἰρηνικῶς μετὰ πάντων, τοὺς ἀποφεύγοντας πάσας ἔριδας καὶ φιλονεικίαν. Οἱ τοιοῦτοι θέλουσι κληρονομήσῃ τὴν γῆν οὐ μόνον τὴν ἐπίγειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐράνιον.

§ 15. ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΣ.

«Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην· ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται».

ΕΡ. Τίνας μακαρίζει ἐνταῦθα ὁ Ἰησοῦς Χριστός;

ΑΠ. Τοὺς πεινῶντας καὶ διψῶντας, τουτέστι τοὺς ἔχοντας διακαῆ καὶ ἄσβεστον πόθον τῆς δικαιοσύνης, ἥτοι πάσης ἀρετῆς, διότι ἐν δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσά ἐστιν ἀρετή. Οἱ τοιοῦτοι θὰ πληρώσωσι τὴν ἑαυτῶν δίψαν καὶ πείναν διὰ χορτασμοῦ οὐ μόνον σω-

ματικοῦ, ἀλλὰ καὶ πνευματικοῦ, ὅστις θὰ συμπληρωσῇ ἐν τῇ αἰωνίᾳ ζωῇ (Ψαλμ. ιστ', 15).

§ 46. ΠΕΜΠΤΟΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΣ.

«Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται».

ΕΡ. Τίνας ἐννοεῖ ἐλεήμονας;

ΑΠ. Τοὺς αἰσθανομένους τοιαύτην συμπάθειαν πρὸς τὰς δυστυχίας τῶν ἄλλων, ὥστε προσπαθοῦσι πάσῃ δυνάμει ν' ἀνακουφίσωσιν αὐτάς. Οἱ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως εὐρεθέντες γυμνοὶ τῆς ἐλεημοσύνης θ' ἀποπεμφθῶσιν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.

§ 47. ΕΚΤΟΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΣ.

«Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται».

ΕΡ. Τίνας εἶνε οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ;

ΑΠ. Καθαροὶ τῇ καρδίᾳ εἶνε οὐ μόνον οἱ ἀληθεῖς καὶ ἀπλοῖ, οἱ τὰ αὐτὰ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ στόματι ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ζῶντες ἐν ἀγνείᾳ καὶ σωφροσύνῃ. Μόνον οἱ τοιοῦτοι, οἱ ἄγνοοι καὶ καθαροί, οἱ μὴ ἀπατῶντες τοὺς ἄλλους διὰ τῆς ὑποκρίσεως καὶ τοῦ ψεύδους ὄψονται τὸν Θεόν.

§ 48. ΕΒΔΟΜΟΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΣ.

«Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί· ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται».

ΕΡ. Τίνας εἶνε οἱ εἰρηνοποιοί;

ΑΠ. Εἰρηνοποιοὶ εἶνε οὐ μόνον οἱ πρὸς πάντας ἔχοντες εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ οἱ συμφιλιούντες ἄλλους στασιαζόντας καὶ πολεμοῦντας. Οἱ τοιοῦτοι θὰ κληθῶσιν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτὸς εἶνε κατ' ἐξοχὴν Θεὸς τῆς εἰρήνης (Ῥωμ. ιε', 33, ιστ', 20. Κορινθ. Α', ιδ', 33).

§ 49. ΟΓΔΟΟΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΣ.

«Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

ΕΡ. Τίνας μακαρίζει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ ὁγδῶφ μακαρισμῷ.

ΑΠ. Τοὺς διωκόμενους οὐχὶ διὰ κακὰς πράξεις, κλοπῇν, φόνον καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τοὺς πάσχοντας διὰ τὴν ἀρετὴν, τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν ἄλλων προστασίαν. Δὲν καθιστᾷ ἡμᾶς ἀξιόλους ἀμοιβῶν ὁ διωγμὸς ἀπλῶς, ἀλλ' ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς, διὰ τὸν ὅποιον διωκόμεθα (Α' Πέτρ. δ', 15, 16).

§ 20. ΕΝΑΤΟΣ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΣ.

«Μακάριοι ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ἡμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἰπωσιν πᾶν πονηρὸν ῥῆμα ψευδόμενοι ἐνεκεν ἐμοῦ.

ΕΡ. Τίνας μακαρίζει ἐν τῷ ἐνάτῳ μακαρισμῷ;

ΑΠ. Οὐχὶ τοὺς ἀπλῶς ὀνειδιζομένους, ἀλλὰ τοὺς διωκόμενους καὶ ὀνειδιζομένους πρῶτον μὲν χάριν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, δεύτερον δὲ ὅταν οἱ ὀνειδισμοὶ εἴνε ψευδεῖς. Ἀποβλέπει δὲ ὁ μακαρισμὸς οὗτος κυρίως τοὺς Ἀποστόλους καὶ μάρτυρας, ἀναφέρεται ὅμως καὶ εἰς πάντα χριστιανὸν ὑπομένοντα ὕβρεις καὶ διωκόμενον ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπίλογος. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ΕΡ. Τί διδάσκει ἡμᾶς ὁ ἐπίλογος;

ΑΠ. Διδάσκει ἡμᾶς νὰ χαίρωμεν ὅταν διωκόμεθα καὶ ψευδῶς ὀνειδιζόμεθα ὑπὲρ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι ὁ μισθὸς ἡμῶν θὰ εἴνε μέγας ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ΤΕΛΟΣ